

ovog roda u velikom broju raširene i kod nas, napose na vapnenim stijenama našeg krškog područja, gdje se već izdaleka ističu svojom poput naranče ili žumanjca žutom bojom. Najčešće su: *Caloplaca murorum* (Hffm.) Th. Fr., *C. callopisma* (Ach.) Th. Fr., *C. elegans* (Link.) Th. Fr., *C. aurantiaca* (Lghtf.) Th. Fr. i dr. F.K.n.

CALQUE LINGUISTIQUE ili *emprunt de sens* ili *emprunt par traduction* francuski, *calco linguistico* ili *prestito semantico* talijanski, *Lehnübersetzung* ili *Übersetzungsentlehnung* ili *Übersetzungswort* ili *(Sprach)Abklatzsch* njemački, naziv je za osobitu jezičnu pojavu, kada se iz stranoga jezika ne uzima sama riječ nego samo njezin »unutrašnji oblik« (W. Humboldt), t. j. njezino značenje. Hrvatski bi se takva riječ mogla nazvati *prevedena posuđenica* ili *semantična posuđenica*. To je česta pojava u t. zv. prelaznim dvojezičnim krajevima, gdje se znadu dva jezika, te u književnim jezicima i stručnim izrazima pri prevodenju termina. Ima ih više vrsta:

1. Neka domaća riječ dobiva uz svoje staro još i novo značenje pod utjecajem strane riječi, koja ima ta dva značenja, na pr. prema *Σωτήρ* *Redemptor*, stsl. *Spasitelj*, *Spasitelj*; *Κύριος* *Dominus*, *Gospodin* (Bog); prema deminutivu *ὀφθαλμός* *nepce* (u ustima); *prie-dieu* *Gottesanbeterin*, *bogomoljka* (kukac); *milieu* *sredina* (okolina); *ausgeben* *izdati* (knjigu); *ohne weiteres* *bez daljega*.

Česti su takvi primjeri u uljudnom govoru, u t. zv. eufemizmima, da se izbjegne nepristojna riječ, na pr. *bisogno*, *besoin*, *Bedürfnis*, *potreba*, *nužda*, ili prema *Stuhl*, *stolica*. Slično su nastali i neki naši građanski pozdravi, kao *sluga*, *(moje) poštovanje*, *moj naklon* prema *servus*, *(ergebenster) Diener*, *meine Hochachtung*, *mein Kompliment*.

2. Strani pojam ili stvar označuje se domaćim jezičnim sredstvima tako, da se učini nova riječ prema stranom uzoru ili kalupu, na pr. prema *ποιότης* od *ποτος* Ciceron je od *qualis* učinio *qualitas*, prema *μεούτης* *medietas*. Slično postaju i neki nazivi, na pr. prema *dentex*, tal. *dentice*, *dentale*, imamo *zubatac*; prema tal. *fidanzato* *vjerenik*.

3. Te su prevedene posuđenice većinom kovanice; na pr. *παντοκράτωρ* *omnipotens*, *allmächtig*, stsl. *всемогъ*, *sve-mogući*; st. vis. njem. *heri-zogo*, stsl. *vojevoda*, *vojvoda*; *συνείδησις* *scientia*, stsl. *svěšť*, *s(a)vjest*; *οὐσίταται* *consistere*, stsl. *sastojati*, *sastojati*; *expropriare* *izvlastiti*; *compre(he)ndere* *begreifen*, *shvatiti*; *immensus* *unermesslich*, *neizmjeran*; *Seelsorger* *dušobrižnik* (Reljković).

Tako se često prave nužni neologizmi na svim poljima ljudske djelatnosti. Mnogo ih je u kršćanskom crkvenom latinskom jeziku, odakle su prešli i u opći govor, na pr. *ἐπιλαγῆς* *misericors*, st. vis. njem. *armherzi*, nj. *barmherzig*, stsl. *milosrdca*, *milosrdan*; *εὐλογεῖν* *benedicere*, stsl. *blagoslovstviti*, *blagosloviti*; *θεοτόκος* *deipara*, *bogorodica*; *πρωτότοκος* *primogenitus*, *erstgeboren*, *prvorođeni*; *μικροψυχος* *pusillanimus*, *kleinmütig*, stsl. *malodušna*, *malodušan*; *ἐπίποια* *beneficium*, *dobročinstvo*, *dobrotvornost*, *high teason* *haute-trahison* (1694), *Hochverrat* (1703), *veleizdaja* (samo mi u prvom dijelu imamo vele- mjesto visoko-), *Handkuss*, *baisemain*, *besamano*, *baciamano*, *rukoljub*.

4. Ima prevedenih i slikovitih izraza i fraza, koji tako prelaze iz jezika u jezik i postaju općenitim dobrom; neki na pr. potječu čak od Grka, a valjda su još i stariji; na pr. *odnijeti pobjedu*, *robovati strastima*, *bacati ulje u vatru*, *žeđati za slobodom*, *dubok san*; neki su pak noviji: *loviti u mutnom*, *gutati očima*, *u srcu zime*, *to je na dlanu*, *to stoji oko u glavi*, *visoka starost*, *tvrd orač*, *kurje oko*, *crvena nit*, *modra krv*.

5. Prenose se i tuđe sintaktičke konstrukcije, koje se samo donekle mogu smatrati kao prevedene posuđenice, jer se ne odnose na rječnik. Na pr. ovakve konstrukcije u hrvatskim govorima na našem primorju potječu iz talijanskoga jezika: *prijedlozi bez* i *za* s infinitivom: *bez pitati senza domandare*, *mjesto ne pitajući*, *za učiniti per fare*, *mjesto da učini*; *ako pođe izgubljeno se va perduto*, *mjesto ako se izgubi*; *Gospa od 7 bolesti* *Madona dei sette dolori*, *mjesto samoga genitiva*; *živi od gospara vive da signore*, *mjesto živi kao gospar*; ili iz njemačkoga *privući pažnju na sebe* *die Aufmerksamkeit auf sich ziehen*; u žumbe- račkom narječju *o pame(t) dojt um den Verstand kommen*, *za poludjeti*.

Na taj su način stari pisci hrvatski izgrađivali svoj književni jezik ugledajući se u talijanski, odakle su prevodili izraze kao *servizio d'amore* *služba ljuvena*, *fiamma*

d'amor plam ljuveni, *sospiri ardenti gorući uzdasi*, *va a meno ide na manje*, *corteggiare* *žvoriti*.

U doba romantičkoga nacionalizma, a u cilju jezičnoga purizma, smatralo se, da su te maskirane posuđenice i kovanice domaćega izgleda bolje negoli očite tuđice. Tako su od Slavena postupali tada Česi i Slovenci. Hrvati, koji su tada bili u sličnim prilikama pri stvaranju svoga književnoga jezika, većinom su posredovanjem njemačkoga i slavenskih jezika dobili ovakve termine: *našastar inventarium*; *skladatelj* *Kompositor*; *tajnik* *Sekretär*; *tečaj* *Kurs*; *tiskati* *drucken*, *imprimere*; *udvoran* *höflich*; i složenice kao *časopis* *Zeitschrift*; *izlet* *Ausflug*; *kolodvor* *Bahnhof*; *naklada* *Auflage*; *poduzeće* *Unternehmung*; *utisak* (Gaj u »Danici ilir.« 1842: *utištenje*) *Eindruck*, *impression*; *vele- vlast* *Grossmacht*; *mjerodavan* *massgebend*; *napadan* *aufjallend*. Najviše takvih hrvatskih kovanica potječe od B. Šuleka, koji, podrijetlom Slovak, nije uvijek imao dovoljno razvijen hrvatski jezični osjećaj. Jednako se prevode i strana imena, kao *Felix Srečko*, *Florianus Cvjetko*, *Ignatius Vatroslav*, *Ognjoslav*.

I u najnovije doba oživjeloga nacionalizma s purističkim težnjama kod mnogih se naroda opaža nastojanje, da se dosadašnje tuđice zamijene ovakvim prevedenim posuđenicama. Jednako se prevode i najnoviji stručni termini, kao na pr. amerik. engl. *sky-scraper* *Wolkenkratzer*, *gratte-ciel*, *grattacielo*, *neboder*.

Tu su jezičnu pojavu zapazili neki lingvisti pri kraju prošloga vijeka (među prvima F. Miklošič i H. Schuchardt, a zatim i drugi, na pr. M. Bréal), ali su je počeli potanje proučavati tek od drugoga desetljeća ovoga stoljeća. Takve posuđenice na nekim teritorijima obilježuju osobite zajedničke crte jezika i naroda, koji su međusobno povezani sličnim kulturnim prilikama, tako da ih ima na pr. općeevropskih, balkanskih i dr.

LIT.: F. Miklosich, *Die christliche Terminologie der slavischen Sprachen*, Beč 1876; H. Schuchardt, *Slavo-deutsches und slavo-italienisches*, Beč 1884; V. Jagić, *Zur Entstehungsgeschichte der kirchen-slavischen Sprache*, Beč 1900; Ch. Bally, *Traité de stylistique française*, 1. 2. izd., Heidelberg 1921; K. Sandfeld, *Notes sur les c. l.*, u *Festschrift V. Thomsen*, Leipzig 1912; Isti, *Linguistique balkanique*, Pariz 1930; P. Skok, *Décalques linguistiques*, u *Archiv f. slav. Phil.*, XXXVII., 1918; A. Meillet, *Esquisse d'une histoire de la langue latine*, 3. izd., Pariz 1933; B. Unbegaun, *Le calque dans les langues slaves littéraires*, u *Revue des études slaves*, XII., 1932; O. J. Tallgren-Tuulio, *Locutions figurées calquées*, u *Mémoires de la Soc. néo-philologique de Helsingfors*, IX., 1932; H. Rheinfelder, *Kultsprache und Profansprache in den romanischen Ländern*, Zeneva-Firenca 1933; M. Deanović, *Osservazioni sulle origini dei c. l.*, u *Archivum Romanicum* XVIII., 1934; E. Schwyzer, *Griechische Grammatik*, I., München 1939; G. Devoto, *Storia della lingua di Roma*, Bologna 1940; M. Bréal, *Essai de sémantique*, Pariz 1897, 7. izd. 1924. M. D-16.

CALTAGIRONE, grad od 39.349 stan. (1936) na Siciliji (prov. Catania), od vremena Saracena, koji mu dadeše ime (Qal'at al-ghirân), čuven po proizvodnji keramike sve do danas, poslije potresa od 1693 obnovljen modernim palačama na brežuljku od 608 m usred plodne i bogate okolice, u kojoj je nedavno nastalo uzorno poljodjelsko naselje Mussolinia. N. Ž.

CALTANISSETTA, glavni grad i gorovita pokrajina usred Sicilije. Grad leži na brežuljku od 588 m, ima preko 50.000 stan. (1936). Sjedište biskupa, ima trgovačku komoru i željezničku stanicu. Ovdje je središte za proizvodnju sumpora na Siciliji. Najviše se iskapa kod samostana Badia di Santo Spirito. Pokrajina (2106 km²) ima vrlo plodno tlo vulkanskoga podrijetla i gusto je naseljena (256.687 stan.). Rodi mnogo žita, a u gradu je i znatan keramički veleobrt. Obilna su i rudna vrela. N. Ž.

CALUMET, 1. rječica, koja prije utoka u jezero Michigan stvara jezerce istoga imena i dio luke grada Chicaga; 2. grad u saveznoj državi Michigan, na poluotoku Keweenawu Gornjega jezera, s bogatim rudnicima bakra. *Calumet* znači »lula mira«, koju su Indijanci pušili kod pregovora zajedno s pregovarateljima, a nudili su je i gostima. Ime potječe od lat. *calamus* »trskac«, jer su Indijanci od trske pravili lule za pušenje. N. Ž.

U C-u je staro hrvatsko naselje, jedno od prvih u veleobrtinim krajevima USA. G. 1830 stigao je ovamo slovenski misionar Baraga i krstio Indijance. Za njim dođoše slovenski svećenici nastavljajući misionarski rad i sudjelujući kod osnivanja prvih naših naselja u krajevima uz Gornje jezero, gdje su bakrom najbogatiji rudnici svijeta.

Prvi Hrvati, koji se nastanise kod rudnika već sedamdesetih godina prošloga stoljeća, potječu iz Gorskoga Kotara i Hrv. primorja. Naselje je osnovano deset godina

kasnije. U C. (s okolnim mjestima Ahmeek, Cooper City, Dodgeville, South Range i Painesdalle) ima oko 30.000 Hrvata. U svakom od tih mjesta imaju naši zemljaci svoje trgovine i društva, a izlazio je ondje i list »Hrvatska« (1895—1934), koji je uređivao Matija Sojat iz Hrv. primorja.

G. 1882 osnovano je »Slovensko dobrotvorno i potporno društvo sv. Josip«, član Slovensko-hrvatske zveze, koja se fuzionirala 1940 s Hrvatskom bratskom zajednicom. G. 1892 osnovano je »Hrvatsko dobrotvorno i potporno društvo Sv. Ivan«, član istoga saveza. U C. je više prosvjetnih društava naših iseljenika. Hrvatska bratska zajednica ima u tom području nekoliko svojih ogranaka.

Hrvati su 1902 sagradili crkvu, koju sada vodi F. Cupka, šesnaesti župnik po redu. Naši stari iseljenici u Calumetu i njegovoj okolici smatrani su i među Amerikancima i među stranim naseobinama radišnim, uglednim i naprednim ljudima. M. B.

CALUMNIA → Birsagium.

CALVADOS, département u sjeverozapadnoj Francuskoj, na obali kanala La Manche. Na paleozojske naslage jugozapadnog dijela (Bocage) naliježu mlade mezozojske naslage sjevernog (Bessin) i srednjeg (Campagne de Caen) i tercijarne naslage istočnog dijela (Auge). Glavno je zanimanje stanovništva stočarstvo (poznati sir) i poljodjelstvo (žitarice, sladorna repa i povrće). Vlažna atlantska klima pogoduje pašnjacima i prema tome stočarstvu, koje se sve više razvija. U srednjem je dijelu važno rudarstvo i prerada željeza (Caen). Uz ribolov u velikom broju obalnih mjesta vrlo je znatna gospodarska grana i putničarstvo. Na površini od 5.693 km² živi 404.901 stan (1936) ili 71 na km². Glavna su mjesta Caen, Lisieux, Bayeux, Saint Lô, Vire, Falaise i dr. J. R.-ć.

CALVAERT, Denys (kod Talijana Dionisio Fiammingo), * Antwerpen 1540, † Bologna 17. III. 1619, flamansko-talijanski slikar. U svome se zavičaju izobrazio u slikanju krajolika; još mlad ode u Bolognu, gdje se pod vodstvom Prospera Fontana i Lorenza Sabbattinija razvije u figuralnog slikara izrađujući ponajviše slike vjerskog sadržaja u pretežno talijanskom stilu. U Rimu, gdje je 1570—72 radio za Vatikan pomažući Sabbattiniju, utjecala su na nj osobito djela Raffaella i Baroccija. U Bologni otvori umjetničku školu, koja je dala znamenite majstore Renija, Domenichina i Albanija. Najviše je njegovih velikih slika u Bologni (*Bičevanje Kristovo* u Akademiji, *Navještenje Marijino* u S. Domenicu, *Sv. Mihajlo* u S. Petroniju, *Raj* u crkvi servita), a u mnogim su se zbirkama sačuvali i njegove minijature slike u bakru.

CALVARIA (lat. calvus »ćelav«), u anatomiji naziv za lubanjski svod, koji pravi nekoliko zavijenih koštanih ploča. Te su ploče: desna i lijeva tjemena kost, zatim jedan dio ljuske čone i zatiljne kosti te sljepočnih kosti. Kod svake se sekcije c. otpili od ostalog dijela lubanje i tako umjetno odijeli kao poseban njezin dio. V. D.

CALVARIUM → Kraniologija.

CALVI, Bartolomeo, * Palestro (Piemonte) 17. VI. 1886, talijanski slavist. Gimnaziju je učio u Rimu, a sveučilište u Cataniji. Podučavao je na srednjim školama na Siciliji, 1921—23 u Tolminu, 1924—36 u Mantovi, 1936—40 u Turinu, gdje je 1940—41 vodio na sveučilištu tečajeve za slovenski jezik i književnost. Od 1941 je honorarni profesor za talijanski jezik i književnost na sveučilištu u Ljubljani; predaje na slovenskom jeziku. Bavi se slovenskom i hrvatskom književnošću. Od Iv. Cankara preveo je *Kralj na Betajnovi* i *Moje življenje*, uz opširne studije. Osim toga izdao je o Iv. Cankaru dvije studije: *Il Crisantemo Bianco ossia Ivan Cankar e la critica* (Annuario del R. Istituto Tecnico di Mantova 1930/31) i *Le immagini di sogni di Iv. C.* (Atti della R. Accad. delle Scienze di Torino 76). Izdao je opširnu studiju *Giosuè Carducci presso gli Slavi meridionali*, Turin 1933. Radi njegovih studija o Vergiliju imenovala ga je Accademia Vergiliana pravim članom. J. G.

CALVIN, Jean → Kalvin.

CALVO, Carlos, * Buenos Aires 26. II. 1824, † Pariz 4. V. 1906, argentinski pravnik i diplomat. Bio je dugo godina argentinski poslanik u Berlinu, Londonu i Parizu. Napisao je opsežna djela iz međunarodnog javnog i privatnog prava i izdao zbirku ugovora južnoameričkih država.

C. je postavio zasadu (Calvova doktrina), da međunarodno pravo državama zabranjuje upotrebu sile protiv druge države u svrhu iznudinjanja naknade štete ili naplate dugova. Time je htio stati na put

praksi, koju su uvele moćnije države, da zaštite tražbine svojih državljana u inozemstvu, a to se naročito više puta upotrebljavalo protiv država Južne Amerike. Kad su 1902 Italija, Njemačka i Velika Britanija tim načinom istupile protiv Venezuele, argentinski ministar vanjskih poslova Drago iznio je Calvovo učenje kao politički zahtjev (Dragova doktrina) vežući ga uz Monroeovu zasadu. Premda su USA odbile priznati izneseno načelo u cijelom opsegu, ipak je na drugoj haaskoj mirovnoj konferenciji na poticaj izaslanika Sjedinjenih država Portera potpisana II. (t. zv. Porterova) konvencija, koja zabranjuje upotrebu sile u svrhu istjerivanja ugovornih dugova, a da se prije ne ponudi rješenje spora arbitražom.

BIBL.: *Derecho internacional teorico i práctico de Europa y America*, Pariz 1868; *Le droit international théorique et pratique, précédé d'un exposé historique des progrès de la science et du droit des gens*, 5. izd., 6 sv., Pariz 1887—95; *Manuel de droit international public et privé*, 3. izd., Pariz 1881—83; *Dictionnaire de droit international public et privé*, 2 sv., Berlin 1885; *Dictionnaire manuel de la diplomatie et du droit international public et privé*, Berlin 1885; *Recueil complet des traités... de tous les Etats de l'Amérique latine*, 11 sv., Pariz 1862—69; *Annales hist. de la révolution de l'Amérique latine*, 5 sv., Pariz 1865—75. J. A.

CALYPOGEIA → Jetrenjarke lisnate.

CAMAGUEY, glavni grad i pokrajina na sjevernom primorju otoka Kube, 87.461 stan. (1931), leži u unutrašnjosti, podjednako udaljen od sjeverne i južne obale. Prije se zvao Ciudad del Principe i Puerto Principe. Ima željezničku postaju i zrakoplovno pristanište. Trguje izvozeći stoku, kože i šećer. Pokrajini pripada i otočni niz istog imena. Suhi vapnenački krajevi podesni su samo za stočarstvo, a u krajevima, koji se umjetno natapaju, rodi šećer i voće. Stanovništva je malo, 427.405 (1937) na površini od 26.098 km², dakle samo 16 na km². N. Z.

CAMALDOLI i KAMALDOLJANI. Camaldoli (od lat. Campus Maldoli) je naselje kamaldoljana, redovnika-pustinjaka, kod Arezza u sjevernoj Italiji. Red kamaldoljana razvio se iz benediktinskoga, kad je u 10. st. benediktinac sv. Romualdo († 1027) počeo širiti pokret, da se nedaleko benediktinskih samostana osnivaju pustinjačka naselja. U samostanskoj zajednici žive oni, koji se staraju za gospodarstvo, zatim, koji se pripremaju za pustinjački život, kao i oni, koji su ga radi bolesti morali prekinuti. Ostali su stalno u pustinjačkom naselju, svaki u svojoj kućici. Pojedinci moli i radi te stalno boravi u kolibici, samo im je zajednička služba Božja. Molitveni život popraćuju strogom pokorom. Mesa ne jedu nikada.

Takvo pustinjačko naselje osnivao je sv. Romualdo u Camaldoliju oko 1012 usred apeninskih šuma. To je t. zv. Sveta Pustinja (Sacro Eremo). Oko 3 km niže je samostan. Iako sv. Romualdo nije najprije utemeljio Camaldoli, niti je ondje umro (nego u Valdicastro), ipak je cio red dobio ime kamaldoljana, i C. se smatrao uvijek središtem reda.

Osim svojih pravila obdržavaju kamaldoljani i pravila sv. Benedikta. Red se tokom stoljeća razdijelio u više ogranaka. Pio XI. spojio ih je (2. VII. 1935) opet sve u dvije kongregacije: Camaldoli i Monte Corona. Kamaldoljana imade u Italiji, Francuskoj, Španjolskoj i mnogo u Poljskoj. Nose bijelo odijelo. Način je života sličan kartuzijanskomu.

LIT.: P. Robert, O. S. B. Camald., *Camaldules* (u Diction. de spiritualité); A. Pagnani, Camald., *Vita di S. Romualdo*, Fabriano-Sassoferrato 1927. D. N.

CAMARGUE, otok (750 km²), koji čini glavni dio delte rijeke Rhône. S I mu je Rhône, a sa Z Mala Rhône. C. je kraj niskog zemljišta i prostranih laguna, među kojima je najveća Etange du Valcarés. Ovo močvarno zemljište stalnim se nanosima Rhône širi prema moru. Morska struja goni riječni mulj i pijesak prema Z, stvara pješčane otočiće i poluotočiće, koji se s vremenom spoje u obalni prud i prave lagune. U sjevernom su dijelu melioracijom i krčenjem močvarnih šuma dobivene površine obradive zemlje, na kojoj se gaji žito, loza, riža i dr. C. je uglavnom močvarna pustopoljina, najvećim dijelom obrasla šikarjem močvarne vegetacije i livadama, po kojima slobodno pasu konji i bivoli. Bivoli se love za toreadorske borbe. U lagunama južnog dijela uredene su velike solane, a oko njih niče kemijski veleobrt. U ovom su dijelu i glavna mjesta Le Salin de Giraud u istočnom i čuveno proštenije Saintes-Maries-de-la-Mer u zapadnom dijelu. J. R.-ć.

CAMBACÉRÈS, Jean-Jacques-Régis de, * Montpellier 15. X. 1753, † Pariz 8. III. 1824, francuski pravnik i državnik. G. 1792 bude izabran zastupnikom svog okruga u narodni konvent. U procesu protiv Luja XVI. nastojao je spasiti kraljev život, ali je konačno, pod pritiskom jakobinaca, glasovao za pogubljenje. G. 1797 Sieyès mu je povjerio ministarstvo pravde. Napoleon se mnogo okoristio njegovim velikim pravničkim iskustvom; imenovao ga je drugim konzulom i povjerio mu dobar dio radova oko pre-

ustrojstva zakonika. C. je bio Napoleonu iskreno odan, pa ga je nastojao odvratiti od umorstva vojvode od Enghiena, a nije se ustručavao izražavati svoje negodovanje prema nekim Napoleonomim pothvatima. G. 1804 bude imenovan nadkancelarom carstva, g. 1814 predsjednikom regentskog savjeta. Za pada Napoleonova pristao je uz Burbonec, no kada se Napoleon vratio, C. je prihvatio ministarstvo pravde zamjerivši se Burboncima, koji su ga 1816 prognali s francuskog tla. G. 1818 bude mu dopušten povratak u Francusku.

J. An-s.

CAMBAY, zove se zaton, koji zatvara s juga poluotok Gujarat, otvoren jugozapadnim pasatima. Nadalje je C. država na poluotoku Gujaratu, izvozi pamuk, pšenicu; od 1928 je u britanskom posjedu. Sam grad C. spominje se već u Ptolemejevoj karti (31.877 stan., 1931), izvozi tekstilne proizvode i rižu, nedaleko znamenit hramo pristaša sljedbe džaina. Željeznica vodi u Bombay i Centralnu Indiju. M. S.

CAMBERT, Robert, * Pariz 1628, † London 1677, prvi francuski operni skladatelj. Pisao je najprije lirske prizore s glazbom, kasnije (zajedno s pjesnikom Perrinom) i opere. Prvom potpunom francuskom operom smatra se njegova *Ariane* (5 čin.). Kad je Perrin dobio patent za otvaranje javnog opernog kazališta u Parizu, udružio se s C-om. Kad je patent prenesen na Lullyja, C. je ozlojeđen otišao u London, gdje je utemeljio operno kazalište.

LIT.: A. Pouglin, *Les vrais créateurs de l'opéra français*, Perrin et C., 1881. B. S.

CAMBIASO, Luca (nazvan Luchetto), * Oneglia kod Genove 1527, † Madrid 1585, talijanski slikar. Učeći kod oca Giovannija C. (1495—1577/1579) upoznao je mletačku školu, a u Rimu se obrazovao na djelima Raffaella i Michelangela. Istakao se doskora nastojeći da osobitom virtuoznošću sjedini ove različite utjecaje. Imao je istančan smisao za boju. Najbolje mu je doba, kad stvara u zajednici s Giambattistom Castellom iz Bergama (oko 1555—67); kasnije slika površnije, a od 1583, kad radi po narudžbi kralja Filipa II. za Escorial, umjetnička ga je snaga već znatno izdavala. Od oltarnih slika tamnih boja najznatnije je *Oplakivanje Krista* u S. Maria di Carignano (Genova). Sačuvalo se i mnogo njegovih crteža perom. Kako je bio svestran, izradio je i nekoliko plastika; najjače se istakao kao majstor dekorativnih freska u genovskim palačama (Doria-Spinelli, Imperiali, Pallavicini, Paridi, Diana, De Mari), ljetnikovcima (Imperiali u Terralbi) i crkvama (S. Matteo, kapelica Lercari u stolnoj crkvi). U palači Uffizi (Firenca) nalazi se njegov vlastiti portret, a u Sampierdareni (S. Maria della Cella) jedan od njegovih najdražesnijih prikaza sv. Obitelji.

LIT.: W. Suida, *Genua*, Leipzig 1906; *Mostra centenaria di L. C.*, *Catalogo illustrato*, Genova 1927; G. Deloga, *L. C.*, u »Emporium«, sv. 65, 1927.

CAMBI DA SALUZZO, fra Bartolomeo, * Pieve Socana (Casentino, Toskana) 3. IV. 1557, † Rim 15. XI. 1617, učen talijanski franjevac, mistik, pjesnik, zanosan propovjednik i jedan od najboljih asketskih pisaca seicenta. Neka su od njegovih sugestivnih pobožnih djela prevedena kod nas: bosanski franjevac Pavao Papić preveo je njegovo mistično djelo *Sette trombe per isvegliar il peccatore a penitenza* (Mleci 1619) u svojih *Sedam trubli* (1649), a drugi bosanski franjevac i skradinski biskup Pavao Posilović djelomično njegove *Testamento che fa l'anima a Dio* (Mleci 1622) i *Salutazioni devotissime in laude dell'amososissimo Gesù e della B. Verg. Maria* (Mleci 1609) u svom *Nasladenju duhovnom*... (I. izd., Mleci 1639). I glagoljaš s Krka Juraj Malatešćinić preveo je 1742 od C-ja *Molitve bogoljubne presvetomu imenu Isusovu* (u rukopisu).

BIBL.: Njegova su cjelokupna djela tiskana u Mlecima 1639 pod naslovom *Opere spirituali*; B. da S., *Il Sacro Cigno* (izbor proze i stihova), Firenca 1924.

LIT.: F. Sarri, *Il venerabile Fra B. C. da S.*, Firenca 1925; A. Belloni, *Il Seicento*, II. izd., Milan 1929; D. Prohaska, *Das kroatisch-serbische Schrifttum in Bosnien und der Herzegowina*, Zagreb 1911; P. Kolendić, Rad HA 206, Zagreb 1915; I. Milčetić, *Hrvatska glagoljska bibliografija*, Zagreb 1911. M. D-ić.

CAMBLAK (Camvlak i dr.), **Grigorije**, * vjerojatno Trnovo (Bugarska) oko 1364, † zimi 1419—20, crkvenoslavenski pisac i metropolit u Kijevu. Podrijetlo mu dosad nije utvrđeno, ali ga ponajviše smatraju Bugarinom; ruski metropolit Kiprijan bio mu je stric. Učio je u Trnovu i postao kaluđer pa jeromonah. Poslije pada trnovskog carstva pod Turke 1393 bježi u Carigrad, između 1393 i 1401 boravi na Sv. Gori, a zatim odlazi u Sučavu (Moldavska) i postaje iguman manastira Njamca. Negdje poslije 1402

prelazi u Srbiju i dobiva čast igumana u manastiru Dečanima, gdje ostaje vjerojatno do 1409, kad odlazi u Rusiju. Poslije duge borbe izabran je 1415 metropolitom u Kijevu, koji je tada bio pod vlasti litavskoga kneza Vitolda. Taj izbor osudio je poglavar ruske crkve, koji je imao naslov metropolita »Kijeva i cijele Rusije«, kao i carigradski patrijarh, a C-a su udarili crkvenim prokletstvom. Kako je Vitold iz političkih razloga nastojao, da svoje pravoslavne podanike učini neovisnima o Moskvi, nije se na to obazirao, a 1418 poslao je, štaviše, C-a s velikim poslanstvom na koncil u Konstancu. C. je ondje zastupao misao unije s katoličkom crkvom, ali je nije dospio provesti; s njegovom smrću prestala je i shizma u ruskoj crkvi.

Kao učenik bugarskog patrijarha Evtimija, kojemu je napisao pohvalu u žitije, C. je bio odličan propovjednik i plodan pisac. U skladu s težnjama svog učitelja arhaizirao je crkvenoslavenski jezik i pravopis, pišući različita djela duhovnog sadržaja u Bugarskoj, srpskoj i ruskoj redakciji. Najbolje je i najveće njegovo djelo *Život Stefana Dečanskoga*.

LIT.: A. Jacimirski, G. C., 1904; *Stare srpske biografije XV i XVII veka*, Srpska knjiž. zadruga XXXIX, 265, 1936 (predgovor P. Popovića XII—XIII). J. Š-k.

CAMBODGE → **Kambodža**.

CAMBON, 1. Joseph, * Montpellier 17. VI. 1754, Bruxelles 15. II. 1820, francuski političar. Bio je tvorničar u rodnom mjestu, izabran u zakonodavnu skupštinu, a zatim u konvent. Glasovao je za kraljevu smrt. Istakao se radom na području financija, potaknuo je objelodanjivanje stanja državnih dugova i uvođenje velike knjige javnog duga (1793). Od travnja 1793 bio je član odbora za narodno blagostanje, odlučno je istupao protiv različitih pojava tadašnje strahovlade, no time se zamjerio Robespierreu, ali kad je iza njegova pada branio neke članove odbora, sam je okrivljen kao njihov ortak. Umaknuo je uapšenju i organizirao jakobinski ustanak od 1. prairiala (20. V. 1795). Kad mu se pothvat osujetio, pade u inozemstvo, a zatim se sklonuo na svoje imanje kod Montpelliera. Za Napoleonovih *sto dana* bijaše član komore, a nakon Waterlooa okrivljen je zbog glasovanja za kraljevu smrt i prognan.

LIT.: F. Bornarel, *C. et la Révolution française*, Pariz 1905; R. Arnaud, C., Pariz 1926.

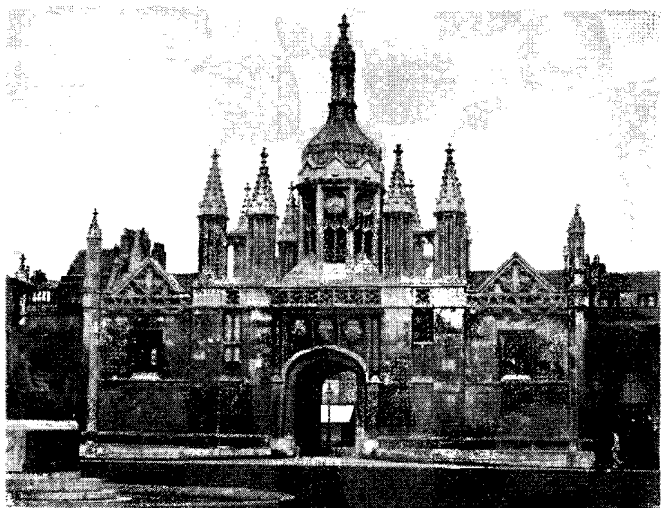
2. Jules-Martin, * Pariz 3. IV. 1845, † Vevey 19. IX. 1935, francuski diplomat. Rođen u tipično građanskoj porodici, bio je nakon smrti očeve skupa s bratom Pierre-Paulom odgojen od majke i ujaka, kasnije biskupa u Langresu. U majčinu salonu, u kome je vladala društvena uglađenost i književni ukus, dodoše braća C. u dodir s pariskom duševnom elitom i sklopiše poznanstva s državniciima Julesom Ferryjem, Julesom Simonom, Gambettom i Thiersom. Porodica C. i njezin krug bijahu pristaše republikanske stranke. Sudjelovao je u rusko-francuskom ratu, stupio je u upravnu službu i dijelom služio u Alžiru. G. 1891 postade generalni guverner Alžira. U uskoj suradnji s kardinalom Lavigericom C. je proveo znatna poboljšanja u upravi i usprkos oprekama proširio Alžir prema jugu. G. 1897—1902 poslanik je u Washingtonu, gdje je vrlo spretno i uspješno posredovao kod sklapanja mira između USA i Španjolske. Tada je stupio u prijateljske veze s tadanjim podtajnikom u ministarstvu mornarice Teodorom Rooseveltom. Kao poslanik u Madridu 1902—07 imao je izvršiti vrlo težak zadatak u pitanju priključenja Španjolske englesko-francuskom sporazumu. 3. X. 1904 bila je potpisana deklaracija o interesima Francuske i Španjolske u Maroku. Da bi se sklopile što uže veze između obiju država, priredio je put Alfonsa XIII. u Pariz. Za konferencije u Algecirasu C., koji na njoj nije sudjelovao, radio je skupa s glavnim engleskim delegatom Sir Arthurom Nicolsonom na jačanju francusko-engleske veze. S francusko-španjolskim trgovačkim ugovorom 1907 bi završena njegova misija u Španjolskoj. G. 1907—14 bio je C. poslanik u Berlinu. Tu mu se nekoliko puta pružila prilika, da odlučno poradi na održavanju dobrih odnosa između Francuske i Njemačke, tako za Casablanca-afere o bjeguncima, zatim g. 1911, kad je francuska vojska zaposjela Fez, Mekneš i Rabat, pa za francusko-njemačkog sporazuma o Maroku i Kongu od 2. XI. 1911. Nakon sarajevskog atentata 1914 sudjelovao je odlučno u nastojanjima, da se spriječi rat u Evropi. Za rata bio je generalni tajnik na Quai d'Orsayu. U listopadu 1914 bio je u posebnoj misiji kod novog pape Benedikta XV. i nastojao predobiti rimsku Kuriju za ciljeve Francuske. Podjedno je nastojao sklonuti Italiju na ulazak u

CAMBRIDGE, St. John's College
(Orbis terrarum)

rat na strani zapadnih vlasti. G. 1915 bila mu je povjerena novo osnovana uprava američkih poslova, 1916—17 nekoliko se puta sastao s princem Sikstom Burbonskim i razgovarao o mogućnosti eventualnog posebnog mira s Austro-Ugarskom. Kad je u studenome 1917 Clemenceau postao predsjednik ministarstva, postade C. njegov glavni savjetnik u vanjskopolitičkim pitanjima. Bio je jedan od petorice francuskih delegata na mirovnoj konferenciji, surađivao je kod izgradnje Lige Naroda, a nakon potpisa mira u Versaillesu zastupao je Francusku na pokliskarskoj konferenciji. G. 1918 postade članom francuske akademije. U svojoj osamdesetoj godini izdao je vrlo zanimljivo djelo *Le Diplomate* (Pariz 1926), u koje je sabrao mnoga iskustva svoga dugog djelovanja na polju međunarodne politike.

3. Pierre Paul, * Pariz 20. I. 1843, † Pariz 29. V. 1924, francuski diplomat, brat predašnjega. Najprije u upravnoj službi, prelazi 1882 u diplomaciju i postaje rezidentom u Tunisu, gdje je proveo uvođenje novog protektorskog odnošaja. Od 1886 poklisar je u Madridu, a od 1891 u Carigradu. Povodom progonstava Armenaca zagovaraše kolektivnu intervenciju zapadnih vlasti. Glavnu djelatnost razvio je 1898—1920 kao poklisar u Londonu. U doba, kad je Francuska pod Delcasséom nastojala predobiti Englesku i Španjolsku za svoje namjere s obzirom na sjevernu Afriku, u prvom redu Maroku, za nju je mnogo značilo, što je jedan C. bio poklisar u Londonu, a drugi u Madridu. C. je bio jedan od glavnih osnivača francusko-engleske *entente cor-*

CAMBRIDGE, King's College
(Orbis terrarum)

diale i 8. IV. 1904 potpisao englesko-francuski sporazum o Egiptu i Maroku. G. 1914 uspjelo mu je preobraziti engleski *gentlemen's agreement*, po kome je Engleska trebala podupirati odupiranje Francuske protiv udara s njemačke strane, u vojničku suradnju obiju velikih sila. Vodio je pregovore s Italijom u svrhu njezina stupanja u rat na strani saveznika i potpisao Londonski ugovor od 26. IV. 1915.

LIT.: Diplomate, P. C., Pariz 1937; R. Kühlmann, *Die Diplomaten*, Berlin 1939; H. Hauser, *Histoire diplomatique de l'Europe 1871—1914*, Pariz 1929; A. Pingaud, *Histoire diplomatique de la France pendant la Grande guerre*, Pariz. Mnogobrojni izvještaji o djelovanju braće C. u zbirkama diplomatskih dokumenata: *Documents diplomatiques français 1871—1914*; *Die Grosse Politik der Europäischen Kabinette 1871—1914*; *British Documents on the Origins of the War 1898—1914*. J. N.

CAMBRAI (Cambray), glavni grad okružja u francuskom départementu Nord s 29.655 stan. (1936), 53 m nad morem, na rijeci Scheldi. Stari je grad okružen novim četvrtima, koje su sagrađene na mjestu nekadašnjih utvrda. Sjedište je nadbiskupije (od 1559) s gotskom katedralom, o kojoj ovisе biskupije Arras i Lille. Ima muzej i knjižnicu, bogatu rukopisima i inkunabulama. Uz veleobrtn glasovitih lanenih, zvanih »kembrik« (cambric), i pamučnih tkanina razvijeni su i drugi veleobrtni (pivovarstvo, bojadisaone).

C. je u doba Kelta bio tvrđava plemena Narvijaca. Poslije propasti rimske vladavine, za koje se zvalo Cameracum, bio je do samovlade Klodovekove prijestolnica jedne od franačkih državnica. G. 843 ušao je u državu cara Lothara, pa mu je dalja sudbina zajednička sa sudbinom Lotaringije; pripadao je dakle ponajviše Njemačkoj, a od 1595 španjolskoj Nizozemskoj. U trajan posjed Francuske dolazi tek 1677. Kako se nalazio na granici više zemalja, C. je zbog svoje političke i strateške važnosti postao predmetom mnogih sukoba. Za prvoga svjetskog rata vodile su se oko njega značajne borbe, osobito »bitka tankova« potkraj 1917. C. ima opće povijesno značenje i po različitim ugovorima, koji su se u njemu sklopili (»cambrajska liga« protiv Mletaka 1508; »ženski mir« 1529, u kojem je Margareta austrijska zastupala cara Karla V., a Lujza savojska Franju I. francuskoga). Biskupija, koja je u C. osnovana u 5. st., podignuta je 1559 na nadbiskupiju (njezin je poglavar bio i pjesnik Fénelon). Kao gospodari grada i njegove okolice, prozване *Cambrésis*, postali su biskupi 1007 grofovi, a 1510 vojvode. U dugotrajnim i žestokim borbama suzbijali su s izmjeničnom srećom težnje građanstva toga gospodarski vrlo razvijenoga grada; tek 1227, kad su se pismeno utvrdila obostrana prava, došlo je do nekoga smirenja.

LIT.: E. Bouly, *Histoire de C. et du Cambrésis*, 2 sv., Cambrai 1843; E. Hoeres, *Das Bistum C. und die Entwicklung der Gemeinde*, Leipzig 1882; Dieckmayr, *Die Stadt C.*, 1890; W. Reinecke, *Geschichte der Stadt C.*, Strassburg 1896; P. L. Boeren, *Contribution à l'hist. de Cambrai à l'époque mérovingienne*, Maastricht 1940.

CAMBRIE, 1. glasoviti sveučilišni grad u Engleskoj, u istoimenoj grofoviji, 90 km sjeverno od Londona, na plovnoj rijeci Cam ili Granta (stariji, danas manje uobičajeni naziv), 66.803 stan. (1931). Grad je nastao oko utvrde, što su je podigli francuski Normani (1068), i crkve St. Giles (1092). Začetak sveučilišta nalazi se u školama u C-u već u 12. st., no pravo sveučilište postoji od 1209, kada su u C. došli daci iz Oxforda, gdje su tada bila obustavljena predavanja. Tada počinje procvat sveučilišta, uređenog po uzoru Oxforda i Pariza. Grad C. je pod vlašću sveučilišta, koje je 1401 oslobođeno podložnosti biskupu od Elvja i postalo samostalno. Papinska bula o osnutku sveučilišta u C-u izdana je 1318, ali ona je zapravo samo potvrdila već postojeće stanje. Nastavu su vršili franjevci (od 1224), a kasnije i drugi redovi. Sveučilište se sastojalo, a i danas se sastoji, od više koledža, od kojih je najstariji Peterhouse (1284). — Uloga sveučilišta u C-u bila je tokom stoljeća vrlo znatna, osobito za razvoj prirodnih nauka. Tu je među ostalim naučavao Newton od 1673 do 1702. Propis, da daci mogu biti samo anglikanci, ukinut je 1871, dok je 1869 osnovan prvi, a 1875 drugi ženski koledž. — U organizacionom pogledu sveučilište u C-u sačuvalo je mnogo od sredovječnog uređenja i sredovječnih predaja, premda je u naučnom pogledu uvijek stupalo s napretkom znanosti, pa se danas ondje naučavaju sve nauke. Broj nastavnika iznosi oko 250, broj đaka preko 5000 (porast prema stanju prije prvog svjetskog rata iznosi 75%). Sveučilište je tijelo sastavljeno od koledža, koji su opet posebna tijela; dok se sveučilište brine za nastavu i ispite, koledži se skrbe za smještaj, prehranu i privatnu poduku đaka. Sveučilište se uzdržava prihodima zaklada, darova i

pristojba. Tek od 1919 dobiva i državnu potporu. Na čelu sveučilišta stoji kancelar, doživotno biran od senata, no poslove vodi vicekancelar, koji se bira svake godine. Clanovi su sveučilišta osim daka i svršeni daci (laureati). Oni zajedno biraju dva zastupnika u parlament. Koledži imaju svoje posebne glavare (master) i samoupravu. Boravak u koledžu obvezatan je barem godinu dana, no i ostali daci, koji stanuju vani, stoje pod nadzorom koledža. Nauka u C-u traje najmanje tri godine (po tri trimestra), nakon čega dak može polagati ispit za B. A. (bachelor of arts). Daljnji su akademski stupnjevi u C-u M. A. (master of arts) i doktor pojedinih fakulteta. C. ima velik broj povijesnih spomenika, među kojima se ističu gotska kapela King's collegea (započeta 1446, primjer t. zv. perpendikularnog stila), palača senata, ulazna vrata St. John's collegea, dvorište Trinity-collegea i t. d.

2. Grofovija (Cambridgeshire) sa 1.275 km² i 140.004 stan. ili 110 na km² (1931). Grofovija je ispružena u pravcu S—J i dijeli se na dva dijela: nisko naplavno, močvarno zemljište na S, koje je velikim melioracionim radovima pretvoreno u kulturno zemljište; na J je brežuljasto zemljište, sastavljeno iz krede i pješčenjaka. Glavno je zanimanje stanovništva poljodjelstvo, a manje stočarstvo, dok je veleobrt slabo razvijen. Glavna su mjesta sveučilišni grad C. u juž., Ely u srednjem i March u sjev. dijelu. U.

3. Američki grad u saveznoj državi u Massachusettsu, prije zvan Newton, nasuprot Bostonu, s kojim ga spaja devet mostova, ima 115.000 stan. Ovo je predgrađe Bostona važno u industriji strojeva, stakla, tekstila, kaučuka, astronomskih instrumenata i glazbala, a čuveno je po najstarijem sveučilištu u USA (Harvard-University od 1636), koje ima bogatu knjižnicu, botanički vrt i astronomski opservatorij. U USA su i manji gradovi istog imena, jedan u saveznoj državi Ohio (16.129 stan., 1930) i drugi u Marylandu (8.544 stan., 1930). N. Ž.

CAMBRIDGESKA ŠKOLA. Pod tim se imenom razumijevaju engleski mislioci u 18 st., koji se pod utjecajem platonskih i novoplatonskih misli, pa i mističkih tendencija renesanse, protiv prirodoznanstvenom racionalizmu, što napose u Hobbessa prelazi u materijalizam i naturalizam; nasuprot isključivo mehanističkom naziranju, koje zastupa i Descartes, upozoravaju oni na svrhovitost u svijetu i uzimaju je kao dokaz za bitak Boga. Najznatniji predstavnici ove škole je Ralf Cudworth (1617—1688) i njegov drug Henry More (1614—1687). Utjecaji te škole idu sve do Newtona i njegova pristaše S. Clarkea (v.); njoj se pridružuje i Samuel Parker (1640—1688), koji je prvi upotrijebio izraz »fiziko-teološki« za dokaz, koji bitak Boga osniva na svrhovitosti stvari u svijetu. A. B.-a.

CAMDEN, grad (118.700 stan., 1930) u državi New Jersey, na rijeci Delaware i nasuprot gradu Philadelphiji, s kojim ga vežu viseći mostovi. U njemu je jak veleobrt tekstila i strojeva, brodogradnja i ljevaonice željeza, živa trgovina i promet željeznicom i parobrodom. N. Ž.

CAMELAT, Michel, * Arrens-en-Bigorre 26. I. 1871, francuski regionalistički pjesnik. Nikad se nije udaljiavao iz rodnoga kraja, a pisao je na narječju »langue d'oc« (→ Félibrige). Glavno mu je djelo *Béline*, pastirski roman u stihovima. Prva je djela pisao u slikovitom i tvrdom narječju svoga kraja (Bigorre), a kasnije je prihvatio poznatije narječje Béarna (v.).

BIBL.: *Le patois d'Arrens*, 1891; *Armana patoués de la Bigorre*, I. izd., 1893; *L'espigue aus dits, poésies*, 1934; *Bite-Bitante*, 1937. P. Cl.

CAMELLI, Ivan Lovro, * Pistoia 10. VI. 1692, mjesto i godina smrti nepoznati, talijanski isusovac (od 1714). Naučio je veoma dobro hrvatski u Dubrovniku, gdje je djelovao kao gimn. profesor (1717—20) i kao svećenik (1725—28). Od 1728 do 1762 bio je hrvatski pučki misionar mletačke Dalmacije, poslije rektor (1762—65) i vicerektor (1771) u Pistoji. Izdao je nekoliko hrvatskih knjižica vjerskog sadržaja (Mleci 1727); naslov im nije poznat. Možda su od njega *Misli karstianske* (Mleci 1727). U rukopisu je među ostalim ostavio životopis »apostola Dalmacije« o. Ardelija della Bella, izdan pod naslovom *Breve ragguaglio della vita del P. Ardelio della Bella* (8°, str. VII, 94, Modena 1888) te važnu i zanimljivu povijest misijskog rada isusovaca u mletačkoj Dalmaciji 1703—1762 (Vrela i prinosi 12., Sarajevo 1941).

LIT.: Vrela i Prinosi II, Sarajevo 1940; Život, Zagreb 1937. M. V.

CAMELOTS DU ROI, francusko rojalističko društvo, Tako su se prozvali mladi sveučilištarci-monarhisti, koji su u doba uzbudjenja, izazvanog Dreyfusovom parnicom, javno

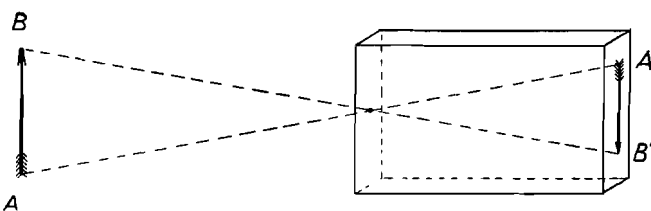
prodavali list »L'Action Française«, jer su morali poput torbara (franc. »camelot«) imati dozvolu prodavanja. Kasnije su utemeljili pravo društvo i nastupali u različnim prigodama javno, redovito u znaku prosvjedovanja: privedivali su javne demonstracije, ulazili u kazališta i sprečavali davanje predstava protuvjerskog ili proturodoljubnog značaja i javno optuživali odgovorne osobe za mnoge pojave, koje su se kosile s njihovim političkim i etičkim shvaćanjem. Rad im je bio osobito jak 1908—13. Iza prvog svjetskog rata proširile su se njihove organizacije po cijeloj Francuskoj. J. An.-s.

CAMERA (lat.), soba, komora, naročito u sred. vijeku prostorija, u kojoj se čuvalo blago kojega vladara ili velikaša, zatim rhovna financijska vlast u zemlji i napokon institucija, koja se brinula, da imade u zemlji dovoljno kovanog novca za trgovinu i promet, t. j. kovnica. Komora ili kovnica u sredovječnoj Slavoniji, kada je na upravi kraljevine bio hereceg (dux), zvala se c. ducalis, a kada je bio ban, c. banalis; u dokumentima se spominje i pod nazivom: camera de Puchruch (kovnica u Pakracu), c. de ultra Dravam. U Bosni se spominje kraljevska komora prvi put u povelji Tvrtka I. 1378.

LIT.: Č. Truhelka, *Slav. banovci*, s. 8.

I. R.-o.

CAMERA OBSCURA sastoji se od duguljaste kutije, iznutra pocrnjene, koja na prednjoj stijeni ima vrlo malenu okruglu rupicu, a na stražnjoj ploču od mutnog stakla i eventualno uređaj za namještanje fotografske ploče. Zrake, koje dolaze od vanjskih predmeta, daju na stražnjoj stijeni obrnutu umanjenu sliku (v. sl.). Slika nikada nije oštra kao slika dobivena lećom. Sličan učinak ima i refleksija na sitnom djeliću ravnog ogledala.

To načelo bilo je poznato već Aristotelu, koji u *Problema* (XV, 5) razlaže, da zrake sunca daju okruglu sliku i čnda, kad prođu kroz malen četverouglast otvor. U kasnijim vjekovima ovo načelo spominju u vezi s projekcijom sunca kod njegove pomrčine. Čini se, da je Alhazen početkom 11. st. bio dobro upućen u projekciju terestričkih predmeta kroz uske otvore. Prvi opis mračne komore dao je g. 1321 Levi ben Gerson (Gersonides) u djelu, koje je 21 godinu kasnije preveo Petrus de Alexandria pod naslovom *De sinibus, chordis et arcibus*. Prema tome su opisi od Leonarda da Vinci (oko 1500) i od Cesara Cesariana (1521) došli dva stoljeća kasnije. Cesariano spominje benediktinca Pafnucija kao izumitelja c. o. Općenitije postala je poznata po opisu, koji je o njoj dao G. B. della Porta u prvom izdanju (1588) djela *Magiae naturalis libri XX* (I. IV, 2), pa se on pogrešno spominjao kao njezin izumitelj.

Mračna se komora elementarno tumači pravocrtnim širenjem svjetlosti (v. sl.). Tim se načinom doduše objašnjuje činjenica, da sliku dobivamo u svima daljinama od rupice. Ali se ovim putem ne da razjasniti okolnost, da se smanjivanjem rupice ne da povećati oštrina slike. Zapravo slika u mračnoj komori nije drugo nego skupina kružića ogiba na rupici, pa potpuno tumačenje daje istom primjena teorije ogiba (v.). Ako se duljina d kutije smije zanemariti prema daljini predmeta od rupice, kako je to slučaj kod snimanja krajina, slika je najsvjetlija i najoštrija, kad je duljina d tako odmjerena, da polumjer r rupice iznosi za sredinu stražnje stijene tri četvrtine polumjera prve Fresnelove zone, t. j., kad je $d = \frac{1}{2} \left(\frac{4r^2}{3} \right)$. Za λ 500 m μ , $2r = 0,5$

mm to daje okruglo $d = 22$ cm. Općenito se rupica vlada kao sabirna leća istog promjera sa žarišnom daljinom $f = d$ iz gornje formule, pa bi kod manjih daljina predmeta trebalo primijeniti jednadžbu sabirne leće. Međutim neveliko odstupanje od ovih mjera ne kviri slike u znatnijoj mjeri, jer ona i onako nije nikada posve oštra. Ipak Combeova formula za duljinu kutije $d = \frac{r^2}{2}$ (r u stotinkama mm, d u mm) daje prevelike vrijednosti.

Mračna komora s rupicom rjeđe se upotrebljava za fotografiju zbog malene svjetloće slike i zbog potrebe dugih ekspozicija (2r od 0,3 do 0,8 mm). Ekspozicija traje po- prečno toliko minuta, koliko je sekunda potrebno kod ka- mere s objektivom uz jako zaslonjen otvor. Snimke krajina daju vrlo meke crte, pa ugodno djeluju. M. K.

CAMERARIUS (lat.), komornik, upravitelj komore; ču- var blaga francuskih kraljeva, upravitelj papinske riznice; uopće oznaka za čovjeka, koji upravlja velikim blagom ili imutkom. U Hrvatskoj, odnosno u Slavoniji, stajao je u 13. i 14. st. na čelu kovnici kao njezin upravitelj: c. ducis. Kao najstariji poznati upravitelj herceške kovnice spominje se za hercega Andrije (1196—1204) Venceslaus, c. ducis. Za hercega Bele (1220—1226) upravlja je kovnicom »vayvoda camerarius«, a za hercega Bele mladega (1260—1269) Moys, summus c. Belae ducis. U Bosni je c. bio dvorski činovnik, koji je čuvao kraljevo blago, utjerivao prihode, vodio rač- une i upravljao kovnicom; za Tvrtka II. (1421—1443) spo- minje se kao komornik knez Restoje.

LIT.: C. Truhelka, *Slav. banovci*, I.; I. Rengjco, *Početak kovanja* I. R.-o. slav. banovaca, Sarajevo 1939.

CAMERARIUS, Joachim, * Bamberg 12. IV. 1500, † Leipzig 17. IV. 1574, humanist, zvao se zapravo Cam- mermeister; prijateljevao je s Filipom Melanchthonom (čiji je život opisao 1566) i s Erazmom Rotterdamskim; stekao je zasluga oko promicanja klasičkih studija u Nürn- bergu, Tübingenu i Leipzigu te izdao brojne grčke i la- tinske pisce, napose Plauta, a sudjelovao je i kod uređenja katoličkih i protestantskih prijepornih crkvenih pitanja. S.T.

CAMERINO, stari Camerinum u rimskoj Umbriji, na rijeci Chienti u Apeninu 661 m nad morem, na pruži elektri- čne željeznice Arezzo—Macerata u Markama (Marche). Sjedište je nadbiskupa sa svećeničkim sjemeništem i slo- bodnoga sveučilišta s odjelima za veterinare i farmaceute. U gradu je 4.500, a u općini 12.500 stan., koji se mnogo bave veleobrtom svile. N. Ž.

CAMERLENGO, 1. vrhovni upravitelj riznice u talijan- skim kneževinama i gradskim općinama, koji je upravljao dohodcima i sudio u pitanjima poreza; 2. od 11. st. upravi- telj papinske blagajne (camerarius domini papae), kojega od 15. st. imenuje papa za člana kardinalskoga zbora; 3. upravitelj blagajne i dohodaka i u onim primorskim grad- skim općinama, koje su potpadale pod Veneciju; 4. C. u Trogiru → Trogir.

CAMERON, I. Simon, * County Lancaster (Pensilvani- ja) 8. III. 1799, † New York 26. VI. 1889, sjevernoamerički političar. Najprije tiskar, zatim novinar u Pensilvaniji i Washingtonu pa predsjednik banke i dviju željeznica, a 1845—49 demokratski zastupnik u senatu USA. G. 1854 priključio se republikanskoj stranci, koja ga 1859 ponovno izabra u senat. Na stranačkom konventu u Chicagu 1860 odreče se predsjedničke kandidature u korist Lincolna, koji ga imenuje ministrom rata. Kad se većina kongresa uspro- tivila njegovoj namjeri, da oslobodi i naoruža robove crnce, on odstupa 1862 i pođe kao poslanik u Rusiju. G. 1867— 1877 opet je član senata. Najprije sam, a zatim preko svoga sina Jamesa Donalda (14. V. 1833—30. VIII. 1918), koga je učinio svojim nasljednikom u senatu, imao je zna- tan upliv na politiku svoje stranke i države uopće.

LIT.: W. J. Young, *Sketch of the life and public services of C.*, Philadelphia 1853; A. H. Meneely, *Dict. of American biography*, III., 435—439. J. N.

2. **Verney Lovett**, * Radipole 1. VII. 1844, † Soulsbury 27. III. 1894, engl. putnik; stupa 1857 u britansku ratnu mornaricu. G. 1873 poslan je u Afriku, da pomogne Livingstonu. Iz luke Bagamojo na zanzibarskoj obali krenuo je u unutrašnjost, ali je južno od Viktorijina jezera našao Livingstona mrtva. Otkrio je Lukugu (odvirak Tanganjika jezera) i prvi prošao poprijeke Afriku od Z do I (do Benguelle). G. 1878—79 proputovao je Cipar i porjeđe Eufrata i Tigrisa, a g. 1882 (s Burtonom) Zlatnu obalu. Svoja je putovanja prikazao u *Across Africa* (1877) i (s Burtonom) *To the Gold Coast for Gold* (1883). S. R.

CAMETA, grad u brazilskoj saveznoj državi Pará, na donjem toku Tocantinsa, 50.000 stan. (1926), izvozi kaučuk, kakao i brazilske orahe. N. Ž.

CAMILLI, Camillo, talijanski književnik 16. st. iz Sijene (Toskana) ili iz Monte S. Savino (Arezzo), † Dubrovnik 1615. Na poziv Dubrovačke republike došao je oko 1586 u Dubrovnik, gdje je najprije kao profesor latinskog i talijanskog jezika i književnosti, a zatim kao ravnatelj škole sve do smrti, kroz tri desetljeća odgajao dubrovačku omla- dinu. Među njegovim su učenicima na pr. Dživo F. Gun-

dulić (Đ. Körbler, *Djela Dž. F. Gundulića*, Stari pisci hrv. IX., 3. izd., Zagreb 1938), Stijepo Đurđević (Đorđić), autor *Derviša*, i liričar Ivo Bunić Vučićević (D. Pavlović, Glas Srp. Akad. 84, 1935; isti, Prilozi XIX., 1940). Republika ga je za njegov uspješan rad imenovala građaninom dubro- vačkim. C. je posljednji u nizu Talijana ravnatelja dubro- vačke škole; njega je naslijedio na tom mjestu Dubrov- čanin Petar Palikuća, također učitelj Dž. F. Gundulića. C. je bio Tassov osobni prijatelj i epigon. Pokušao je do- puniti Tassov ep *Gerusalemme liberata* dodavši mu još pet pjevanja: *I cinque canti aggiunti al Goffredo del sig. T. Tasso* (Mleci 1583). Pedantni kritičari prigovarali su naime Tassu, da u svom epu nije do kraja ispričao doži- vljaje lica u dvjema epizodama: jedna o Erminiji i Tan- crediju, druga o Armidi i Rinaldu. Ma da C., samo vješt stihovorac, nije uspio u tom pokušaju, taj se njegov do- datak veoma sviđao brojnim čitačima bez ukusa; tih su naime pet pjevanja, zajedno s Tassovim epom, u dva vi- jeka i pol pretiskali mnogo puta: od 1583 do 1823 izašla su u 14 izdanja, od kojih 9 još u 16. st., gotovo sva u Mlecima. C. je dao i drugih radova u prozi i u stihovima; na pr. pjesmu u pohvalu Dominka Zlatarića. Prevedo je u tercinama Ovidijeve Heroide: *Le Eroidi di Ovidio, tra- dotte in terza rima* (Mleci 1587). Kako je C. nadasve volio Tassov ep, to je baš njegovom zaslugom i Dživo F. Gun- dulić već u najranijim godinama mogao upoznati ga i zavoljeti. C. je bio svakako zaslužan kulturni posrednik.

LIT.: F. S. Quadrio, *Della storia d'ogni poesia*, II, VI, VII, Milan 1741, 1749, 1752; T. Chersa, *Degli illustri Toscani... a Ragusa*, Padova 1828; A. Belloni, *Gli epigoni della Gerusalemme liberata*, Padova 1893; Đ. Körbler, Rad 216, Zagreb 1917; G. Marotti, *Fiora Zuzzeri*, Pola 1934; J. Torbarina, Hrvatsko Kolo, XXI., Zagreb 1940. M. D-ić.

CAMISARDS → Cavalier Jean.

CAMMAROTA, Ernesto, * Bari delle Puglie 23. XII. 1861, † Zagreb 28. II. 1934, operni pjevač. Došao u Zagreb 1887 i angažiran kao prvi tenor opere staroga kazališta. Prijubio se našoj sredini i ostao je u Zagrebu do smrti. U operi je pjevao preko tri desetljeća. C. je naš prvi Porin. Najuspjelije su mu partije bile junački tenori u svima Verdijevim operama, pa Don José, Turiddu, Canio i dr. Raspolagao je nesamo sjajnim glasom nego i izvrs- nom talijanskom belkantističkom školom. Kasnije je su- djelovao u hrvatskim pjevačkim društvima i kao orato- rijski pjevač katedrale. Posljednji je put nastupio u zagre- bačkom kazalištu 16. XI. 1924. S. B.

CAMMELLI, Antonio, nazvan Il Pistoia, * Pistoia 1436, † Ferrara 29. IV. 1502, talijanski pjesnik, autor šaljivih i satiričkih pjesama *Sonetti faceti*, punih života, koji se naj- više odnose na njegove suvremenike i na običan svaki- dašnji život. Slijedi tradiciju šaljive poezije talijanske, oso- bito Burchiellovu (v.).

BIBL.: *I sonetti faceti di A. C.*, a cura di E. Percopo, Napoli 1908. LIT.: D. Clarizia, *Un poeta giocoso del Rinascimento: Il Pistoia*, Salerno 1929. M. D-ić.

CAMO, Pierre, * Céret 16. XII. 1877, francuski knji- ževnik; služio kao sudac u franc. kolonijama u Africi, gdje je i crpio predmete mnogih svojih djela. Objelodanio je knjige pjesama *Le Jardin de la Sagesse* (1906), *Les Beaux Jours* (1913), *Cadences* (1925), a u prozi *Aristide Maillol* (1926), *Peintures de Madagascar* (1928), *Mademoiselle de Nevers* (1928). Pripadao je grupi *La Pléiade* zajedno s J. Gasquetom, gđom. de Noailles, P. Valéryjem i t. d. P. Cl.

CAMÕES, Luis Vaz de, * Lisabon 1524, † Lisabon 10. VI. 1580, najveći portugalski pjesnik. Sin pomorskog ča- snika iz stare galicijske plemićke porodice, rođen je u dosta oskudnim prilikama, te ga je školovao ujak mu Bento, prior samostana Sta. Cruz u Coimbri, gdje je svršio i sveučilište stekavši opsežno klasično obrazovanje i po- znavanje romanskih jezika. G. 1542—46 bio je paž na dvoru, ali se zapleo u ljubavni odnos s dvorskom damom Katarinom de Ataide te je zatočen u Santarem. Javio se u vojsku, sudjelovao u ratu protiv Maura i kod Ceute izgubio desno oko. Vrativši se u Lisabon dođe u sukob s nekim dvorskim činovnikom i bude kažnjen jednogodišnjim zatvorom, a na to se kao vojnik ukrca za Indiju (1553), po- nesavši sa sobom već donekle izrađeno šest prvih pjevanja *Luzijada*. Dovršio ih 1556—58 za razmjerno najsretnijeg razdoblja svoga života, kada mu je podkralj Konstantin de Bragança podijelio intendanturu velikih posjeda nekih go- spodara, koji su boravili u Evropi. Vraćajući se u Gou doživi brodolom na ušću Mekonga (tu je rijeku divno opjevao u svom epu), pri tom izgubi sve svoje imanje — osim rukopisa već izrađenih pjevanja epa — te radi

neimaštine morale ostati u Mozambiqueu 2 godine, gdje dovrši čitavo djelo. Dne 7. travnja 1570 prisprije opet u Lisabon. Kralj Sebastijan podijelio mu je privilegij za tiskanje *Luzijada*, koje su izašle 1572, a usto je dobio od kralja i potporu. Iza smrti kraljeve opet je osiromašio i umro gotovo kao prosjak od kuge u bolnici, noseći sa sobom samo rukopis svoga djela.

Glavno C-ovo djelo, koje ga je učinilo slavnim, jest ep u 10 pjevanja u stancama *Os Lusíadas*, nazvan po mitološkijskom božanstvu Lusu, čiji bi potomci imali biti Portugalci (Luzitanci). Veliko C-ovo rodoljublje odražava se u čitavom djelu slaveći velika djela Portugalaca na moru, otkrivanje novih putova kršćanstvu i kulturi, veliki raspon moći Portugala u doba Emanuela Velikog (1495—1521) i njegovih neposrednih nasljednika. Pomorska djela Vasca da Gama (s kojim je C. bio u rodu), Albuquerquea i dr. prikazana su zorno, jer je sam pjesnik obišao sva mjesta, gdje se odigravala epopeja portugalske srčanosti. Žarki zanos za ideal nadahnua je djelo duhom srednjovjekovnih

LUIS DE CAMÕES

krizarskih vojna, dok mu pjesnički ukrasi daju renesansno obilježje, a prekrasni opisi mora i slikoviti orisi egzotičnih krajeva znače znamenitu prirnovu u pjesništvu, što je specifično C-ovo. Na taj način nastaje ona značajna sinteza dekorativnih knjiških i doživljenih, realističkih elemenata, koja je bitno obilježje baroka. I figurativni pseudoklasicizam ide u te elemente: Venera pomaže pomorce, Bakho im je protivan. Uz pjesnikovo oduševljenje za kršćanstvo (to je doba velikog razmaha misijskog rada, napose na Dalekom Istoku) to bi zapadanje u mitologiju bilo inače čudno. Ali — sasvim u duhu baroka — Tetida tumači pjesniku, da u Empireju, sjedištu Božanstva, stoluje Bog sa svim svojim blaženicima, »a ja, Saturn, Vulkan, Jupiter, Juno, Janus — svi smo mi samo varka i bajka, koju je izmislila ljudska mašta; mi smo samo zato tu, da pjesma bude ljupkija; pa ako nam se iskazuje tolika čast, to je zato, što vi ljudi rado dajete zvijezdama naša imena« (X. pjev.). Aluzija na zvijezde pokazuje sjajnu fantaziju pjesnikovu, koja nas sjeća, da su mitološkijski likovi nesamo simboli prirodnih sila, nego da ih je mašta prenijela i na široki nebeski svod, što se rasprostire nad dalekim kopnima i morima, kojih su jedinstvo ostvarili smionci pomorci. Oceani tako rekavši optječu C-ovo djelo, ljepota prirode upravo ga opija, te čini, da su osjećajni i opisni dijelovi najjače stranice epa — i opet u duhu baroka (por. Gundulićev »Osman«!).

Stvaran na mahove i u različitim zgodama i nezgodama pjesnikova života, ep nema s obzirom na radnju prave cjelovitosti; ukrasni elementi, ponešto prebujni, guše epski tok događaja, a romantičku nit zbivanja imala bi sačinjati ljubav između Don Fernanda i Inés de Castro, no taj element ostaje sporedan. Sve su to tipske oznake baroka. Značajno je, da u gotovo svakom pjevanju pjesnik prekida pripovijedanje jadicovkama: tuži se na pohlepnost i sebičnost svojih zemljaka, na njihovu nestašicu smisla za književnost, na svoju umornost i tešku tugu. Samo herojski napor omogućio mu je, da dovrši djelo. Ramiro de Maeztu opaža duhovito, da se »Lusiade« ne mogu pravo razumjeti bez Cervantesova »Don Quijotea«. C. guši svoju bol patetikom idealnih zanosa i stoga nam njegova potištenost ostaje zagonetna. Cervantes naprotiv krvavim smijehom jasnije tumači svoju tugu: obojica su svijesni, da su na izmaku najslavnijeg razdoblja u povijesti svoga naroda. Kao što naš Gundulić proriče propast otomanskoga carstva, a i bolno naslućuje neminovnu nizbrdicu u sudbini Dubrovnika, tako je C. doživio kobnu godinu 1578, a Cervantes 1588. Mladi kralj Sebastijan, kojemu je C. posvetio svoje djelo zazivajući ga u borbu na odsudni boj za pobjedu kršćanstva, poginuo je sa svijetom portugalskoga plemstva 1578 kod Alcázaruivira, a s njim je izumrla kraljevska loza Aviza, jer je jedini potomak, Henrik, bio kardinal u dubokoj starosti, te je već nakon dvije godine vladavine umro. Tim je naglo poput meteora pala veličina i sjaj

Portugala. Filip II. sjedinio je Portugal sa Španjolskom, te će se obje zemlje razdružiti istom pod Filipom IV., obje izmoždene iseljivanjem u kolonije, iscrpljene ratnim djelima i premorene nedavnim slavom. G. 1588 propala je naime Velika Armada i Španjolska postaje sjenom onoga, što je bila, s Don Quijoteovim nemirima za veličinom, ali i s njegovom nemoći pred realnošću. Tako je Tasso uzalud posvetio svoj »Oslobođeni Jeruzalem« Alfonsu Ferrarskomu, a Gundulić »Osman« kraljeviću poljskom Vladislavu. Tragika je baroka sudbina prerano dozrelih bića, koja naglo i bujno procvatu, ali se zatim nečujno ruše i venu. Svi pjesnici baroka imaju — možda posljednji put u povijesti — svijest o veličanstvenoj cjelovitosti kršćanstva kao idealne i kulturnotvorne zajednice svih naroda i rasa; svi se oni bore za uspostavu toga jedinstva — ali svi, naprotiv, doživljuju njegovo raspadanje. Tasso je poludio, Gundulić preminuo u naponu snage ostavljajući svoje veličajno zasnovano djelo kao krhotinu; Cervantes i C. pripadaju među najzlosretnije velikane svijeta. Ali dok je Cervantes pustio maha svojoj gorčini u sumornoj groteski, C. je našao herojsku snagu duha, da u neobično zvučnim stihovima i najodabranijim pjesničkim jezikom svoje zemlje iskleše njezinoj slavi najveličanstveniji spomenik. Melankolija povijesti i životne borbe uzdigla se nad krutu zbilju u preobraženju Rubensovih nebesko-zemaljskih vizija.

Ipak i u tome čarobnom sjaju zapadnog sunca C. nazire i sumračnu sliku realnosti. Zloupotrebe kolonijalne uprave, životinjsku brutalnost i bezobzirnu pohlepu svojih zemljaka žigoše oštro, ističući, da će njegova pjesma slaviti samo one, koji su srčano izložili svoj život za Boga i kralja, te su svojom krvlju otkupili vječnu slavu. Taj duboki smisao za socijalnu pravdu sjeća na »Zalamejskoga suca« Calderonova, a i na neustrašivost Cervantesovih sarkazama. U svijetu prilično pometenih pojmova, bijen mnogim nedaćama života, C. je umio sačuvati jasne i čvrste čudoredne pojmove.

Još nas jedna činjenica kod »Lusiada« podsjeća na Gundulića: Tasso je opjevao vremenom daleke križarske vojne, Ariosto još daljega Rolanda; C. uzima događaje gotovo suvremene, tako i Gundulić. Samo što je prostorni raspon »Lusiada« golem, te daje mašti maha, prenoseći čitaoca u egzotične, daleke krajeve. Ali ne treba zaboraviti, da je Gundulić, zahvaćajući u povijest tursku, sjajnim razmahom duha značao onu značajnu okomicu, koja je kroz brojna stoljeća dijelila Stari svijet na dvoje: kršćanstvo i islam. Gundulić je mediteranac, C. je oplovio ocean. Takvim usporedbama ne dižemo dakako Gundulića na razinu veličine C-ove, ali je korisno istaknuti i ono, što govori za veličinu hrvatskoga pjesničkoga genija.

C. je i kao lirski pjesnik znamenit. Cancone, ode, soneti, elegije, poslanice i ekloge u stilu Sá de Mirandine škole pokazuju duboko unutarnje proživljavanje i akcente nepatvorene iskrenosti. Tri komedije: *El rei Seleuco*, *Amphitriões*, *Filodemo* mogu se takmiti s najboljim predšasnicima.

BIBL.: Izdanja: Visconde de Juromenha, *Obras de L. de C.*, Lisabon 1880, novo izd. 1912; *Lusiade* je izdao Gonçalves Guimarães, Coimbra 1919, J. M. Rodriguez (s kritičkim aparatom) 1921, C. Michaëlis Vasconcellos (kritičko izdanje s uvodom) Bibliotheca Romanica, Strassburg 1908.

LIT.: T. Braga, *C. vida e obras*, Porto 1907; Isti, *Historia de C.*, Porto 1873—74; R. F. Burton, *C. His life and his Lusíads*, London 1881; Storckova opširna biografija u portug. prijevodu C. M. de Vasconcelosa, *Vida e obras de L. de C.*, Lisabon 1898; F. de Figueiredo, *Historia da Litteratura classica*, I., Lisabon 1922; T. Braga, *Bibliographia Camoniana*, Lisabon 1880; J. de Vasconcellos, isto, Porto 1880. Lj. M.

CAMORRA, ime tajnog društva u nekadanjoj kraljevini Napulju. U početku je to organizacija lopova, koji su težili za lakim stjecanjem novca i svakojakim iznudaivanjem; njezino se političko djelovanje jasnije pokazalo oko g. 1830. Nakon osnivanja ujedinjene talijanske države nastojala je zadržati svoju moć s pomoću burbonskih spleta. Ferdinand II. trpio je c-u iz političkih razloga, Franjo II. prognao je one njezine članove, koji bijahu poznati redarstvu. Potkraj 19. st. njezino je značenje znatno oslabilo.

LIT.: G. Alonghi, *La c.*, Turin 1890; G. Fortunato, *La c. e la Pubblica Sicurezza*, Scritti vari, Trani 1900 i Firenca 1928. J. N.

CAMPAGNA ROMANA ili **Agro Romano** ponešto je valovita nizina u srednjoj Italiji s obiju strana donjeg Tevera, a protegla se između Monti Sabatini i Colli Albani do Tirenskog mora. Sva je ta nizina bila u mladotercijarno doba zaliv; iz njegova su dna provalili vulkani, koji su ga ispunili svojim bacotinama i pretvorili u suho kopno. Po tom mladom kopnu nakupile su se vulkanske sedre, od

kojih su se do danas sačuvali brežuljci, na kojima je sagrađen Rim. Sa susjednih ispona, osobito s Albanskoga gorja, tekle su tada široke rječine lavc sve do sadašnjega vječnoga grada.

U staro doba bila je C. gusto naseljena; bilo je ondje gradova i sela, vila i vrtova, a presijecala ju je državna cesta Via Appia, ali je tokom vremena opustjela, osobito u doba seobe naroda i ratova. Samo ostatci različitih građevnih objekata (vodovoda, mrtvačnica i dr.) sjećaju na sjajnu prošlost. U srednjem vijeku počeli su se osnivati latifundiji, dok je seljački stalež propadao; namjesto ratarstva razvijalo se pastirstvo, zemlja je postepeno postajala pustoš; močvare su se sve jače isticale, a po njima se sve više širila malarija. Papinska, a kasnije talijanska državna vlast — osobito poslije 1870 — pomogla je, da se podigne poljoprivreda: dala je naseljenicima novčane pomoći i umanjila poreze svima, koji su se nastanili po C. Tako su se postepeno — osobito nastojanjem fašizma — razvile lijepe kulturne oaze: ima majura, vrtova, veleobrtnih poduzeća, tako da je već $\frac{1}{4}$ rimske Kampanje obrađena zemlja (450 km²). Ali glavno zlo još postoji: latifundiji i livadarstvo; veći dio zemlje još služi kao pašnjak za ovce, goveda i konje.

A. G.

CAMPAGNA, Gerolamo, * Verona između 1549 i 1550, živio je još 1625 u Mlecima, talijanski kipar i arhitekt. Učitelj mu je bio Danese Cattaneo u Veroni, s kojim je pošao u Mletke i Padovu. Prvo mu je djelo (1572) veliki kip dužda Leonarda Loredana (Mleci, crkva S. Giovanni i Paolo) na grobnom spomeniku, što ga je bio zasnovao Cattaneo. Najznatnija se njegova djela, mramorna i brončana, nalaze u mletačkim crkvama S. Giorgio Maggiore, S. Lorenzo, Redentore, S. Giacometto di Rialto i S. Salvatore. C. je posljednji predstavnik škole Sansovinove.

LIT.: P. Paoletti u Thieme-Beckerovu *ALBK*, V., Leipzig 1911; L. Planiscig, *Venezianische Bildhauer der Renaissance*, Beč 1921. A. Sch.

CAMPAGNOLA, I. Domenico, * Padova oko 1500, talijanski slikar i grafičar. Djelovao je od 1517 do 1581 u Padovi. Bio je učenik i pomoćnik Tizianov, a vjerojatno nećak Giulijev. U svojim slikama (u Mlecima i Padovi) povodi se za Tizianom, Romaninom i Morettom. Na njegove bakroreze utjecali su najviše Giulio C. i Jacopo de Barbari. Ima od njega i drvoreza, na kojima se, pored njegove, nalaze i signature drugih majstora.

2. Giulio, * Padova 1482, umro poslije 1514, talijanski slikar i grafičar. Odgojen je na vojvodskom dvoru u Ferrari i izišao već u najranijoj mladosti na glas kao »čudo od djeteta« istakavši se kao glazbenik, humanista i umjetnik. G. 1507 boravi u Mlecima, a 1514 spominje se kao rezbar slova za Alda Manuzija. Među njegovim slikama ističu se freske u padovanskoj Scuola del Carmine. Kao umjetnika ide ga zasluga, da je padovansko još posve mantegnesko slikarstvo oživio novim giorgioneskim elementima. Na tehniku njegovih bakroreza utjecao je Mantegna, a na njihove motive Dürer i Giorgione.

LIT.: E. Galichon, *Giulio C.* (Gazette des Beaux-Arts XIII.), Pariz 1862; P. Kristeller, *Giulio C.*, Berlin 1907; G. Fiocco, *La giovinezza di Giulio C.* (L'Arte XVIII), Rim 1915; K. F. Suter, *Giulio C. als Maler* (Zeitschrift für bildende Kunst LX.), Leipzig 1926—27; A. Venturi, *Storia dell'arte italiana*, IX/III, Milan 1928; L. Fröhlich-Bum, *Die Landschaftszeichnungen des Domenico C.* (Belvedere VIII.), Beč 1929. A. Sch.

CAMPANA, Niccolò → **Campani Niccolò**.

CAMPANELLA, Tommaso, * Stilo u Kalabriji 5. IX. 1568, † Pariz 22. V. 1639, talijanski filozof. Odgojen kao dominikanski redovnik brzo razvija samostalnije nazoranje, zbog čega je bio proganjen. Tražeći sigurnost boravi neko vrijeme u Rimu, zatim u Firenci, Veneciji i Padovi, no konačno je kao politički sumnjivac u Napulju osuđen na dugogodišnju tamnicu (1599—1626). Poslije toga proveo je još tri godine u zatvoru rimske inkvizicije. Pušten na slobodu nastavio je svoje staro djelovanje. Najposlije morao je bježati iz Rima. Od g. 1634 boravi u Parizu, gdje izdaje svoja djela pod zaštitom kardinala Richelieua i kralja Luja XIII.

C. je izraziti predstavnik talijanske renesansne filozofije. Kao zaneseni istraživač i ljubitelj prirode pokazuje srodnost s Giordanom Brunom i Bernardinom Telesiom. U želji, da filozofiji omogući potrebnu nezavisnost, C. zastupa tada aktualnu misao o dvojakoju istini držeći, da se Bog objavio na dva načina: u svetim knjigama (codex scriptus), koje su predmet teologije, i u prirodi (codex vivus), koja ima biti predmet filozofije. Proučavanje prirode treba da se vrši na njoj samoj, a ne iz knjiga Aristotelovih. Iako C. izvodi filozofijsku spoznaju iz iskustva i

zasniva je na osjetima (sentire est scire), ipak ga činjenica, da je u osjetu osim pasivnoga sadržan i aktivni elemenat, dovodi do idealističkog, pa i subjektivističkog stava u spoznajnoj teoriji. Svaki čovjek razvija svoju sliku svijeta, te prema tome spoznaja, budući da nije bez subjektivnih natruha, ne dopire do bivstva stvari, već se ograničuje na pojave mogućeg iskustva. Po tom fenomenalizmu C. je preteča novije spoznajne teorije, napose one Kantova kova. Nu uza sve to on ne smatra, da postoji nepremostiv jaz između čovjeka kao mikrokozma i svijeta kao makrokozma. Stojeći pod očitim utjecajem Augustinovic C. zabacuje neosnovani skepticizam te nalazi najsigurnije ishodište za spoznaju svijeta ponajprije u neospornoj spoznaji vlastite egzistencije, a zatim u spoznaji Boga, koji je jedini u stanju da proizvodi u čovjeku predodžbu o apsolutnom biću. Budući da su čovjek i svijet kao tvorovi božanskog bića međusobno srodni, to se makrokozam odražuje u mikrokozmu. Prema tome, sudeći po analogiji, spoznati sebe znači spoznati svijet. Svjetski proces zamišlja C. po novoplatonskom uzoru kao emanaciju, koja tvori hijerarhiju svjetova od apsolutne punoće i savršenstva božanskog bića do sve nižih stupnjeva bitka i vrijednosti. U svom odnosu prema svijetu čovjek se uspinje preko osjećanja, maštice i mišljenja do najviše i najvrednije spoznaje, koja se sastoji u neposrednom ekstatičkom doživljaju Boga. Pitanje pojedinca i zajednice rješava C. u duhu svoga vremena sintezom individualizma i univerzalizma.

BIBL.: *Philosophia sensibus demonstrata*, Napulj 1571; *De sensu rerum et magia*, Frankfurt 1620; *Universalis philosophiae seu methaphysicarum rerum iuxta propria dogmata partes III*, Pariz 1638; *Philosophiae rationalis et realis partes V*, Pariz 1638; *Civitas solis*, Frankfurt 1623, Utrecht 1643; *Atheismus triumphatus s. contra antichristianismum*, Rim 1631; *Monarchia Messiae*, Aix 1633; *Della libertà e della felice suggestione allo stato ecclesiastico*, Aix 1633; *De propriis libris et recta ratione studentii syntagma*, Pariz 1642; *Opere di Tommaso Campanella*, Turin 1854. M. P.-s.

C. je po svojim političkim spisima jedan od prvih pisaca utopističkog socijalizma. Dok u njegovoj filozofiji prevladava subjektivizam, politička nauka osniva se na kolektivizmu. Njegov spis *Civitas solis* utopistički je prikaz države po uzoru Platonove države i Utopije Tome Morusa. No dok je Platonova država aristokratska, Campanellina je demokratska, te se time on približava Morusu. Osnovno je načelo novoga poretka jednakost. Privatno vlasništvo ne postoji. Sva su dobra u vlasništvu države. Društvo se brine za pojedinca od poroda do smrti, a pojedinac živi samo za zajednicu. Država je velika obitelj, te tako otpada potreba porodice u dosadašnjem smislu. Mjesto pojedinačnog braka uvodi se zajedništvo žena, a spolni život podvrgnut je zakonom eugenike. Kako nema obitelji, djeca su pod vlašću zajednice, koja se za njih brine. Svi su dužni za zajednicu raditi i boriti se kao ratnici. Uz potpunu jednakost u imovinskom pogledu postoji i potpuna jednakost spolova. Rad je dužnost sviju državljana. Fizički rad cijeni se isto toliko, koliko i duševni. Pravosuđe je javno, i u njemu vlada načelo: oko za oko. Vjera je monoteistička. Državom upravlja Metaphysicus, a uz njega vijeće od 3 osobe: Potestas, Sapientia i Amor.

Politička su djela Campanellina *Monarchia Hispanica* i *Monarchia Messiae*. Vjerujući u svoje životno poslanstvo C. je kušao da provede svoje utopističke nazore u život najprije sam dižući bunu u Kalabriji, a onda uz pomoć Španjolske, papinstva i najposlije francuskoga kralja. Pred očima mu je bilo staro rimsko carstvo, koje je on htio primijeniti na čitavu zemlju i učiniti vanjskim okvirom za provođenje komunističkoga poretka, obojenoga eklektički probranim zasadama iz kršćanstva, novoplatonizma i nauke Bernardina Telesiusa.

LIT.: L. Blanchet, *Campanella*, Pariz 1920; L. Firpo, *Bibliographia degli scritti di T. C.*, Turin 1940; N. Bobbio, *La Città del sole*, Turin 1941; R. de Mattei, *La politica di C.*, Rim 1928; P. Treves, *La politica di C.*, Bari 1930; C. Alvaro, *Le più belle pagine di T. C.*, Milan 1935; H. Freyer, *Die politische Insel*, Leipzig 1936; Schwartz, *Denker der Politik*, Zürich 1940; Ch. Th. Sigwart, *C. und seine politischen Ideen*, Freiburg 1889; P. Lafargue, *Th. C. u. die Geschichte des Socialismus in Einzeldarstellungen*, Stuttgart 1895; B. Croce, *Materialismo storico ed economia marxistica*, Bari 1900. J. J.-ic.

CAMPANI, Niccolò, nazvan **Lo Strascino**, * Siena 1478, † Rim 1523, talijanski književnik, autor pučkih komedija, koje je i sam glumio s drugim diletantima. Nadimak mu je po imenu popularnog glavnog lica u njegovoj prvoj komediji *Strascino* (1511). Dao je još dvije pučke komedije u stihovima: *Magrino* (1516) i *Coltellino* (1520), u kojima živahno i realistički daje seljačke karaktere, često u satiričkom duhu.

BIBL.: *Le Rime di N. C. detto lo Strascino da Siena*, Siena 1878.
LIT.: C. Mazzi, *La Congrega dei Rozzi di Siena nel sec. XVI.*, knj. I—II, Firenca 1882; I. Sanesi, *La Commedia*, I., Milan 1911. M. D.-ić.

CAMPANILE, Achille, * Rim 28. IX. 1899, talijanski književnik i novinar. Domišljat, epigramski jezgrovit humorist, paradoksalan pripovjedač i komediograf; dovodi i najobičnije situacije do apsurdnog i smiješnog; i tragedija mu služi za šalu i satiru; često je to smijeh iz očaja. Djela su mu: *Ma che cosa è quest'amore?* (1927); *Se la luna mi porta fortuna* (1928); *Giovinotti, non esageriamo!* (1929); *Agosto, moglie mia non ti conosco* (1930); *In campagna è un'altra cosa* (1931); *Amiamoci in fretta* (1933); *Chiara-stella* (1934) i možda njegovo najbolje djelo *Cantilena all'angolo della strada* (1933); drame: *L'inventore del cavallo* (1920); *L'amore fa fare questo e altro* (1930); *L'anfora della discordia* (1935) i dr.

LIT.: P. Pancrazi, *Scrittori italiani del Novecento*, novo izd. Bari 1934; G. Ravegnani, *I contemporanei*, I., 2. izd., Bologna 1939; S. D'Amico, *Il teatro italiano del Novecento*, 2. izd., Milan 1937. M. D.-ić.

CAMPANUS, Jan Vodňanský, * 1572, † 1622, profesor i rektor praškog Karlova sveučilišta, humanistički pjesnik i dramatik, napisao rodoljubnu dramu *Bretislaus*, tiskanu tek 1640 (s češkim prijevodom 1915). Pjevao je prigodne pjesme u čast prijatelja i rodaka, komentirao javne događaje, parafrazirao psalme i obradivao u stihovima povijesne motive (*Čechias seu Bohemia Heneta*, 1616) i praške požare (*Praga Phoenix, incendiis suis non tam deformata quam reformata*, 1617). O C. i njegovu vremenu napisao je češki književnik Zikmund Winter roman: *Mistr Campanus* (1909). Lj. J.-e.

CAMPBELL, 1. Sir Malcolm, * London 11. III. 1885, engl. major, postigao je 1923—32 sedam puta svjetsko prvenstvo u brzini s posebnim Napier-Campbell autokolima. G. 1935 najbolji rekord: 484,175 km na sat. C. je gradio i motorne čamce te je 1939 postigao najveći rekord od 210,67 km na sat. Cijeli je svoj život posvetio i imetak potrošio, da usavrši motore za automobile i čamce, koji su se zvali Blue Bird. F. B.

2. Thomas, * Glasgow 27. VII. 1777, † Boulogne 15. VI. 1844, škotski pjesnik. Srednju školu i sveučilište polazi u rodnom gradu, odakle 1797 putuje u Edinburgh, da nastavi pravne nauke. Tu je objavio didaktični spjev *The Pleasures of Hope* (1799), s kojim je došao na glas najviše radi aluzija na suvremena politička pitanja. G. 1800 putuje u Njemačku i u Hamburgu posjećuje Klopstocka. Na tom putovanju nastale su tri ratne ode (*Hohenlinden, Ye Mariners of England, The Battle of the Baltic*), po kojima je danas najbolje poznat. Zatim radi u Londonu u uredništvu liberalnog lista *The Star*, piše pjesničku pripovijest iz američkog života *Gertrude of Wyoming, a Pennsylvanian Tale* (1809), drži niz predavanja o pjesništvu (1812). G. 1814 putuje u Pariz, gdje se upoznaje s Augustom W. von Schlegelom i baronom Cuvierom. Nakon drugog putovanja u Njemačku (1818) izdaje veliku antologiju britanskog pjesništva *Specimens of the British Poets* (1819 do 1821, 7 sv.). G. 1820 postaje urednik književnog časopisa *The New Monthly Magazine*. Kasnije je uzalud pokušao opravdati slavu svojih ranijih djela spjevovima (*Theodric* (1824) i *The Pilgrim of Glencoe* (1842)). C. je bio vrlo djelatan kod osnivanja londonskog sveučilišta (1825). Sveučilište u Glasgowu biralo ga je tri puta rektorom (1827—9). kod trećeg biranja bio je C-ov protukandidat Sir W. Scott. G. 1834 putuje u Alžir i zatim objavljuje putopis *Letters from the South* (1837). Posljednje godine života pisao je životopise engleske glumice Sare Siddons (1837), Petrarke (1841) i Fridrika Velikog (1843). C. je pokopan među engleskim velikanima u Westminsterskoj opatiji.

Premda je i sam od česti bio zadojen idealima romantizma, C. se kritički odnosio prema romantičkoj školi, što nije priječilo, da stekne najviše priznanje Byrona, W. Scotta i Goethea. Od njegovih pjesničkih djela samo su ratničke ode izdržale kušnju vremena.

BIBL.: Najbolje je oxfordsko izdanje sveukupnih djela: *Complete Works of T. C.*, 1908.

LIT.: W. Beattie, *The Life and Letters of T. C.* (1849); Redding, *Memoirs of C.* (1859). J. T.-a.

CAMPBELL-BANNERMAN, Sir Henry, * Kelvenfide u Škotskoj 7. IX. 1836, † London 22. IV. 1908, engleski političar. G. 1868 izabran je članom Donje Kuće i pristaje uz Gladstonea; 1871—74 pa 1880—82 financijski je tajnik u ministarstvu rata, 1882—84 tajnik admiraliteta, 1886 pa 1892—95 ministar rata. Kao glavni tajnik za Irsku (1884 do 1885) uspio je održati na otoku, koji bijaše uznemiren *home*

rule-om, nekakvu ravnotežu. Nakon odstupa Gladstonea surađivao je s lordom Roseberyjem, a najviše je radio za liberalnu stranku. Stječući sve više povjerenja postaje 1899 vođa stranke, a 1905—08 ministar predsjednik. Raspustio je komoru i dobio suradnju John Burnsa, koji je kao prvi laburista bio pozvan u vijeće britske krune. Pobjeda ministarstva na novim izborima pruži mu mogućnost, da primiri Južnu Afriku i da na želju jednog dijela svoje stranke potisne u pozadinu irsko pitanje. Zauzimao se za međunarodnu arbitražu, ali nije uspio poslužiti se zaključcima mirovne konferencije u Haagu 1907 i sklopiti s Njemačkom ugovor o arbitraži i ograničenju naoružanja. Zbog bolesti i porodičnih neprilika pođe zimi 1907—08 u Biarritz. Posljednji se put javlja u komori 4. II. 1908, a 4. IV. prepušta predsjedništvo ministarstva Asquithu.

LIT.: J. A. Spender, *The life of the right hon. Sir. H. C.-B.*, London 1923. J. N.

CAMPBELLLOV SISTEM mehaničke obrade tla. U sušnim je krajevima nedostatak vlage u tlu glavni razlog slaboga razvitka i niskih priroda gajenih biljaka; zato sve kulturne mjere, koje se poduzimlju na tlima sušnih područja, idu prvenstveno za tim, da osiguraju usjevima dovoljno vlage tokom vegetacijskog razdoblja. Gubitci vlage isparivanjem ovdje su vanredno veliki i ne mogu se spriječiti, ali se dadu znatno ograničiti razumnom obradom tla, poglavito sustavom obradbe, koji je izgradio Campbell za sušna područja Sjeverne Amerike.

Campbellov sistem obrade sastoji se u vrlo čestom prorahljivanju mekote, čime se 1. sprečava kapilarni uspon vode sve do površine tla, a time i ishlapljivanje, i 2. omogućava kišnici, da brzo proдре u tlo i oteče u dublje slojeve. Na taj se način čuva i vlaga samoga tla i oborinska voda. Campbellov način obradbe uglavnom je ovakav: Koncem lipnja ili početkom srpnja tlo se poore. Da bi se uspostavila kapilarna veza između dubljih slojeva i zone sjemenata, tlo se nakon oranja povalja posebnim valjkom »packerom« za zdravicu, koji zbija tlo do velike dubljine, ali samu površinu tla ostavlja i dalje dovoljno rahlom. Sjetva se vrši s pomoću sijačica s koloturima, koji tlo u brazdici zbiju tako, da sjeme padne na zbijeno tlo ispod rahloga gornjega sloja. Čim žitarice razvijuju 3—4 lista, tlo se brana, a u toku kasnijega razvoja rahli okopavanjem. Na taj se način znatno ograničuju gubitci vlage tla isparivanjem i osigurava opskrba korijenova sistema biljaka potrebnom vodom. Taj sustav obradbe može se s uspjehom primijeniti u suhim klimskim područjima, a u suhim godinama i u vlažnim krajevima. M. G.

CAMPE, Joachim Heinrich, * Deensen (Braunschweig) 29. VI. 1746, † Braunschweig 22. X. 1818, njemački pedagog; neko vrijeme učitelj braće Humboldt, otvorio knjižaru, sastavio i izdao u 5 svezaka rječnik njemačkog jezika (1807—1811) i brojne knjige za mladež, od kojih je najvažnija *Robinson Crusoe* (1779), preradba istoimenog romana Engleza Daniela Defoea (1719). Campeova se preradba raširila brzo kao i original i prevedena je gotovo na sve kulturne jezike. O hrvatskim prijevodima Robinzona pisao je V. Dukac u *Nast. Vjesniku*, XI. S. T.

BIBL.: Od Campea su prevedena na hrvatski ova djela: *Mlajši Robinson* po Antunu Vraniću, Zagreb 1796; *Crtice iz Kolumbova života ili otkriće Amerike*, preveo Božidar Budinjački, I. dio, Zagreb 1862; *Kortes ili otkriće Amerike*, preveo Tade Smičiklas, II. dio, Zagreb 1862; *Pizar ili otkriće Amerike*, preveo Božidar Budinjački, III. dio, Zagreb 1863; *Kristof Kolumbo ili otkriće Amerike*, Zagreb s. a.; *Robinson Kruzoe*, pohrvatio Franjo Bartuš, Zagreb s. a.; *Robinson Kruzoe*, preveo Mirko Tkalec, Zagreb s. a.

LIT.: K. Braun, *Kleinkinderpädagogie bei J. H. Campe*, 1921; A. Messer, *Geschichte der Pädagogik*, 1928; A. Pinloche, *Geschichte des Philanthropismus*, 1914. J. D.

CAMPECHE, 1. savezna mehička država na zapadnom dijelu poluotoka Yucatana. Vapnenački je kraj u istočnom dijelu bezvodan s razvijenim oblicima krša, dok u jugozapadnom dijelu ima dosta rijeka. Klima je topla i suha. Kraj je slabo naseljen, i to jedino u obalnom pojasu. Stanovništvo se bavi poljodjelstvom, gaji kukuruz, sladornu trsku, rižu i jednu vrstu agave. Najveći značaj ima iskorišćavanje šuma, koje su bogate plemenitim vrstama drveta. Na površini od 50.952 km² živi samo 84.630 stan. ili 17 na 1 km² (1930).

2. Pristanište i glavni grad istoimene države. Izvozi poglavito drvo, a uvozi različitu gotovu robu. Ima željezničke veze s ostalim dijelovima poluotoka i parobrodarske s lukama na Mehičkom zalivu. G. 1930 grad je imao 20.125 stan.

CAMPECHE DRVO → *Kampeševina*.

CAMPEGGI, Camillo, * Pavia, † 1569, talijanski dominikanac, teolog i biskup u Nepiju i Sutriju. Sudjelovao je na tridentskom saboru, kamo ga je poslao Pijo IV. Protiv našega Flacija Ilirika napisao je *De auctoritate et potestate Romani pontificis* (Mleci 1555) i *De auctoritate sacrorum conciliorum* (Mleci 1569). Pobjijao je Flaciusa historijskom metodom, kojom se i on služio.

LIT.: Lauchert, *Die italienischen litterarischen Gegner Luthers*, Freiburg i. Br. 1912.

CAMPER, Petrus, * Leyden 11. V. 1722, † Haag 7. IV. 1789, nizozemski anatom. Bio je profesor u Franekeru, Amsterdamu i Groningenu, svestran učenjak. Najviše se bavio poredbenom anatomijom, ali je uspješno istraživao i ostala područja medicine, te je objavio mnoga važna otkrića, koja je među ostalima i Goethe veoma cijenio. Prvi je uveo metodu antropološkog mjerenja ljudske lubanje s pomoću t. zv. Camperova ličnog kuta, koji omogućuje određenje oblika lica i olakšava u slikarstvu konstrukciju ljudske glave.

CAMPLI, porodica talijanskih umjetnika rodom iz Cremona. Najstariji su među njima *Galeazzo* (* 1477, † 1536) i *Antonio* († oko 1591), a najznatniji *Giulio* (* Cremona oko 1502, † Cremona 1572), koji se istakao kao slikar. Utjecali su na nj Pordenone i Dosso Dossi. Najznatnija se njegova djela nalaze u crkvama u Cremoni (S. Abbondio, Sant' Agata, S. Sigismondo, Santa Margherita i stolna crkva). U »Strossmayerovoj galeriji« u Zagrebu ima od njega slika *Krista vežu*. — Učenik je Giulijev bio *Bernardino* (1522 do 1590/95), na kojega utječu Correggio i Parmigianino.

LIT.: G. B. Zaist, *Notizie storiche dei pittori cremonesi*, Cremona 1774; F. Malaguzzi-Valeri u *ALBK*, V., Leipzig 1911.

CAMPIGNIEN je naziv prelaznog perioda između paleolitskog i neolitskog doba, što su ga nadjeli po mjestu Campigny, nedaleko od Blagny-sur-Bresle (dép. Seine Inférieure), Philippe Salmon, Dault du Mesnil i Capitan jednom odsjeku, koji bi imao ispuniti jaz između paleolitskog i neolitskog doba. Tu su bile nekoć kolibe, udubene nešto u zemlju, i u njima je nađeno uz kremoenu oruđe već i nekoliko primitivnih ulomaka zemljanih posuda. Kremoenu oruđe sastoji se od noževa i strugalica te od okivala, a ima mnogo sličnosti s pojedinim komadima iz danskih *kjökkenmødinga*. Keramika, iako je primitivna, služi se već uparanim geometrijskim ornamentima, a posude su imale oblike ručice, što svakako prije odgovara neolitiku nego li onom doba, koje se neposredno nadovezuje na paleolitsko. C. T.

CAMPILSKI SLOJEVI (nazvani po dolini Campilla u Tirolu) pripadaju werfenskim škriljavicima, t. j. gornjem odjelu skitske stepenice. Sastoje se od crvenih i zelenkasto smeđih glinenih slojeva s amonitima *Tirolites cassianus*, pužem *Natica costata* i s drugim okamenjacima. Kod nas su dobro razvijeni u Zrmanjskom prodoru, u Koreničkom polju, pa u Dalmaciji u okolici Knina i Muća, gdje dolaze amoniti *Dinarites dalmatinus*, *Dinarites mučianus* i *Tirolites illyricus* uz različite druge amonite, puževe i školjkaše. J. P.-k.

CAMPINAS, 1. prostrani travnici po Brazilskom visočju i Gran Chacu u Južnoj Americi, za koje nije utvrđeno, jesu li posve prirodne vegetacijske formacije ili su nastale utjecajem čovjeka. Odlikuju se bogatstvom različitih biljnih vrsta. Za vrijeme ljetne suše trave brzo nestaje, tako da se krajina čini veoma pustom. Na jugu, gdje Brazilsko visočje prelazi u nizinu Uruguaya, prelaze c. polagano u pampe.

2. Grad u brazilskoj državi São Paulo sa 130.000 stan. (1926), osnovan 1797 pod imenom São Carlos de C. nedaleko grada São Paulo u plodnom kraju na visini od 678 m, poznat radi plantaža kave. Do njega dopire iz Santosaa željeznička pruga. O. O.

CAMPION, I. Edmund, * London 25. I. 1539, † London 1. XII. 1581, isusovac, mučenik. Isprva je bio anglikanski đakon, ali se 1569 obratio i 1573 stupio u Rimu u isusovački red. U Pragu je predavao retoriku i filozofiju i 1580 bio poslan u Englesku. Tu se istakao kao odličan govornik. Osobit uspjeh imao je njegov spis *Decem rationes*, tiskan 1581, u kojem je izazvao anglikanizam. C. je pao izdajom u ruke žbirima, pa je bio okrutno mučen, obješen i raščetvoren. G. 1886 proglašen je blaženim. U.

2. (ili Campian) **Thomas**, * London 12. II. 1567, † London 1. III. 1620, engleski pjesnik, kritičar i glazbenik. Učio klasičke na sveučilištu u Cambridgeu i pravu u Londonu. G. 1591 uvršteno je pet njegovih pjesama anonimno u zbirku *Songs of Divers Noblemen and Gentlemen*. Zbirka latinskih

pjesama (*Poemata*, 1595) sadržava panegirike kraljici Elizabethi i grofu Essexu, intimne elegije i epigrame, kao i pjesmu na uspomenu poraza španjolske Armade. G. 1601 izdaje prvu zbirku engleskih pjesama *A Booke of Ayres*, od kojih je veći dio sam i uglazbio. U djelu *Observations in the Art of English Poesie* (1602) napada upotrebu sloka, a zalaze se za kvantitativnu metriku po uzoru klasičnih pjesnika. Na sreću, on se sam nije uvijek držao tih svojih načela. Od 1606 potpisuje se »doctor in phisicke« i do smrti vrši liječničku službu u Londonu. Misli se, da je medicinske nauke svršio na Kontinentu. Od 1607 do 1613 napisao je četiri »masques« (*Maskenspiel*) za prikazivanje na dvoru Jakova I. Prigodom smrti mladog kraljevića Henrika izdao je zbirku elegija (*Songs of Mourning*, 1613). Iste godine izdao je dvije knjige »arija« (*Two Bookes of Ayres*), dok su treća i četvrta knjiga izašla nešto kasnije (*The Third and Fourth Booke of Ayres*, 1617). U isto je vrijeme C. napisao stručnu raspravu o kontrapunktu u četveroglasnim skladbama (*A New Way of Making Four Parts in Counter-point*, 1617), koja je doživjela nekoliko izdanja i dugo se upotrebljavala kao školska knjiga. C-u se pripisuje i zbirka pjesama, koja je napisana 1618 za proslavu povratka kralja Jakova I. iz Škotske (*Ayres that were sung and played at Brougham Castle*). G. 1619 izašlo je prerađeno izdanje njegovih latinskih pjesama iz 1595 pod naslovom *Epigrammatum libri II, Umbra elegiarum liber unus*.

A. H. Bullen izdao je 1889 sva njegova djela. U njegovu radu najznatniji je lirski element, koji prevladava i u dramskim pokušajima. Njegove pjesme, u kojima se glazbenik i pjesnik stapaju u savršeni sklad, pokazuju neizmjernu raznolikost u ritmu i kadenci. Zanimljivi su i njegovi pokušaji u klasičnom metru, premda im nedostaje svježine, spontanosti i draži njegovih ostalih pjesama. U nekim nabožnim sastavcima sretno je spojio vjerski žar s pjesničkim zanosom.

BIBL.: *The Works of T. C.* (A. H. Bullen, 1889); *T. C., Lyric Poems* (E. Rhys, 1896); *T. C., Songs and Masques* (A. H. Bullen, predgovor o C-ovoj glazbi napisala J. Dodge, 1903); *T. C., Complete Works* (S. P. Vivian, 1908).

LIT.: S. P. Vivian, *T. C.*, Cambridge Hist. of Engl. Lit., IV. J. T.-a.

CAMPIONE je malena talijanska enklava na obali Luganskoga jezera, koja nema kopnene veze s ostalom Italijom. Ima oko 600 stan. U mjestu je važna tvornica keramike. U okolini su kamenolomi najboljega vapnenca.

Iz C. je u srednjem vijeku potekao znatan niz graditelja, kipara i klesara, koji su svoja djela obilježavali samo krsnim imenom i imenom svoga rodnoga mjesta. Među njima se ističu ovi umjetnici iz C.: *Bonino da C.* († 1397). Od njega je grobnica Folchina Schizzija u katedrali u Cremoni pa nadgrobni spomenik Cansignorija della Scala u Veroni. — *Marco da C.* († 1390) jedan je od prvih graditelja stolne crkve u Milanu. — *Giovanni st. da C.* sagradio je 1340 krstionicu u Bergamu, 1351 izradio sjeverna, a 1360 južna vrata na crkvi S. Maria Maggiore u Bergamu. — *Iacopo da C.* († 1398) radio je na gradnji stolne crkve u Milanu. Znatan je i njegov rad oko Certose u Paviji. — *Matteo da C.* († 1396) ide među najveće umjetnike iz C. Sagradio je u Monzi krasno pročelje stolne crkve pa propovjedaonicu i krstionicu.

CAMPOAMOR Y CAMPOSORIO, Ramón de, * Navia (Asturia) 24. IX. 1817, † Madrid 12. II. 1901, španjolski pjesnik i političar. Objavio je brojna djela u prozi političkog, polemičkog i filozofskog značaja (*El personalismo, La Filosofía de las leyes, Polemicas con la democracia, Lo absoluto, La Metafísica y la Poética*), ali je najviše uspjeha imao pjesničkim zbirkama *Doloras* (1845), *Pequeños Poemas* (1845), *Humoradas* (1872), u kojima u kratkim, sažetim, često epigramatičkim i humorističkim pjesmama daje odrazu svom skepticizmu i osjećajnom, gotovo boležljivom doživljavanju životnih boli; u njegovu pjesničkom svijetlu, u kojemu tuga izvire iz neispunjenih želja i unutrašnjeg nezadovoljstva, žena i ljubav predstavljaju glavne pokretače. C. je mnogo utjecao na svoje suvremenike, koji su, često epigonski blijedo, oponašali njegov način pjesničkog oblikovanja.

LIT.: A. González Blanco, *Campoamor*, Madrid 1911.

CAMPOBASSO, 1. pokrajina u srednjoj Italiji prema Jadranskom moru, samo na obali plodna, zdrava. Stanovništvo se bavi poljodjelstvom (voćarstvom) i stočarstvom. Na 4.623 km² živi 399.095 stan. (1936).

2. Glavni grad istoimene pokrajine u srednjim Apeninima, na uzvisini 794 m (29.573 stan., g. 1936). Ima oštre zime i svježja ljeta. Na langobardskim ruševinama podigao je g. 1459 novi utvrđeni grad knez Cola di Monforte, koji sada, djelomično obnovljen, služi kao rezervoar vodovoda. Ispod

starog grada širi se u ravnici (Campus bassus) novi grad s pravilnim ulicama i širokim trgom. Ima veleobrt cementa, ocala (noževi, nožice, britve), sapuna i t. d. te željezničku vezu s ostalom Italijom. U gradu se ističu gradska vijećnica, vladina palača, talijanska banka, pošta, te crkve sv. Trojstva, sv. Leonarda i dr. G. 1656 stradao je od kuge. Znameniti su sajmovi i nabožne predstave na Tijelovo. A. M. S.

CAMPOFORMIDO → Campoformio.

CAMPOFORMIO (Campoformido), općina u pokrajini Udine, udaljena 7 km od glavnoga grada, na državnoj cesti Venezia—Tarvisio. Ima gotovo 4000 stan., ali se taj broj vidljivo smanjuje zbog velikog iseljavanja. Ime toga malog poljoprivrednog središta povezano je uz ugovor Napoleona Bonaparte s Austrijom 17. X. 1797; ugovor je zapravo potpisan u obližnjem mjestu Passeriano, gdje je Napoleon stanovao. Na dokumentu je međutim ubilježen C., koji leži na pola puta između sjedišta dvaju glavnih stanova, kao mjesto, gdje je ugovor potpisan. Kao uspomenu na taj događaj dao je Napoleon isklesati kip u neoklasičnom stilu, koji sada stoji na glavnom trgu Udina pred dvorom; tek jedan skroman kamen u C-u podsjeća na taj značajni događaj. Na području ove općine, na pola puta u Udine, nalazi se jedno od najpoznatijih i najmodernijih uzletišta u Italiji s visokom školom za letače i upravljače zrakoplova. A. V-i.

Campoformijski mir. Nakon sklopljenog primirja u Leobenu (18. IV. 1797) francuski general Napoleon Bonaparte i austrijski opunomoćenici markiz Gallo i grof Merveldt nastavili su pregovore. Gallo je dapače ugovorio s Bonaparteom konvenciju u Mombellu kraj Milana (24. V.). Austrijski ministar vanjskih poslova Thugut nije bio zadovoljan s Gallovim radom, pa mu je pridijelio poslanika u Veneciji Humberga. 30. VI. odlučili su opunomoćenici, da se pregovori nastave u Udinama. Uz Galla i Merveldta bio je postavljen za opunomoćenika i barun Degelmann. Napokon je došao i sam Bonaparte u Passeriano blizu Udina, te su po njegovoj želji vođeni pregovori naizmjenično u Passerianu i Udinama. U međuvremenu Thugut je uzalud pokušao izigrati Bonaparteu putem izravnih pregovora s pariskim direktorijem, a i nova mletačka vladavina nastojala je kod pariske vlade i Bonaparteu da sačuva samostalnost i spriječi okupaciju Istre i Dalmacije po austrijskoj vojsci. U nastavku pregovora s austrijskim opunomoćenicima Bonaparte je vodio glavnu riječ i nadmoćnošću svoga genija igrao se s njima stavljajući im gotovo neprihvatljive zahtjeve i prijeteci se prekidom pregovora. Konačno su on i Clarke sastavili dva nacrtu za pregovore, koje su Austrijanci predložili u Beč na mišljenje. Uto je i Thugut poslao svoga najspretnijeg diplomatu grofa Ludviga Cobenzla s neograničenom punomoći, da sklopi konačni mir. Cobenzl je došao u Udine u najkritičniji čas (26. IX.); on se odmah uhvatio u koštac s Bonaparteom zbog različnih ustupaka u Njemačkoj i Italiji. Hirovito je raspoloženje Bonaparteu postiglo vrhunac, i već se činilo, da će se pregovori prekinuti. Ali je na kraju došlo do sporazuma, i sklopljen je mirovni ugovor u 1 sat poslije ponoći 18. X., datiran 17. X. 1797, u malenom seocu Campoformiju između Udina i Passeriana.

Prema *javnom* ugovoru (25 čl.), koji su potpisali Bonaparte, Gallo, Cobenzl, Merveldt i Degelmann, Francuska dobiva Belgiju, Jonske otoke i mletačke posjede u Albaniji; Austrija dobiva Istru, Dalmaciju s otocima, Boku Kotorsku, Veneciju i Terra-Fermu, a priznaje cisalpinsku republiku, sastavljenu od austrijske Lombardije, nekih mletačkih posjeda u Italiji te Modene, Masse-Carrare i triju legacija Bologne, Ferrare i Romagne; vojvoda od Modene dobiva kao odštetu austrijski Breisgau. Mirovni kongres održat će se u Rastattu i na njemu će sudjelovati samo opunomoćenici njemačkog carstva i francuske republike.

Prema *tajnom* ugovoru (17 čl.) car Franjo II. priznaje granicom prema Francuskoj Rajnu i ustupa neke posjede u Njemačkoj. Sklopljena je i tajna konvencija (7 čl.).

Campoformijski mir značio je potpunu kapitulaciju Austrije, a sjajan uspjeh Bonaparteu; račun su za sve platili Venecija i njemačko carstvo.

LIT.: Hüffer-Luckwaldt, *Der Frieden von Campoformio* (Hüffer, Quellen zur Geschichte des Zeitalters der französischen Revolution, II./1., Innsbruck 1907); S. Antoljak, *Dalmacija i Venecija na preliminarnima u Leobenu i na miru u Campo-Formiu*, Zagreb 1936 (s potpunom bibliografijom izvora i literature). S. A.

CAMPOMANES, **Pedro Rodríguez de**, * Santa Eulalia de Sorribas (Oviedo) 1. VII. 1723, † Madrid 3. II. 1803, španjolski povjesničar i pravnik. Već vrlo mlad dolazi na

kraljevsku Akademiju za povijest. G. 1762—82 on je »fiscal«, a zatim, 1782—91, predsjednik visokoga vijeća kastiliskoga. Reforme Karla III. uglavnom su njegovo djelo. Nastojao je ukloniti ograničenje u trgovini i promicao je gospodarski razvitak zemlje. Podupirao je Arandu u prilogu isusovaca. Pod Karlom IV. izgubio je svoje službe.

BIBL.: *Tratado de la regalia de amortización*, Madrid 1764; *Discurso sobre el fomento de la industria popular*, Madrid 1774; *Discurso sobre la educación popular del los artesanos y su fomento*, Madrid 1875—77.

CAMPOS (sing. Campo), 1. travnici po unutrašnjosti Brazila, po kojima raste trava visoka i metar, približuju se tipu subtropskih Pampa, a u kišno se doba pokriju svježim zelenilom i bogatim cvjetnim sagom. 2. Grad u plosnatom poušću rijeke Parahybe, koja utječe u Atlantski ocean, a na podanku pošumljenih bregova u državi Rio de Janeiro; 175.850 stan. (1920). Glavno je tržište za kavu, a središte je gajenja sladorne trstike u vrlo rodnom kraju. Kroz Campos izvozi se mnogo palisandera i ostaloga brazilskoga drva. A. G.

CAMPASANTO → Groblje.

CAMPRA, **André**, * Aix (Provence) 1660, † Versailles 1744, francuski operni skladatelj. Bio je kao svećenik crkveni kapelnik u Toulonu, Arlesu i Toulousi, a od 1694 u crkvi Notre Dame u Parizu. Prve je opere izdao anonimno ili pod imenom brata Josipa (C. cadet), koji je bio violinist u opernom orkestru. Od 1722 bio dvorski kapelnik. Skladao je velik broj opera, na pr. *Tancrède*, *Iphigénie en Tauride*, *Télémaque*, *Hippodamie*, *Idoménée* i dr.; više divertissementa i manjih opera za dvorske svečanosti u Versaillesu, 3 knjige kantata, 5 knjiga moteta i 1 misu.

LIT.: L. de la Laurencie, *Notes sur la jeunesse d' A. C.* (Sammelbände der Internat. Musikgesellschaft X., 2., 1909). B. S.

CAMPISIS → Povijuše → Trubača.

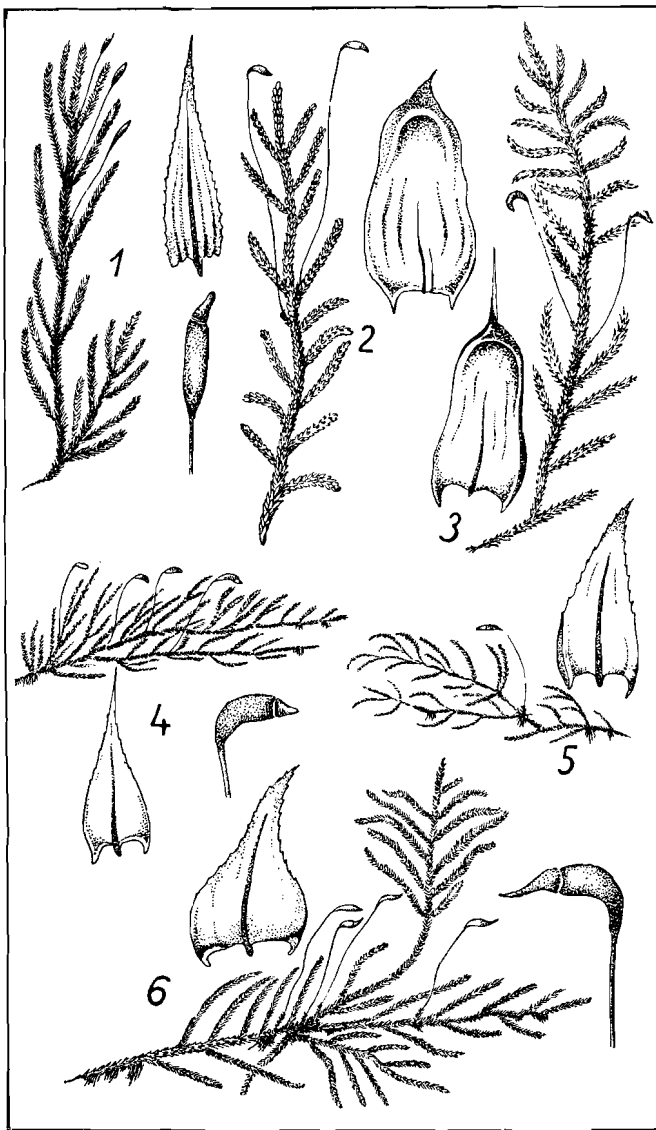
CAMPTOTHECIUM, biljni rod vrlo razgranjenih svijetlo zelenih i sjajnih mahova por. *Brachytheciaceae* s produženim, vrlo naboranim listićima i nagnutim ili vodornim tobolem. U Hrvatskoj je rašireno više vrsta: *C. lutescens* (Huds.) Br. eur. i *C. Philippeanum* (Spr.) Kindb. Rastu u velikim busenima na kamenim zidovima, potonji i na stablima, dok je *C. trichodes* (Neck.) Broth. raširen na vlažnim i cretnim staništima.

Istoj porodici pripada više rodova. U vegetacijskom se pogledu posebno ističe rod *Scleropodium*. Najraširenija je vrsta *S. purum* (L.) Limpr.; stvara svijetle busene i ističe se žličastim listićima i zavinitim tobolem. Od preko 220 poznatih vrsta roda *Brachythecium* dolazi u Evropi oko 20. Od toga je veći broj poznat i u Hrvatskoj. To su uglavnom sjajni, vrlo razgranjeni mahovi, koji rastu na drveću, kamenju i zemlji, a ističu se kratkim poklopcem. Najvažnije su vrste *B. populeum* (Hedv.) Br. eur. i *B. rutabulum* (L.) Br. eur. Rod *Cirriphyllum* odlikuje se naglo ušiljenim listićima i dugim rogom na poklopcu. Kod nas je najrašireniji *C. piliferum* (Schreb.) Grout.; raste na vlažnim, travnatim mjestima i u svijetlim šumama. Od roda *Eurhynchium* ističe se napose *E. circinatum* Br. eur., koji u sredozemnim krajevima pokriva u velikim mrljama crljenicu, dok je *E. striatum* (Schreb.) Schimp. raširen u sjenovitim šumama kopnenih dijelova Hrvatske. Na kamenju u potocima nalazi se često *E. rusciforme* (Neck.) Mild. I. H.

CAMPULUNG, 1. gl. grad rumunjskog okruga Muscel, 18.000 st. (1924), na podnožju gorja Targului (Transilvanske Alpe) s desne strane Moldove, koja teče u Arges. Poznato je ljetovalište, povezano željeznicom s gradom Ploesti. Tu su veliki mlinovi paprike. Samostan i stolnu crkvu osnovao je navodno vojvoda Radul Negru u 13. st. Jedno je vrijeme C. bio glavni grad Vlaške. — 2. Glavni grad istoimenog okruga i mnogo posjećivano lječilište u Bukovini, u gorskoj dolini gornje Moldave, koja teče u Seret. Ima 12.000 stan. Okolica je bogata šumom i rudama. — 3. Općina sa 2000 Ukrajinaca u Ugarskoj na lijevoj obali gornje Tise pod glavnom grbicom istočnih Karpata. C. se ukrajinski zove Dlhopole, a mađarski Hosszúmező. Z. Š-a.

CAMPYLOPUS → Dicranum.

CAMUCCINI, **Vincenzo**, * 21. II. 1771, † Rim 2. IX. 1844, talijanski slikar. Na njegov razvoj utjecaju najprije P. Batoni i A. Canova. Na temelju svog produbljenog proučavanja antične i renesansne umjetnosti, pa i slikarstva ranog seicenta, obrazuje on svoj »neoklasični« stil, koji u stvari nije drugo nego akademijski eklekticizam. Znatnije su njegove slike: *Rinvenimento di Paride*, 1790 (Rim, Galerija Borghese), *Morte di Cesare*, 1793—1807 (Muzej u Capodimontu kraj Napulja) i *Morte di Virginia*, 1793—1804 (Rim, Montecitorio).

CAMPTOTHECIUM

1. *Camptothecium Philippeanum*. — 2. *Scleropodium purum*. — 3. *Cirriphyllum piliferum*. — 4. *Brachythecium populeum*. — 5. *Eurhynchium circinatium*. — 6. *Eurhynchium striatum*

LIT.: C. Falconieri, *Vita di V. C.*, Rim 1875; U. Ojetti, *La pittura italiana dell'Ottocento*, Milan 1929. A. Sch.

CANADIAN (engl.), vrsta sportskoga čamca, koji je nastao od indijanskoga čamca iz kore (kanoa) ili izdubljenog debla. Takav čamac različite veličine za 2 do 16 osoba ima de pramac i krmu okrenutu uvis. Vesla se klečeći slobodnim kratkim veslom na jednu lopatu. A. P.

CANAL, mletačka plemićka porodica, iz koje su potekli mnogi vojskovođe i diplomati 11.—16. st. Osobito su se istaknuli:

1. **Marco di Lorenzo**, koji je 1277 ugušio bunu istarskog grada Kopra (Capodistria).

2. **Guido di Nicolò** († 1314), prozvan Veliki. G. 1310 sudjeluje pri ugušivanju urote Tiepola Bajamontea, rođaka knezova Bribirskih, koji se poslije svoga neuspjeha sklonio u Hrvatsku. Za ustanka Zadrana bio je 1312 kapetan mletačkoga brodovlja.

3. **Pietro di Giovanni**, kapetan u borbi s veronskim Scaligerima 1334 i podesta u više gradova mletačke terraferme. Kad su Mlečani odlučili kazniti Zadrane radi njihovih veza s hrvatsko-ugarskim kraljem Ludovikom I., imenovan je 1345 zapovjednikom brodovlja. On započne 13. VIII. s napadajem i podloži otok Pag neposrednoj vlasti mletačke općine. Njegov zahtjev, da razvale zidine grada, a utvrde predaju mletačkoj općini, potakne Zadrane na otvoren ustanak; 16. VIII. zamole oni Ludovikovu pomoć. Kod pokušaja, da 6. IX. slomi željezni lanac, kojim su zatvorili luku, Pietro je bio poražen.

4. **Nicolò di Giacomo**, poslanik, koji je zbog pregovora o ratu s Turcima sudjelovao 1454 i na njemačkom saboru. Kao general prepustio je Turcima 1470 otok Negroponte (Eubeju), pa je zbog toga zatočen do smrti u Portogruaru.

5. **Girolamo di Bernardino** († Zakint 1535) sudjeluje u borbama protiv cambranske lige (1508). G. 1533 pobjeđuje Turke u pomorskoj bitki između Krete i Peloponeza.

6. **Pietro**, * Mleci 13. IV. 1807, † Crespano 15. X. 1883, latinist, književni povjesničar i muzikolog, iz iste porodice; profesor lat. jezika i književnosti na sveučilištu u Padovi od 1853—77. Suradivao je na izdanjima rimskih klasika (Mleci 1836 i d.) i sabrao mnoštvo starih glazbenih djela, koja je 1927 otkupila država; danas je ta zbirka u mletačkoj Marciani. Od njegovih su muzikoloških djela značajna: *Della musica a Venezia* (1847) i *Della musica in Mantova* (1881), a nadopunio je i Fétisovu *Biographie universelle des musiciens*.

CANAL DU MIDI, plovni kanal, koji spaja lagun Etange de Thau kod luke Cette na Sredozemnom moru sa rijekom Garonneom kod grada Toulouse. Kanal je dug 240 km, širok na površini 20, a na dnu 10 m i dubok 2 m. Penje se do visine od 190 m. Plovidba je bez većeg značaja i spora, jer kanal ima male razmjere i zbog znatne visine velik broj brana (oko 100); najviše se prevozi vino. Postoje osnove i namjera, da se kanal preuredi za suvremene potrebe, tako da bi njim mogli ploviti i morski brodovi.

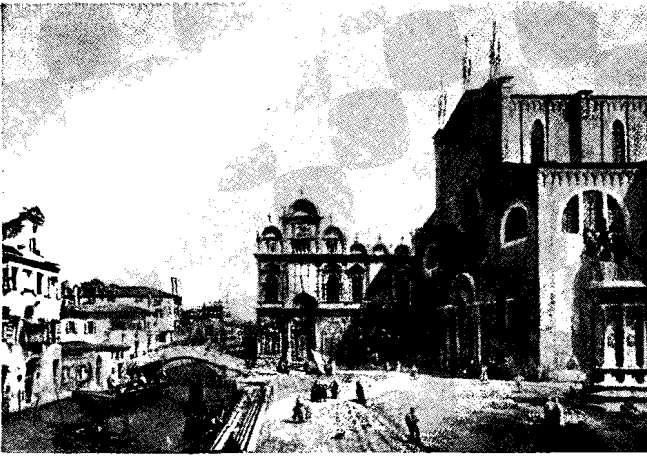
CANALE, Martino da, mletački ljetopisac iz 13. st. O njegovu se životu ne zna gotovo ništa; bio je carinik u Mlecima. G. 1267 počeo je starofrancuskim jezikom pisati ljetopis Mletaka (*Chronique des Véniciens*), koji ide do 1275. To djelo dragocjeno je vrela za povijest 13. st., osobito kulturnu, a sadržava mnoge pojedinosti o razdoblju 1250—75. Uz ostalo ima podataka o prilikama u Dalmaciji za provale Mongola 1241—42 te o pobuni Zadra i borbama oko njega 1242—43. Izdanje: Archivio storico italiano, I. ser., VIII., 1845. J. Šk.

CANALEJAS Y MENDEZ, José, * El Ferrol (Galicia) 31. VII. 1854, † Madrid 12. XI. 1912, španjolski političar, pravnik i književnik. Bavio se književnošću i novinarstvom i postao ravnateljem dnevnika *El Heraldo de Madrid*. Bijaše pristaša ultrademokratske struje, približio se republikancima, ali je kasnije stupio u liberalnu stranku. G. 1881 bi izabran zastupnikom, 1883 postade državnim tajnikom u predsjedništvu ministarskog vijeća, 1888 ministar trgovine, obrta i poljodjelstva, 1894 i 1902 ministar financija. U to je doba izdao znamenito djelo *Derecho parlamentario comparado*. Nakon pada ministarstva Moret obrazova u veljači 1910 novi kabinet, u kome zadržava predsjedništvo, sve dok nije poginuo kao žrtva anarhističkog atentata. Izradio je i proveo važne zakonske reforme o porezima, nastavi i o obvezatnoj vojnoj službi, a s Francuskom riješio različna sporna pitanja o Maroku. Isticao se svojim enciklopedičkim znanjem, političkom okretnošću i lijepim govorom.

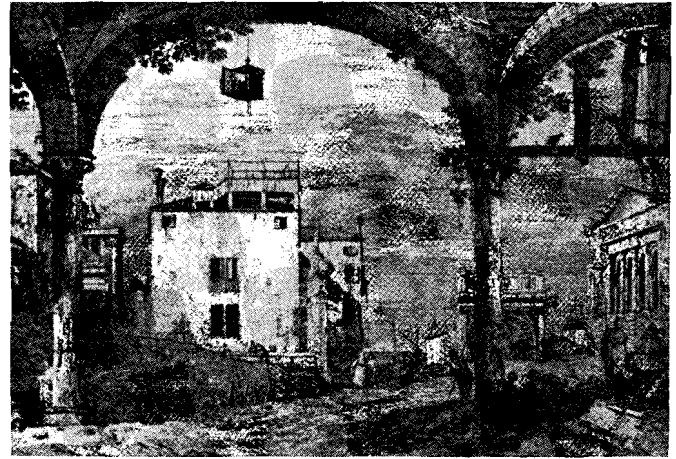
LIT.: Francos Rodriguez, *La vida de C.*, Madrid 1918. J. N.

CANALETTO (zapravo Canal), **Giovanni Antonio**, * Mleci 1697, † Mleci 1768, talij. slikar i grafičar. Učitelj su mu bili njegov otac Bernardo, slikar kazališnih dekoracija, i Luca Carlevaris, dok je u Rimu snažno na nj utjecao Giovanni Paolo Pannini, u kojega je naučio savršeno oživljavati vjerne arhitektonske gradske vedute likovima, odjevenim raskošnim suvremenim kostimima, ali se klonio majstorova načina, da spomenike fantastično preobliči i slikovito grupira. Iz prvoga su razdoblja njegova rada sve one veće slike, koje se danas nalaze u Beču (galerija Liechtenstein), Dresdenu, Grenobleu i Londonu (Nacionalna galerija). Dva puta je C. boravio u Engleskoj, 1746 i 1751. Vratio se bogat i slavan, ali su slike iz tadašnjeg razdoblja znatno slabije od ranijih. Na svojim glasovitim bakropisima (ima ih od prilike tridesetak) prikazuje ponajčešće motive iz Mletaka i mletačke okolice. On ih sam naziva »vedute«. Ima ih, na kojima su prikazani zbiljski motivi, ali i takvih, koje majstor naziva »ideate«, dakle su im motivi izmišljeni. Ali su i ovi nastajali na temelju studija po prirodi. Na svima je njima majstor na jednostavan, ali nedostizan i izvanredno delikatan način, savršenom tehnikom, prikazao jasnu perspektivu i meku mletačku atmosferu. (Vidi i članak B. Bellotto zvan Canaletto).

LIT.: R. Meyer, *Die beiden Canalettos. Versuch einer Monographie der radierten Werke beider Meister*, Dresden 1878; O. Uzanne, *Les deux C.*, Pariz 1906; G. Ferrari, *I due C.*, Turin 1914; M. Stuebel, *C.*, Berlin 1923; D. v. Hadeln, *Die Zeichnungen von Antonio Canal genannt Canaletto*, Beč 1930. A. Sch.

GIOVANNI A. CANALETTO, S. Giovanni e Paolo i Scuole di S. Marco u Mlecima — Dresden, Gemäldegalerie

GIOVANNI A. CANALETTO, Luk sa svjetiljkom Rim, Gabinetto delle Stampe

CANARIUM, biljni rod iz por. *Burseraceae* (→ *Commiphora*), obuhvaća preko 80 vrsta, koje su razvijene kao visoko drveće neparno perastih listova i brojnih cvjetova u sastavljenim cvatovima. Cvjetovi su pravilna oblika i dvostrukog ocvijeća, imaju 3—6 prašnika i jedan pestić s nadraslom plodnicom, a iz nje se razvija jajasta i okruglasta koštunica s različito razvijanim slojevima usploda. U čaški i vjenčiću ima po tri člana, koji su međusobno često bar dijelom srasli. Ove su biljke ograničene na tropska područja Staroga svijeta. Vrste roda *Canarium* odlikuju se kao i ostali članovi iste porodice obilnim sadržajem balzama, zbog kojega se upotrebljavaju za različite svrhe; od njih se dobiva u prvom redu smola, elem, kopal, jestivi plodovi kao i dobro drvo. Po tim su svojstvima najpoznatije *C. commune* (L.) Sargent, *C. luzonicum* Gray, *C. edule* Engler i dr.

CANCER, zvijezde u zodijaku → Rak.

CANCRINIT → Kankrinit.

CANBERRA, glavni grad Commonwealtha Australnskoga od 9. VII. 1900; »mora biti na teritoriju New South Walesa, ne preko sto milja daleko od Sydneya, a mora imati ne manje od deset kvadratnih milja«. Temeljni su kamen položili 12. III. 1920. Ima 7325 stan. (1933). Okolina je lijepa između dva jezera. Visina je 600 m, leži na 35° 15' j. š. Grad okružuje sedam perivoja, a u jednom se dižu administrativne palače i parlamenat. M. Š.

CANCIONERO → Kanconijer.

CANDALE, Henri de Nogaret d'Epéron, duc de, * 1591, † 1639, francuski vojskovođa. Pošto je 1613 stupio u službu velikoga vojvode toskanskoga, borio se s Turcima. G. 1614 vratio se na francuski kraljevski dvor. Tu je ostao samo kratko vrijeme i zatim preuzeo zapovjedništvo nad kalvinskom vojskom. Kasnije je služio pod princem Oranskim i u mletačkoj vojsci. G. 1636 pomirio se s Richelieuom, pošao na vojnu u Italiju i poginuo kod podsjeđanja Casala.

CANDELIT → Cannel-ugljen.

CANDIA → Kreta.

CANDIANO, mletački duždevi u 9. i 10. st., nepoznata podrijetla i nepotpuno utvrđene rodoslovne veze. Prvi je od njih *Petar C. I.* (887); njegov pohod protiv gusarskih Neretljana svršio je 18. IX. 887 njegovim porazom i smrću pod Biokovom. Poslije mirnog razdoblja, obilježena porodičnom politikom Particijakā, *Petar C. II.* (932—39) širi trgovački i politički utjecaj Mletaka u neposrednom susjedstvu i na obali Istre. Vladavina dvojice istoimenih nasljednika poprma s vremenom feudalno obilježje, a oslon na moćne Otone olakšava im uspon do nasljedne monarhijske vlasti. *Petar C. III.* (942—59) odbija napadaj slavenskih gusara na Mletke (oko 945), ali dvokratni napadaj mletačkoga brodovlja na Neretljane 948 nije imao uspjeha. Ta je borba dokrajčena ugovorom o miru i prijateljstvu; čini se, da su se Mlečani tada obvezali na plaćanje danka. Premda je duždev sin i suvladar *Petar* prognan zbog ustanka protiv oca 959, ipak je poslije očeve smrti došao do vlasti s pomoću italskoga kralja. U borbi sa starim rodovima nastoji *Petar C. IV.* (959—76) podići svoju moć isključivim pravom države i dužda na trgovinu robljem kao i osnutkom posebne plaćeničke vojske, a uzima u svoje ruke

i posredništvo u poštanskoj vezi Italije i Njemačke s Istokom. Ispunjava doduše zahtjeve Bizanta, ali je od 967 osobito blizak Otonima, kojima Venecija daje godišnji danak. On pogiba 976 od urotnika. Sin *Vital*, koga je 971 silom zaredio, postao je patrijarh u Gradežu, a brat istog imena, zvan i Hugo, bio je grof u Padovi; potonji je vjerojatno istovjetan s kasnijim duždem *Vitalom C.* (978—79).

LIT.: H. Kretschmayr, *Geschichte von Venedig*, I, Gotha 1905; F. Sišić, *Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara*, Zagreb 1925. J. Š-k.

CANDOLLE → De Candolle.

CANEA (*Xarviá*), 1. grad na zapadnom dijelu Krete u prostranom istoimenom zalivu, a na korijenu poluotoka Akrotiri. Ima 32.239 stan. (1928), živahna je luka.

2. Grčki nomos (upravna oblast) na zapadnom dijelu Krete, ima 2.399 km² sa 112.019 stan. Z. D-i.

CANELLO, Ugo Angelo, * Guia (Treviso) 21. VI. 1848, † Padova 12. VI. 1883, talijanski romanist. Profesor uporedne povijesti romanskih književnosti i jezika na sveučilištu u Padovi. Dao je dobrih radova i lingvističkih i književno historičkih, od kojih je najbolji: *La vita e le opere del trovatore Arnaldo Daniello* (Halle 1883). Dobri su mu prijevodi u stihovima starih provansalskih lirika (*Fiorita di liriche provenzali tradotte*, Bologna 1881).

LIT.: V. Crescini, u *Miscelanea... in memoria di N. Caix e U. A. C.*, Firenca 1886; Isti, *Romanica fragmenta*, Turin 1932; V. F. Torraca, *Scritti critici*, Napulj 1907. M. D-ić.

CANES VENATICI (Lovački psi), maleno zvijezde u blizini ruda Velikog Medvjeda. U ovom, po zvijezdama neuglednom zvijezdu nalazi se mnogo maglica i skupova, od kojih je najpoznatija spiralna maglica, označena po Mesieru brojem 51 (M 51) i kuglasti skup zvijezda M 3. Najsjajnija je zvijezdica α C. v. 3. veličine, a poznata je pod imenom Cor Caroli (Srce Karlovo). A. Ob.

CANEVARI, Demetrio, * Rim 9. III. 1559, † Rim 22. IX. 1625, genoveški liječnik i bibliofil. Filozofiju je učio u Rimu, a medicinu i prirodne nauke u Paviji. Od 1584 bio je liječnik u Rimu, gdje je bio pod okriljem različitih kardinala i napokon pape Urbana VII.

Pod C-jevim imenom poznati su naročito uvezi knjiga s medaljonom na sredini. Na medaljonu je prikazan Apolon stojeći na bigi (v.), u koju su upregnuta dva konja.

BIBL.: *De rerum naturalium ortu atque inferitu*, Genova 1583; *De ligno sancto*, Rim 1602; *Morborum omnium qui corpus humanum affligunt methodus*, Mleci 1605.

CANGA (kanga), taložna stijena, sastavljena od krupnijih uglastih, rijetko kada zaobljenih skršenih komada magnetita, željeznoga sjajnika, limonita i škriljca željeznoga tinjca, koji su slijepljeni hematitom ili žutim, smeđim, crvenim željeznim okerom. Prilično je čvrsta. Ponekad se nalazi u kangi zlata, sitnih lističa samorodna željeza, dijamanta, topaza, hrizoberila, euklasa, hrizolita, ametista i drugoga dragog kamenja. Razvila se u Braziliji u rudnoj pokrajini Minas Geraes kao naslaga na škriljcu željeznoga tinjca, na glinenom i milovkinu škriljcu ili na itabiritu u debljini od 4—12 stopa. F. T.

CANIĆ, Josip, * Klanjec 4. VI. 1879, † Zagreb 10. IX. 1933, hrvatski kritičar, zborovođa i skladatelj. Već je za vrijeme nauka na sveučilištu privatno učio glazbu (kod Zajca). Učenje glazbe nastavio je i poslije kao profesor (privatno kod prof. Horna u Beču). Bio je zborovođa sve-

učilišnoga pjevačkog društva »Mladost«, upravljao je i tamburaškim zborom toga društva. C. je sam smatrao životnim svojim pozivom rad kritičarski i dirigentski. Okušao se i kao dramski pisac. Skladao je zborove i popijevke, a posebno se posvetio skladbama za tamburaške zborove nastojeći, da jednoličnu fakturu dotadašnjih tamburaških skladatelja nadomjesti znatno dotjeranijom instrumentacijom. Zato se i danas još tamburaške skladbe Caničeve smatraju osobito vrijednima.

LIT.: B. Širola, *Pregled povijesti hrvatske muzike*, Zagreb 1922; Isti, *Hrvatska umjetnička glazba*, Zagreb 1942. B. S.

CANIN, planinska kosa u Julijskim Alpama među dolinama Raccolana i Resia od Resiutte na Felli do Predila nad gornjom Sočom. Kosa se stere od JZ prema SI. Središnji dio je najviši. U njemu se ispinje najviši vrhunac istog imena, visok 2592 m. U istočnom su dijelu vrhovi Prestrelenik 2499 m, Cergnala 2344 m i nad Koritnicom Rombon 2210 m. Ovim dijelom ide granica između talijanskih pokrajina Gorice i Udine. Prva je naseljena Slovencima, kojih ima sve manje u drugoj pokrajini. Jezično je zasebna skupina Rezijskih Slovenaca. Skupinom C. prolazi kolna cesta Chiusaforte — Cavc del Predil penjući se do sedla Nevea (1195 m), koje je dobro poznato planinarima i skišašima.

LIT.: G. Marinelli, *Guida della Carnia e del Canal del Ferro*, Udine 1925. A. V-i.

CANINA, Luigi, * Casale Monferrato 23. X. 1795, † Firenca 17. X. 1856, talijanski arhitekt i arheolog. Učio je u Turinu i Rimu, gdje je postao arhitekt porodice Borgheze i izveo neke građevine u čuvenom perivoju Borgheze na brdu Pinciju (među ostalim ulazne propileje s trga Flaminio). G. 1856 boravi u Engleskoj, gdje je po nalogu vojvode od Northumberlanda izvodio nacрте za jedan njegov dvorac. Važniji je međutim C. kao arheolog. Na temelju svojih savjesnih studija antikne rimske arhitekture napisao je velik broj djela o ruševinama u Ostiji, o topografskom tlocrtu grada Rima i građevinama u starim gradovima Tuskulu i Vejima. Najznatnija su njegova arheološka djela: *L'architettura antica descritta e dimostrata coi monumenti*, Rim 1834—44, i *Gli edifici di Roma antica e sua campagna*, Rim 1848—56.

LIT.: F. Noack u Thieme-Beckerovu *ALBK*, V., Leipzig 1911. A. Sch.

CANIS MAJOR (Veliki Pas), veliko i lijepo zvijezde jugoistočno od zvijezda Orion. Glavna zvijezda Sirius (v.) najsjajnija je stajačica našeg neba. Zvijezde C. m. izlazi u večernjim satima koncem siječnja na jugoistoku, te je vidljivo u našim krajevima nisko na južnom nebu do travnja, kada nestaje u večernjem sumraku na jugozapadu. Zvijezdu Sirius nazivaju i »Pasjom zvijezdom«, a kako krajem srpnja i početkom kolovoza izlazi zajedno sa Suncem, zovu se ovi najvručiji dani »pasji danik«. A. Ob.

CANIS MINOR (Mali Pas), maleno zvijezde južnije od zvijezda Blizanaca, njegova je najsjajnija zvijezda Procyon (v.). A. Ob.

CANISIUS, Petrus → Kanizije.

CANIZARES, José de, * Madrid 4. VII. 1676, † Madrid 14. IX. 1750, španjolski dramatičar. Izvanredno plodan, ostavio je velik broj svakovrsnih kazališnih djela, među kojima su mu najuspjelije komedije karaktera (*El domine Lucas*, *El montañés en la corte*). C. je često, po tadašnjem običaju, ali s više slobode, oponašao motive španjolskih klasika, a katkada je uzimao za uzore i djela inostranih dramatičara (*El sacrificio de Ifigenia* po Racineu, *Temistocle* po Metastasiju). C. je spretno izmišljao zapletaje i uspješno crtao komičke tipove svojih djela, a pokazivao je i lakoću u gradnji stihova; no neke njegove mane — ukapljenost, pretjeranost u osjećajima, približavanje lakrdiji — najavljuju već nazadovanje španjolskoga kazališta.

LIT.: J. E. Hartzensch, C., *Revista de España*, de Indias y del Estranjero, IV.; L. de Viel Castel, *Essai sur le théâtre espagnol*, II., Paris 1882. J. An-s.

CANKAR, 1. Ivan, * Vrhnika 10. V. 1876, † Ljubljana 11. XII. 1918, slovenski pjesnik, pripovjedač i dramatičar. Bio je sin gospodarski propale malogradske obrtničke porodice. Rana životna razočaranja i poniženja, bijeda i sumnja u sve životne vrednote osim u materinu ljubav i samilost s patnicima pojačavali su prirodna svojstva njegove duševnosti, koja se očitovala u neobično uzbudljivoj stvaralačkoj mašti. Ta je mašta pretvarala sve doživljaje u književnu krađu. C. je jedan od najrječitijih primjera burnoga vanjskoga kvantitativnoga razvoja i harmoničnog nutarnjeg dozrijevanja u razdoblju od dobrih 20 godina životne borbe i umjetničkog stvaranja. Književnom radu

pristupa u doba prvoga tjelesnoga i duševnoga dozrijevanja. U đačkoj »Zadrugi«, koja je udružila cvijet tadašnjega slovenskoga srednjoškolvstva, vrijedio je kao originalan pjesnik, polemičan kritičar i revolucionaran debater. Njegov odnos prema slovenskoj književnosti i javnom životu bio je borben. Od suvremenih pjesnika cijenio je samo epičara Aškerca, iako se u njegovim lirskim pjesmama osjeća Gregorčičeva melodika. Gajio je i umjetničku prozu, u kojoj se mogu zapaziti Stritarovi stilski elementi i produbljena Kersnikova životna problematika. Uza sve to temelj je njegova đačkoga stvaranja vlastiti život, a cilj borba, ispovijed i prosvjed. Poslije mature na ljubljanskoj realci 1896 upisao se u Beču na graditeljski odio tehnike, ali je doskora prešao na romanistiku i slavistiku. No ni tada ni kasnije nije se kraj svih tvrdih odluka latio ozbiljne nauke. Sav se naime predaje književnosti i s velikim oduševljenjem pristupa novoj romantici, koja je bila moda tadašnjega bečkoga umjetničkoga života. Usprkos mladenačkim simpatijama prema nekim gleslima naturalizma i realizma njegovo je umjetničko shvaćanje života spiritualističko i idealističko. U njegovu se stvaranju toga doba prepleću utjecaji Heineca, Nietzschea, Gogolja i Dostojevskoga. U to doba umjetničkoga pročišćavanja i dozrijevanja C. je baš pod utjecajem ruskih pripovjedača napustio pjesmu, jer je osjećao, da u njoj ne može izraziti ono, što bi htio. Najbolje pjesme skupio je 1897 u knjigu *Erotika* (tiskana 1899). Zbirka je tako smela slovensku javnost, da je liberalno napredništvo obećavalo pjesniku — ludnicu, a

IVAN CANKAR

biskup Jeglič kupio je čitavu nakladu i dao je spaliti. C. je povećanu zbirku opet izdao (1902), no tada se težište njegova stvaranja već tako pomaknulo u beletrističnu prozu, da je spaljenje *Erotike* osjetio kao simbolično djelo, u kojem su izgorjele i sve njegove nenapisane pjesme. *Erotika* je po svojoj iskrenosti više nego po nedotjeranosti oblika konac staroga epigonstva i početak impresionističke slovenske lirike. Danas je njena vrijednost tek povijesna. Ali zato je reformatorsko i trajno bilo C-ovo stvaranje u prozi. Još iste godine, kad i *Erotiku*, izdao je prvu knjigu novela, *Vinjeta*. Istodobno se latio i dramatike, pa je s analitičnom društvenom tragedijom *Jakob Ruda* (1900) postigao prvi uspjeh. Od tada je, nešto i radi novčanih nevolja, stvarao naglo jedan tekst za drugim: roman o slovenskim umjetnicima *Tujci* (1902), zbirku novela *Knjiga za lahkomišelnje ljudi* (1901), političku i društvenu komediju slovenskoga malogradsanskoga života *Za narodov blagor* (1901) i niz novela, kritika i polemika u revijama i časopisima. Skupna je oznaka toga njegova rada idejni prosvjed protiv životnog materijalizma kod kuće i u svijetu, sad nietzscheovski samosvijestan, krut i patetičan, sad društveno uporan i revolucionarno drzak, sad kršćanski blag i samilostan. Njegove pripovijesti i novele prvo su psihološko oblikovanje u slovenskoj književnosti, tu i tamo naturalistične, ali većinom psihološke studije i analize. No najveće je čudo jezik, odnosno stil, koji je muzikalan i ujedno plastičan. U ovim se dvjema dramama zrcali malogradske porodični i politički život kao i duboka ozbiljnost u prosudivanju odnosa među ljudima. Po ideji i po obliku to su prve slovenske drame, koje se mogu mjeriti svjetskim estetskim mjerilima. Iz njih odišu ibsenovska idejna strogost i analitička napetost. Trećom dramom *Kralj na Betajnovi* (1902) zaključio je C. individualno-revolucionarno razdoblje mladenačkoga stvaranja. Tu je dramu stvorio iz želje, da nadvlada svijet krivice i nasilja u društvu i u sebi. No u svojoj borbi nije dovoljno dosljedan, i zato je njegova žrtva na oko uzaludna. Djelo je majstorsko po zamisli i uzbudljivo po ideji. C. je osjetio, da mora segnuti dublje u sam život, da mu se pjesništvo ne izvrgne u deklamaciju. Uzdigao se nad vlastitu prošlost i savjesno prikazao povijest svoje obitelji, naročito potresnu epopeju o materinjoj žrtvi u romanu *Na klanecu* (1902). Djelo je medaš u njegovu umjetničkom i ličnom životu. U njemu se prvi

put snažno oslobodio subjektivnosti; roman je prava pripovjedačka umjetnina. No C. nije ostao vjeran objektivno-epskom smjeru, koji — istina — nije nikada kasnije posve napustio, ali u njegovoj je stvaralačkoj mašti živjelo toliko međusobno oprečnih duševnih i životnih elemenata, da se u njegovu stvaranju i pokraj socijalno-spiritualistične dominante javljaju naturalistički, realistički, satirički, polemički i simbolički akordi, koji se ipak konačno usklađuju. Već je u romanu *Na klancu* spoznao i osudio dualističan život: klanac siromaha i ponosnu gospodsku Betajnovu; je odnos prema onom prvom svijetu, svijetu sirotinje, ostao do konca njegova stvaranja pun srdačnosti, iako kao uvjereni politički socijalist čuti goruću problematiku društvenoga života. No njegov poziv nije društvena analiza, nego umjetnička slika, koja treba uvijek izricati suprotnost između materije i duha. Iza zbirke novela i crtica *Ob zori* (1903), koje prikazuju sve navedene mogućnosti, njegovo se djelo konačno priklonilo idealizmu vjere i čežnje za boljim svijetom. Taj smjer pokazuju i simbolične pripovijesti *Življenje in smrt Petra Novljana* (1903) i maleni roman *Hiša Marije Pomočnice* (1904). U oba djela pokušao je umjetnički prikazati dječje trpljenje i čežnje; ovo oboje on odsada shvaća kao najviše oblike duhovnoga života uopće. Razumljivo je, da je njegova izvorna i načelna umjetnost često izazivala velik otpor utilitarističko-rodoljubne kritike. C. je odgovarao na napadaje stvaranjem novih djela u duhu svojih nazora, kao i satirama i polemikama. Silovit odgovor kritičarima, koji su mu predbacivali pornografiju u romanu *Hiša Marije Pomočnice*, jest satirična alegorija *Gospa Judit* (1904). Tu je potencirao upravo one elemente, o koje se je kritika najžešće spotala. Odmah zatim skrenuo je u ljubavnom događaju, kako je sam nazvao svoje djelo *Križ na gori* (1905), na put simbolično shvaćenog realizma. Prvi put u stvaranju postao mu je važan problem domovine i umjetnikov odnos prema njoj. Slika siromašnoga rodnoga Klanca počela se stapati sa slikom domovine, koja je prema širokom svijetu ono, što je bijedni Klanec prema gospodskoj Vrhniki. Osim toga ukazuje mu se domovina još u jednom liku — komične doline šentflorjanske, koja je umilnija slika nekadašnje krute Betajнове. Za taj prijelom u C-ovu stvaranju značajne su pripovijesti *Potepuh Marko in Kral Matjaž* (1906), *V mesečini* (1906) i *Križ na gori*. Ta promjena nije samo od književnog značaja, jer pada u doba, kad se htio oženiti i učiniti kraj bohemskom životu. Središnje djelo njegova pripovjedačkoga rada tvori roman *Martin Kačur* (1907) s podnaslovom »Životopis idealista«. U njemu je potresno izrazio svoju životnu sumnju, koja ide do zdvajanja, da bi čovjek njegove vrste mogao pribaviti priznanje i sreću u društvu, koje se osniva na želji za vlašću i novcem. S tim psihološkim romanom dosegao je C-ov simboličko-realistički smjer vrhunac, pa stoga Izidor Cankar kaže, da je to najbolja pripovijest Ivana C-a. No s njom je uglavnom bio već i konac toga smjera, kako nam svjedoči fantastična pripovijest *Nina* (1906), koja je u biti gorko odricanje od života i odluka za smrt. Njegova je životna snaga već bila načeta. Njegov put nije išao smjerom porodične sreće i građanske udobnosti nego u sveder jače samotno zaronjivanje u skrivitosti vlastite duše, premda je tada bio na vrhuncu svoje slave i društvene popularnosti. I ostale kraće pripovijetke i novele, što ih je napisao u tom razdoblju, prikazuju nam njegovu borbu s pesimizmom, zalete optimizma i ponovne padove u očaj i nihilizam, na pr. *Smrt in pogreb Jakoba Nesreče* (1907), fragment *Marta* (1906) i satira *Aleš iz Razora* (1907).

Nakon bezuspješnog pokušaja, da uredi svoj život poput drugih ljudi, bacio se na poticaj svojih prijatelja u politički život te je kao organizirani pristaša socijalno-demokratske stranke 1907 kandidirao za zastupnika na carevinskom vijeću. Dragocjen je plod političke borbe, koju je vodio iz uvjerenja, pripovijest *Hlapec Jernej in njegova pravica* (1907). Djelo je počeo pisati kao agitacionu brošuru, ali se ono svojom iskrenošću i dosljednošću pretvorilo u majstorsku novelu. Hlapec Jernej vjekovni je izraz vječne borbe čovjeka za priznanje njegova djela i njegova prava. Priprost, ali veličanstven stil daje utisak neumoljive spoznaje. Polemičnoga su značaja *Pohujšanje v dolini Šentflorjanski* (1907), zbirka satira i novela *Krpanova kobila* (1906), *Zgodbe iz doline šentflorjanske* (1908), kritična alegorija *Bela krizantema* (1910) i više sitnijih satira i

polemika. Skupna melodija, koja ih povezuje, jest borba protiv licumjerstva građanskoga morala te srdit otpor protiv književnog i uopće umjetničkoga kritikantstva i nemoralna, koji izvire iz njega i iz pedagoških, političkih i drugih neumjetničkih pogleda. Nad građansko društvo uzdiže zapuštenu djecu, skitnice i pale žene, sve, kako misli, žrtve građanskog društva. Među tim tipovima dobiva lik mukotrpane matere sve potresnije, gotovo već mučeničke i svetačke crte. Još značajniji je lik progonjenoga djeteta, sina mukotrpane matere. Taj je tip simbolično uveličavanje C-ovih patnja u dječjim godinama, kao što je mati i bijedna djevojka umjetnički uveličana slika njegove matere. Taj proces autostilizacije vlastitoga života u svrhu oblikovanja jasnih umjetničkih parola, prilika i alegorija pokazao je osim u pripovijesti *Na klancu* naročito u zbirci *Za križem* (1909). Poradi matere počinje u svom stvaranju priznavati i domovinu, koja polako gubi u njegovoj stvaralačkoj mašti tragikomičan značaj šentflorjanskoga licumjerstva i abderitstva kao i demonske crte Kantorova kraljevstva na Betajnovi. U pripovijesti *Kurent* (1909) prvi je put ispovjedio vjeru u smisao i uspješnost slovenskoga narodnog i kulturnog života. Odsada prevladavaju u njegovoj umjetnosti sve češće domaći motivi objektivnoga sadržaja, koje je slikao krajnjom subjektivnošću. Osim te domoljubne težnje, koju izriču *Sosed Luka* (1909), *Troje povesti* (1911) i niz crtica, otvaraju se u njegovoj stvaralačkoj fantaziji duševni hramovi i prostori, o kakvima još nije slutio slovenski pisac. S njegovom borbenošću protiv društvene i osobne nepravde počinje se u njemu javljati i religiozna žica. O burnosti tih suprotnih sila svjedoče njegova djela iz tih godina. U drami *Hlapci* (1910) satira mu se na površnost slovenske inteligencije nehovice pretvorila u tragediju njegova odnosa prema bolesnoj materi. Od toga je trenutka svijesno išao po labirintima svoje duševnosti, dok nije u ljubavnoj pripovijesti *Milan in Milena* (1913) došao do zadnje stepenice svoga dosljednoga spiritualizma, do poricanja tjelesnoga života uopće, što je već prije najavio u zbirci psiholoških novela *Volja in moč* (1911) i u simboličnoj lirskoj drami *Lepa Vida* (1912). Ostale osnove, većinom autobiografskoga izvora, napušta poslije prvih poglavlja. Za tu stranu njegova stvaranja vrijedni su spomena fragmenti *Moje življenje* (1914) i *Grešnik Lenart* (1915). U patnjama i nadama svjetskoga rata rodile su se simbolične crtice posljednje zbirke *Podobe iz sanj* (1917), u kojima je doista izašao iz subjektivnosti i postao glasnik narodne i opće ljudske čežnje za mirom, pravdom i slobodom. To djelo i mnoštvo novela i crtica toga razdoblja svjedoče, da je njegova stvaralačka snaga još neprekidno rasla, iako je njegova tjelesna snaga ginula, dok mu nije nesretni slučaj nenadano i rano ugasio život.

C. nije samo, uz Prešerna, najveći književni umjetnik slovenske literature, već po duhu, obliku i sadržaju ide među najveće umjetnike evropskoga kulturnoga kruga.

BIBL.: *Zbrani spisi*, I—XX, s uvodom i napomenama Izidora Cankara, Ljubljana 1925—36.

LIT.: F. Dobrovoljce, *Pozabljeni I. C.*, Ljubljanski Zvon 1938; B. Vodusek, I. C., Ljubljana 1937; J. Glaser, *Iz pismen I. C. Anici Lušički*, Ljubljanski Zvon 1926, 1928; F. Govekar, *Pisma I. C. meni*, Ljubljanski Zvon 1934, 1935; L. Kraigher, *I. Cankarja zdravje, bolezni in smrt*, Koledar Cankarjeve družbe, Ljubljana 1939; J. Kocmur, *Cankar in delavske matere*, Koledar Cankarjeve družbe, Ljubljana 1939; Izidor Cankar, *Ob 60-letnici I. C.*, Dom in svet 1926; F. Čibej, *Umetniško ustvarjanje I. C.*, Ljubljanski Zvon 1927; J. Vidmar, *I. C. pisateljski početki*, Ljubljanski Zvon 1929; Isti, *Delo I. C.*, Ljubljanski Zvon 1930; Isti, *Vprašanje Cankarjevega nazora*, Ljubljanski Zvon 1932; I. Bručić, *Za Cankarjevo podobo*, Ljubljanski Zvon 1937; D. Kermavner, *K pravdi za Cankarja*, Sodobnost 1938; F. Vodnik, *K pravdi za Cankarjevo podobo*, Dejanje 1940; A. Slodnjak, *Nekaj vodilnih idej in tipov Cankarjeve umetnosti*, Slovenski jezik 1939; F. Koblar, *Delo Ivana Cankarja v Zadruži*, Slovenski jezik 1939, 1940; H. Rinn, *Der Dichter des slowenischen Volkes*, Deutsche Zeitschrift 1935; B. Calvi, *Il crisantero bianco ossia I. C. e la critica*, Mantova 1931; Isti, *Le immagini di sogni (Podobe iz sanj) di I. C.*, Turin 1941 (Atti della R. Acc. delle Scienze di Torino 76). O C-u je pisao N. Bartulović (Književni Jug, 1919 knj. III.) te M. Marjanović (Vienac 1903).

PRIJEVODI: Cankarovi su spisi prevedeni na gotovo sve kulturne jezike, najviše puta *Hlapec Jernej*, *Martin Kačur*, na pr. čak i na finski jezik (Maila Talvio, 1907). Opširnije uvode o njemu i njegovoj umjetnosti imaju ovi prijevodi: *Sluga Jernej i njegovo pravo*, Narod. knjiž., Zagreb 1925 (preveo Z. Doroghy, uvod napisao N. Bartulović); *Martin Kačur*, ZB, Zagreb 1934 (preveo i uvod napisao I. Kozarčanić); *Pripovetke*, SKZ, Kolo 33, br. 219, Beograd 1930 (C. Čičin Šain i N. Bartulović); *Za krstom*, Zeneva 1917 (V. Fabjančić); *Il racconto di Simen Sirotnik*, Rim 1929 (N. Giusti); *Il re di Betainova*, Turin 1929 (B. Calvi); *La mia vita*, Mantova 1930 (B. Calvi). A. S-k.

2. Izidor, * Šid 22. IV. 1886, slovenski povjesničar umjetnosti i političar, bratić Ivanov. Otac mu je bio krojač u

Šidu, i ondje je I. C. svršio pučku školu. Preselivši se u Ljubljano učio je ondje gimnaziju i bogoslovlje od 1897 do 1909; sveučilišne nauke učio je u Louvainu i u Beču (kod M. Dvořáka), gdje je 1913 postigao doktorat (dissertacija o talijanskom slikaru G. Quagliu izašla je u Domu in svetu 1920). Od 1914 do 1918 uređuje Dom in svet, 1918—19 Slovenec, 1918 član je Narodnega sveta (Narodnoga vijeća) i Izaslanstva za ujedinjenje. G. 1919—20 nastavio je nauke u Beču, 1920 postao docent za umjetnost na sveučilištu u Ljubljani, 1923 izvanredni, a 1928 redovni profesor. U naučne svrhe putovao je po Italiji, Francuskoj, Španjolskoj i Engleskoj. U rujnu 1936 otišao je kao poslanik Jugoslavije u Buenos Aires, a 1941 u Kanadu.

Javni rad započeo je u Domu in svetu pod pseudonimom Fr. Bregar. Tu je 1911 propočio svoje interviewe s viđenijim slovenskim književnicima i umjetnicima (izašli 1920 prošireni u knjizi *Obiski*) i roman *S poti* (1913), koji obrađuje unutarnju rascjepkanost modernoga estetski obrazovana čovjeka (izašao u posebnoj knjizi 1919, a češki prijevod B. Vybírala 1921). Mnogo je prevodio s engleskoga i francuskoga (Dickens, Sheehan, Bazin, Lichtenberger). Kao urednik Doma in sveta podigao je dotadašnji porodični list na razinu umjetničke revije. U uredništvu Slovenca vodio je slovensku politiku u Krekovu narodnom smislu protiv šušteršičeve austrofilске politike. Bio je među glavnim začetnicima i redaktorima »autonomističke deklaracije«. U Ljubljani je bio glavna osoba na polju izučavanja i promicanja umjetnosti. G. 1920 osnovao je Umetnostno zgodovinsko društvo, vodio njegovo znanstveno glasilo Zbornik za umetnostno zgodovino (od 1921 dalje), organizirao različite umjetničke izložbe (portretnu,

portretnu, Meštrovicovu, češku). Njegova je zasluga osnutak Narodne galerije, velikodušnim darom omogućio je osnutak i izgradbu Moderne galerije. Mnogo je truda posvetio obrazovanju znanstvenoga pomlatka svoje struke. Mnogogodišnji zajednički život s Ivanom Cankarom kvalificirao ga je za izdavača njegovih sabranih djela, kojima je napisao uvode i tumačenja. Organizirao je stožer suradnika Slovenskog biografskog leksikona i dugo mu godina bio glavni urednik.

BIBL.: *Uvod u umevanje likovne umetnosti (Sistematika stila)*, 1926; *Zgodovina likovne umetnosti v zahodni Evropi, I: Od početkov krščanske umetnosti do l. 1000 (1926—29)*; *II: Razvoj stila v visokem in poznem srednjem veku, od l. 1000 do l. 1400 (1931)*; *III: Od l. 1400 do l. 1546, I. Razvoj stila v italijanski renesansi (1936)*.

LIT.: Slov. biografski leksikon, s. v.; *Zgodovina slov. univerze v Ljubljani*. J. G.

ČANKARA, * 788 pos. Kr., osnivač škole u Čriṅgagiri (Misore) iza inače nepoznatoga Bādarāyane, od kojega potječe starija zbirka Vedante (→ Indijska filozofija), najznatniji je kodifikator i komentator brahmske nauke. Njegov monistički sustav (advaitam) još je i danas osnov pravovjernoga teološko-filozofijskoga naziranja. Rad njegov na uspostavljanju pravc nauke na osnovi Upanišada kao i borbe njegove protiv nauke Sāṅkhya kao i protiv budizma prikazane su u djelu »Čaṅkarino osvajanje nebeskoga kruga« (Čaṅkara-dig-vijaya).

Opsežni komentar njegov pod imenom Čariraka-bhāshyam preveo je P. Deussen u djelu *Die Sūtra's des Vedanta* (Leipzig 1887), a nauku mu je prikazao u djelu *Das System des Vedanta* (Leipzig 1906²). A. B.-a.

CANKARJEVA DRUŽBA osnovana je u Ljubljani 1929 uz sudjelovanje Strukovne komisije za Sloveniju, Radničke kulturne centrale »Svoboda« i radničkih zadružnih organizacija. Svrha joj je prosvjetni i gospodarski napredak naroda, osobito radnika, u socijalističkom smislu. Ona

je protuteža katoličkoj Družbi sv. Mohorja. Svake je godine izdavala kalendar i tri knjige književnog ili poučnog sadržaja. Među piscima nalaze se Angelo Cerkvėnik, Anton Dermota, Jože Kranjc, Dragotin Lončar, Ivan Molek i drugi. A. P.-c.

CANKOV, 1. Aleksandr, * Orehovo 1879, bugarski učenjak i političar, profesor gospodarskih znanosti na sveučilištu u Sofiji. Svršivši pravne nauke u Sofiji učio je u Münchenu, Berlinu i Breslauu političku ekonomiju. Radi njegove djelatnosti u »Gospodarskom društvu« i njegova znanstvenog djela *Politička ekonomija* (1931) izabrala ga je Bugarska akademija za člana. Svojim nastavničkim radom kao i suradnjom u znanstvenim časopisima C. je ušao u red najznatnijih bugarskih učenjaka, a u svojim se javnim govorima istaknuo kao borac za društvene reforme zahtijevajući, da se radništvu poboljšaju uvjeti rada i da ono sudjeluje u dobiti poduzeća. — Kao politički protivnik A. Stambolijskoga zastupao je C. načelo nacionalne evolucije okupivši oko sebe umjerene društvene radnike, novčare, svećenstvo i obespravljene časnike. Prevratom od 9. VI. 1923 došao je kao ministar predsjednik na čelo koalicijskoga kabineta »Narodnog Sgovora«; na tome je položaju ostao do 1926,

kad je preuzeo predsjedništvo sabora. Danas se bavi znanstvenim radom, ujedno je član sabora kao nezavisni narodni zastupnik. N. S.

2. Canko, * Orehovo 1899, bugarski skladatelj, operni dirigent, profesor glazbene akademije u Sofiji. Skladao: Simfoniju u d-molu, simfonijsku fantaziju u a-molu, klavirske minijature, fugu za klarinet, engleski rog i fagot, solo-popijevke na bugarske, nje-macke i ruske tekstove, narodne plesove za klavir. B. Š.

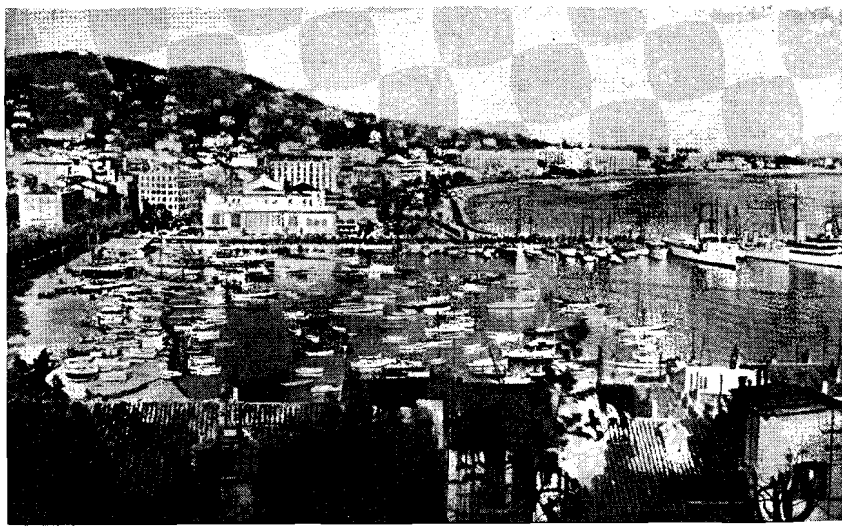
3. Dragan, * Svištov 1828, † Sofija

24. III. 1911, bugarski društveni radnik i političar. Svršivši katoličku učiteljsku školu učio je u Rusiji i Austriji, a zatim se nastanio u Carigradu, gdje je razvio osobito živu djelatnost. Krajnja rješenja, koja je pri tome zastupao, bugarski narod nije prihvatio. Uređivao je časopis *Balgarija*, u kojem je napadao bugarske episkope u njihovu nastojanju, da oslobode crkvu fanariotskog svećenstva. Kad su se Bugari 1870 odijelili od grčkog patrijarha, C. ode s Josifom Sokolskim, igumanom gabrovskeg manastira, u Rim, gdje je Sokolski posvećen za unijatskog arhiepiskopa. Za velikog ustanka protiv turske vlasti 1876 poslan je s Markom Balabanovim u inozemstvo, pa je mnogo pridonio narodnom oslobođenju. Kao vođa liberala, prozvanih po njemu cankovisti, bio je 1880 i 1883/4 ministar predsjednik. Premda je bio velik rusofil, ipak nije odobravao rad ruskih agenata u Bugarskoj. U pitanju sjedinjenja Istočne Rumelije s kneževinom Bugarskom zauzeo je protivno stanovište i pristao uz Rusiju; sa svojim je sumišljenicima sudjelovao u pobunama protiv regenta Stambolova. Kako je narod osudio takvu djelatnost, C. je morao napustiti zemlju i mnogo je pretrpio zbog svoga rusofilstva. Kad se Bugarska izmirila s Rusijom, vratio se u domovinu i ostao vjeran knezu Ferdinandu. N. S.

CANNA → Kana.

CANNAE → Kana.

CANNAN, Gilbert, * Manchester 1884, engleski romanopisac. Pravne nauke svršio u Cambridgeu i Londonu. Bio je jedan od osnivača Manchester Repertory Theatra, suradnik Manchester Guardianu i kazališni kritičar u listu The London Star (1909—10). B. Shaw ga je karikirao u komediji *Fanny's First Play* pod imenom Gilbert Gunn. Od romana najbolji su mu *Round the Corner* (1913), *Young Ernest* (1915), *Mendel* (1916), *The Stucco House* (1917), *Annette and Bennett* (1922). Od desetak C-ovih drama

CANNES

zadržala se na pozornici jedino aktovka *Everybody's Husband* (1917). Napisao je više svezaka kritike, među njima raspravu o satiri (1914) i knjigu o Samuelu Butleru (1915). Pisao je i pjesme (*Noel*, 1922) i mnogo prevodio (R. Rolland, *Jean Christophe*, 1910—13). Krajem prvog svjetskog rata teško je obolio i oko 1924 posve prestao pisati.

LIT.: F. Swinnerton, *The Georgian Lifer. Scene*, London 1935. J. T. a.

CANNANORE, grad u malom zaljevu na jugozapadnoj, malabarskoj obali Indije. Izvozi papir, pamučne preradevine i kokosovo vlakno. U 12. i 13. st. važno tržište. Poslije pripada Portugalcima (1498—1650) i Nizozemcima (1650 do 1771). Od 1791 C. je u britanskoj vlasti. Ima 34.236 stan.

CANNEL-UGLJEN → Kanel-ugljen.

CANNES, raskošno francusko morsko kupalište na obali Riviere, 38 km jugozapadno od Nizze. Odlikuje se vrlo blagim zimama, jer ga visoke planine u zaleđu štite od hladnih kopnenih utjecaja. Grad sa 49.032 stan. (1936) širi se amfiteatralno po sjeveroistočnoj obali zaljeva Napoule. Bogati gosti (osobito Englezi) posjećuju C. Putničarstvo se počelo brže razvijati, otkad se Nizza razvila u bučan grad. C. ima raskošni kasino, brojne hotele i velik broj vila. Uz putničarstvo za gospodarstvo je od velikog značaja ribolov (osobito srdele). Dosta su bogati muzeji i galerija slika.

J. R.-ć.

CANNING, 1. Charles John, earl, * Gloucester Lodge 14. XII. 1812, † London 17. VI. 1862, engleski državnik. Sin Georgea C. G. 1836 ulazi u donju, a 1837 u gornju kuću. Od 1841 do 1846 drž. podtajnik za vanjske poslove u kabinetu R. Peela, 1853 glavni meštar pošta u kabinetu Aberdeena. Potkraj 1855 imenova ga lord Palmerston generalnim guvernerom Indije, u kom je svojstvu razvio znatnu djelatnost i svladao veliku bunu 1857, ali je iza nje razumnim i blagim mjerama primirio zemlju. Kad je Vel. Britanija potpuno preuzela upravu Indije od istočnoindijske kompanije, postade C. (1858) prvi potkralj Indije. Preuredio je vojsku i financije i proveo zamašne zakonodavne i upravne reforme.

LIT.: H. S. Cunningham, *Earl C.*, Oxford 1891.

2. George, * London 11. IV. 1770, † Chiswick 8. VIII. 1827, engleski državnik. Bio je potomak drevne porodice; nakon dovršenih nauka postaje odvjetnik u Londonu, a 1794 dođe kao pristaša Pittov u parlament. U listu *The Anti-Jacobin or Weekly Examiner* zagovarao je Pittovu politiku, pa ga ovaj 1796 imenova državnim podtajnikom za vanjske poslove. G. 1801 istupaše obojica iz vlade; 1804 do 1806 C. stoji na čelu mornaričke blagajne, a 1807 do 1809 on je ministar vanjskih posala u kabinetu vojvode od Portlanda. Tada je zastupao izričitu antinapoleonsku politiku. Ostar sukob s ministrom rata lordom Castlereaghom (v.) dovede do njihova dvoboja, u kom je C. ranjen, a obojica su ispala iz kabineta. S Walterom Scottom i Georgeom Ellisom osnovao je *Quarterly Review*, glavni organ konzervativne struje. G. 1814 pođe za poslanika u Lisabon, 1816 bio je u ministarstvu kao predsjednik indij. kontrolnog ureda, 1818 sudjelovao na kongresu u Aachenu, 1822 bi imenovan generalnim guvernerom Indije, ali mu je, uoči odlaska, a nakon samoubojstva lorda Castlereagha, povjerena lista vanjskih poslova. Svoju je politiku upravio smjerom, koji je Englesku postepeno udaljivao od Austrije; pokazao se odlučnim protivnikom apsolutističkih struja, kakve su tada vladale u Evropi; ravnao je prijelazom na liberalnu politiku u Engleskoj; podupirao je ustanke španjolskih kolonija u Južnoj Americi, osujetio apsolutistički prevrat u Portugalu i sa simpatijom gledao na grčki ustanak. Njegovim zauzimanjem sporazumješe se Rusija i Engleska Petrogradskim protokolom od 4. IV. 1826 u pitanju zajedničkog posredovanja u korist Grka; Londonskim ugovorom od 6. VI. 1827 bi uglavljena suradnja Engleske, Rusije i Francuske u grčkom pitanju, koja je, nakon bitke kod Navarina, omogućila oslobođenje Grčke. Dne 10. IV. 1827 stupi na čelo ministarstva, uz koje stajahu umjereni whigovci. Zalagao se za ukinuće zakona o žitaricama i za emancipaciju katolika. Podlegao je napornom radu i napadajima torijevaca. Bio je sahranjen uz Pitta u Westminsterskoj opatiji. C. se pokazao odlučnim pristašom svih naroda, koji su povelili borbu za svoju nezavisnost, protivnikom politike intervencije, braniteljem ustavnih sloboda, neprijateljem Svete Alijanse, zagovaračem sistema ravnovjesja.

LIT.: R. Thierry, *Speeches and memoirs of George C.*, 6 sv. London 1845; J. C. Bagot, *G. C. and his friends*, London 1909; J. A. R. Marriott, *G. C. and his times*, London 1903; W. A. Philips, *G. C.*, London 1903; H. Tempreley, *The foreign policy of Canning 1822—27*, London 1925; C. A. Petrie, *G. C.*, London 1930; C. J. Colombos, *Canning u Académie Diplomatique internationale, Séances et travaux*, XIII, Pariz 1939. J. N.

CANNIZZARO, Stanislao, * Palermo 13. VII. 1826, † Rim 9. V. 1910, najveći talijanski kemičar 19. st., profesor kemije i fizike na srednjoj školi u Aleksandriji (1851), profesor kemije na sveučilištu u Genovi (1855), Palermo (1861) i Rimu (1871); senator (1871). G. 1847 sudjeluje u nacionalnom ustanku, koji je izbio u cijeloj Italiji. Pošto je ustanak ugušen, bježi u Marseille. G. 1849, osuđen na smrt od burbonske vlade, bude kao jedan od veoma rijetkih pomilovan. Veoma zaslužan za radove na području fizikalne i organske kemije. Točnim razlikovanjem molekula od atoma pridonio je znatno razvoju tadašnjih kemijskih teorija; 1858 objelodanio tablice atomnih težina, koje su veoma blizu današnjima. Otkrio je, da se aldehidi djelovanjem lužina raspadaju na smjesu odgovarajućih kiselina i alkohola (Cannizzarova reakcija).

H. I.

CANNOCK, grad u grofoviji Staffordshire u srednjoj Engleskoj. Važno rudarsko i veleobrtničko središte (metalurgija). Leži na željezničkoj pruzi Birmingham—Manchester. Ima 34.588 stan. (1931).

CANNON, Annie Jump, * Dover, Del., 11. XII. 1863, američka astronomka. Od g. 1897 asistent na opservatoriju u Harvardovu Collegeu, od 1911 kurator astronomskih fotografskih snimaka. Otkrila 5 novih zvijezda, 1 spektroskopsku dvojicu i 200 promjenljivih zvijezda. Dovršila opsežnu bibliografiju promjenljivih zvijezda sa 75.000 podataka i katalog od 225.000 zvjezdanih spektara. Glavno djelo: *Maxima and Minima of Variable Stars of Long Period* (1909).

F. M.-ć.

CANO, 1. Alonso, * Granada 19. III. 1601, † Granada 5. IX. 1667, španjolski arhitekt, kipar i slikar. Kao arhitekt istakao se pročeljem stolne crkve u Granadi, koje se sastoji od triju dvospratnih niša na obli luk, koje su među sobom povezane na način antiknih triumfalnih lukova. Na njegovo su slikarstvo, po kojemu je izišao na glas, utjecali Francisco Pacheco i Juan del Castillo. Živuci neko vrijeme u Madridu bio je u vezama s Velazquezom. Najznatnije se njegove slike nalaze u madridskom Pradu, u stolnim crkvama u Granadi (*Virgen de la Solidad*) i Sevilli (*Virgen del Rosario*). Kiparstvom, u kojemu mu je bio učitelj Juan Martinez Montañés, počeo se baviti tek 1651. Izradio je među ostalim nekoliko oltara (u crkvama Santa Paula i San Andrés u Sevilli) i pojedinačnih kipova, koji se po svojoj umilnosti odvajaju od strogog i oporog stila Montañésova. I u njegovim slikama ističe se sklonost za ljupkost, dražest i umilnost.

LIT.: O. Schubert, *Geschichte des Barocks in Spanien*, Esslingen 1908; A. L. Mayer, *Geschichte der Spanischen Malerei*, II, Leipzig 1913; M. Gómez-Morcao, *A. C. escultor* (Archivo Español de arte y arqueología, II), Madrid 1926.

A. Sch.

2. Melchior, * Tarancón 1509, † Toledo 1560, španjolski dominikanac, jedan od najboljih teologa 16. st. Bio je u Salamanci učenik Francisca de Vitoria. G. 1531 bio je profesor na sveučilištu u Valladolidu, zatim je 1543 držao prvu teologijsku katedru na sveučilištu u Alcali, a od 1546 u Salamanci. G. 1551/2 poslao ga je Karlo V. na tridentski sabor. Kasnije je postao biskupom na Kanarskim otocima, ali se odrekao te službe, da se može potpuno posvetiti nauci. Djelom *De locis theologicis* stvorio je Cano prvu metodologiju i fundamentalnu teologiju i pridonio pobjedi pozitivnog dokazivanja u teologiji. Napisao je i *De sacramentis in genere* i *De poenitentia*, a njegovi komentari Sumi sv. Tome su neobjelodanjeni.

LIT.: Fr. Ehrle, *Die vaticanischen Handschriften der Salmaticenser Theologen des 16. Jahrh.*, Der Katholik, Mainz 1884, II., 1885, I.; *Scriptores Ord. Praed.*, II., 176 sl.; M. Solano, *Los grandes escolásticos españoles de los siglos XVI y XVII*, Madrid 1928.

M. K.-ć.

CANOE (kanu, kanoa), čamac sjevernoameričkih Indijanaca, načinjen od izdubena debla ili od kore, prevučeni kožom.

A. P.

CANON, Hans (zapravo Johann von Strašipipka), * Beč 13. III. 1829, † Beč 12. IX. 1885, austrijski slikar. Učitelji su mu bili F. G. Waldmüller i K. Rahl. Poslije dužih putovanja po Istoku, Francuskoj i Engleskoj djeluje u Karlsruhe i Stuttgartu, a najposlije, do svoje smrti, u Beču. Na njegov su razvoj utjecali Tizian, Rubens i Van Dyck. Slikao je povijesne slike, genre-prizore i izvrsne portrete pa dekorativne slike (Karlsruhe, New York i Beč).

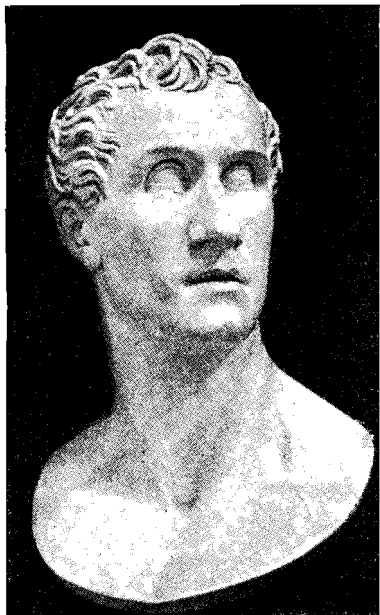
CANON → Kanjon.

CANOPUS → Kanop.

CANOSA DI PUGLIA, gradić 25 km jugozapadno od grada Barlette u talijanskoj pokrajini Apuliji. Leži na desnoj obali rijeke Ofanto. Danas je malo tržište, ali je u prošlosti bio vrlo važan grad; 1921 imao je 26.375 stan.

Na mjestu C-e d. P. bio je poznati rimski grad Canusium. U srednjem vijeku bilo je tu važno normansko središte; iz toga razdoblja ostala je lijepa romanska katedrala, pokraj koje je mauzolej Roberta Guiscarda i Bohemunda.

CANOSSA, zamak blizu istoimenoga gradića, oko 18 km jz od grada Reggio nell'Emilia, razvaljen 1255. G. 951 skloni se u nj Adelhaida, udovica kralja italskoga Lotara, pošto je pobjegla iz zatvora, u koji ju je bacio uzurpator kraljevske krune Berengar od Ivrije. Te su prilike potaknule iste godine Otona I. na njegov prvi pohod u Italiju i ženidbu s Adelhaidom. U 11. st. posjed toskanske vojvotkinje Matilde postaje C. pozornicom jednog od najpotresnijih prizora u povijesti. Da u borbi s knezovima spriječi dolazak pape Grgura VII. u Njemačku, car Henrik IV. — koga je papa 1076 izopćio, a njegove podanike odriješio prisegom vjernosti — ode mu u susret i nađe ga 25. I. 1077 u C-i. U kostrijeti i bosih nogu stajao je kroz tri dana u snijegu zaklinjući, da ga puste k papi. Grgur je morao i protiv svoje volje opozvati anatemu i odustati od daljega puta. C. je postala time simbol političkoga poraza,

ANTONIO CANOVA, Autoportret
Mleci, Duždeva palača

pa ju je u tome smislu istaknuo i Bismarck, kada je 14. V. 1872 izjavio u Reichstagu: »Nemajte brige: u Canossu ne idemo, ni tjelesno ni duševno!« Bilo je to u jeku t. zv. Kulturkampfa, borbe između države i katoličke crkve. Kada je borba završila 1887 Bismarckovim uzmakom, označio je liberal Virchow nagodbu vlade s papom pravim putem u Canossu. J. Š-k.

CANOVA, Antonio, * Possagno 1. XI. 1757, † Mleci 13. X. 1821, talijanski kipar. Prvi je njegov učitelj bio Bernardi-Torretti. Kasnije je učio u mletačkoj umjetničkoj akademiji. Najvažnija su njegova djela: grupe *Orfej* i *Euridika* i *Dedal* i *Ikar* (Mleci, Akademija) te *Eskulap* (Padova, Museo Civico). G. 1779 ide C. u Rim, kamo se poslije kraćeg boravka u Napulju i Mlecima vraća ponovno 1781. U ovo su vrijeme nastali: grupa *Tezej* i *Minotauro* (London, Beč) i grobni spomenici pape Klementa XIV. (Rim, crkva Santi Apostoli) i Klementa XIII. (Rim, crkva sv. Petra). G. 1787 modelira C. čuvene grupe *Amora* i *Psihe*, kasnije izvedene u mramoru, od kojih se (po dvije varijante, jedna sjedeći, druga stojeći) nalaze u Louvreu i Petrogradu. Dalja su djela nastala poslije 1799, iza ponovnog povratka u Rim: *Magdalena* (Cadenabbia), *Heba* (model u Possagnu, mramor u Berlinu), divovski likovi *Herakla* i *Lihe* (Rim, palača Torlonia), *Kreuga*, *Damoksen* i *Perzeja* (Rim, Vatikan). G. 1802 odlazi C. na poziv Napoleonov u Pariz, da modelira njegovu bistu. Vrativši se u Rim izradi glasoviti grobni spomenik nadvojvotkinje Marije Kristine (Beč, crkva Augustinaca) i spomenik Alfierijev (Firenca, crkva S. Croce). Poslije 1806 nastaje spomenik nagog Napoleona (bronca u dvorištu milanske Brere), kip Paoline Borghese (Rim, Villa Borghese) i Leticije Bonaparte (model u Possagnu). G. 1810 boravi C. po drugi put u Parizu i izrađuje kip carice Marije Lujze (Parma). Poslije povratka u Rim nastaju kipovi *Plesačica* (tri varijante, modeli u Possagnu), *Venere* (Firenca, Uffizi) i *Parisa* (München), a poslije puta u Pariz i London čuvene *Tri gracije* (primjerci u Rimu, Petrogradu i Engleskoj), lik pape Pija VI. u molitvi (Rim, crkva sv. Petra) i kip Washingtona. Osim toga izradio je C. i čitav niz portretnih bista (jedna od njih, Josipa baruna Vrkljana, nalazi se u Arheološkom muzeju u Zagrebu). U Possagnu, rodnom mjestu majstorovu, ima muzej, u kojem se ču-

vaju njegovi sadreni modeli. — C. je bio izvanredan talentat, ali se u njegovim djelima razabira odviše istaknuta namjera, da oponaša antiku, kojoj je savršenu ljepotu on tek dokućivao (iako su ga se u Londonu duboko dojmili kipovi sa zabata Partenona). Nije on ni mogao zatajiti mletačke settecentističke korijene svoje umjetnosti, koji se tako bjelodano kazuju u odviše slatkoj i traženoj ljupkosti i dražesti njegovih ženskih likova.

LIT.: A. d'Este, *Memorie per servire alla vita del marchese A. C.*, Mleci 1823; G. Bossi, *Biblioteca canoviana*, Mleci 1823; A. G. Meyer, C. (Künstler-Monographien XXXVI.), Bielefeld-Leipzig 1898; V. Malamani, A. C., Milan 1911; A. Pozzi, A. C., Ferrara 1922; A. Colasanti, A. C. (Artisti moderni italiani), Rim 1927. A. Sch.

CANOVAS DEL CASTILLO, Antonio, * Malaga 8. II. 1828, † Santa Agueda 8. VIII. 1897, španjolski državnik i pisac. Svršivši pravo posvetio se novinarstvu i povijesti. Kao glavni urednik konzervativnoga lista *La Patria* ušao je u parlamenat (Cortès) 1854. Bio je više puta ministar. Neko je vrijeme živio u progonstvu. Kasnije je stupio na čelo pristaša Bourbona. Iza njihova povratka na prijestolje (Alfonso XII. proglašen je kraljem 29. XII. 1874) bio je glavni savjetnik Alfonsa II. i ministar predsjednik. Dokrajčio je karlistički građanski rat. Ljuto je progonio anarhističku agitaciju; nije mogao ugušiti ustanka na Kubi i na Filipinima. Bio je jedan od najznačajnijih političara obnovljene španjolske. Usto je bio uvaženi povjesničar i publicist. Poginuo je od anarhističke ruke.

BIBL.: *Estudios literarios*, 2 sv. 1868; *Problemas contemporáneos*, 3 sv. 1884—90; *Estudios del reinado de Felipe IV*, 3 sv. 1888—90; *Bosquejo histórico de la casa de Austria en España*, 1911; *Obras poéticas*, 1887.

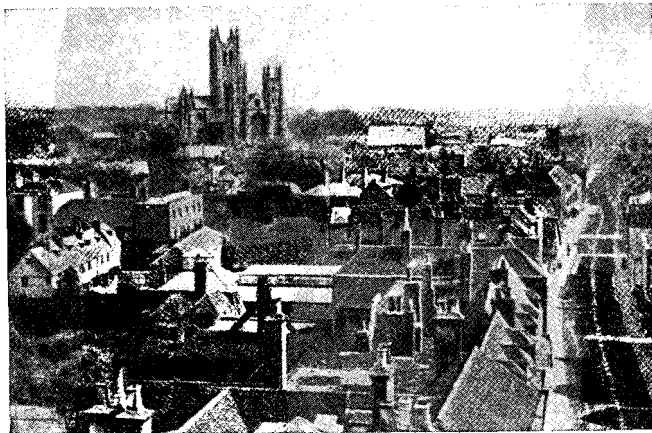
CANROBERT, François Certain de, * St. Céré (Auvergne) 27. VI. 1809, † Pariz 28. I. 1895, francuski maršal. Borio se 1835—1850 u Alžiru, sudjelovao u državnom prepadu Napoleona III. 2. XII. 1851. U krimskom ratu opsjedao je Sebastopol, ali bez uspjeha. U kolovozu 1855 je opozvan, a 1856 imenovan maršalom Francuske. G. 1858 preuzeo je generalno zapovjedništvo u Nancyju, a 1865 u Parizu. U ratu 1859 zapovijedao je 3. zborom kod Solferina, a 1870 bude kao zapovjednik 6. zbora u Metz u zarobljen. Poslije je bio član parlamenta i senata. Sl. P.-ć.

CANTAL, 1. vulkanska planina u srednjoj Francuskoj (1858 m). Sastavljena je od vulkanskih stijena (andezit, bazalt i dr.). Prvotna je visina vulkana erozionim procesima znatno smanjena, a pravilan oblik izmijenjen radom tokova, koji zrakasto otiču u različnim pravcima. Bogatstvu tokova uzrok je velika količina oborina. Zbog vlažne klime i vulkanskog zemljišta C. je poznat po odličnim pašnjacima.

2. Département u južnom dijelu Auvergne, srednja Francuska. Zove se po istoimenoj planini, koja leži gotovo u sredini okružja. Planinska priroda zemljišta, oštra i vlažna klima pogoduju razvoju stočarstva, koje je glavna gospodarska grana (poznati sir). Ostale su gospodarske grane slabo razvijene, i stanovništvo se iseljava. Dok je dép. još 1801 imao 220.304 stan., sada (1936) ih ima na 5779 km² samo 190.880 ili 33 na km². J. R.-ć.

CANTASTORIE je naziv za talijanskog pučkog pjevača-pjesnika i pripovjedača (*cantare* + *storia*), često slijepca, koji od toga živi, da ide iz mjesta u mjesto, s jednog sajma na drugi, i da pjevanjem zabavlja puk. Nekoć su bili brojni, a danas su rijetki, i samo po selima. Pjevaju svoje pripovijesti u stihovima uz pratnju gitare ili kojega drugog instrumenta te obnavljaju stare legendarne i pobožne motive kao naši guslari. Dolazili su već u srednjem vijeku i u naše strane. M. D.-ić.

CANTEMIR, Dimitrie, * 1674, † u Rusiji 1723, knez moldavski; veoma živ, enciklopedistički duh. Cijenjen je u Njemačkoj i Rusiji kao osobiti poznavalac Turske. Probavio je 1688—1693 u Carigradu, dok se nije, s pristankom Porte, popeo na moldavski prijestolje. Napisao je prvi rumunjski roman (*Istoria ieroglifică*, 1705), u kojem se pod plaštem životinja prikazuju suvremeni događaji. Njegova *Historia incrementorum atque decrementorum aulae othomanicae* (1705) bila je u Evropi dugo jedini izvor za poznavanje povijesti otomanskog carstva. U *Descriptio Moldaviae* opisuje povijest, etnografiju i političke prilike svoje kneževine. Gotovo 120 godina nije bilo objavljeno njegovo djelo o najstarijoj povijesti Rumunja od 13. st. *Hronicul vechimii Romano-Moldo-Vlahilor* (Stara povijest Rumunja, Moldavaca i Vlaha). Obradio je još staru sredovječnu književnu temu o borbi duše i tijela. P. S.

(Foto Frith)

CANTERBURY

CANTERBURY (»grad ljudi Kenta«), grad u jugoistočnoj Engleskoj na rijeci Stour, grofovija Kent. C. je važna raskrsnica na željezničkoj pruzi Dover—London i tržište poljodjelskim proizvodima. Ima 24.450 stan. (1931). Središte je anglikanske crkve i mjesto, u kome je počelo pokršćavanje Saksonaca (sv. Augustin, 597 g.) i osnovana prva biskupija u Vel. Britaniji. Osim velike katedrale, koja ima oblik dvostrukog križa, a građena je i dograđivana od 11—15 st., C. ima još mnogo drugih anglikanskih ustanova i crkava, među kojima je poznata crkva sv. Martina, kao engleska matična crkva, a opatija sv. Augustina čuvena je po staroj biblioteci. Cijeli grad po svojim građevinama i uskim ulicama ima mnogo srednjovjekovnih oznaka.

Na ovom je mjestu postojao rimski Durovernum, koji su Saksonci zvali Cantwaraburh. Mlada prošlost C-a tijesno je vezana s prošlošću i životom anglikanske crkve. U doba reformacije tu su se skonuli izbjeglice iz Nizozemske i hugenoti iz Francuske, koji su osnovali tkalački veleobrt.

LIT.: J. Brent, *Canterbury in the old time*, Canterbury 1879; F. W. Farrar, C. E. Routledge i dr., *Canterbury, Mother City of the Anglo-Saxon race*, Canterbury 1904. J. R. č.

CANTH, Ulrika Vilhelmina (Minna), rod. Johansson, * Tammerfors 19. III. 1844, † Kuopio 12. V. 1897, finska spisateljica. Kad je 1879 obudovjela, preuzima u gradiću Kuopio trgovinu svoga oca i piše naturalističke novele i drame, zalažući se za feminizam i socijalizam. Od drama, koje čine vredniji dio njezina književnoga rada, spominjemo: *Roinilan* (U kući Roinila); *Työmiehen vaimo* (Žena radnika), 1885; *Papin perhe* (Obitelj pastora), 1890, i *Anna Liisa* (1895). F. B.

CANTHARIDAE, kukci, kornjaši, mekokrilci, po starijoj oznaci su prištilci (*Meloidae, Vesicantia*), kao na pr. babak, kokica. Prištilci su kornjaši živahnih boja i gipkog pokrila, a ličinke se razvijaju zamršenijom preobrazbom (hipermetamorfoza). U krvi sadržavaju otrov kantaridin, da ih zaštiti od prigonitelja, a taj se upotrebljava za priređivanje navelačnoga melema (vesikancija), jer nadražuje kožu; na tom mjestu uzrokuje drugačiji krvotok i ublažuje upalu.

Danas se u nauci naziv *Cantharidae* upotrebljava za neke druge kukce, kornjaše mekokošce (*Malacodermata*), kao što su šoštari (*Cantharis* ili *Telephorus*), krijesnice (*Lampyrus*) i dr. K. B.

CANTHARIDIN (kantaridin, grč. *κάρθαρις* »babak«) sjajni su bezbojni kristali bez mirisa, oštra okusa, tepe se u alkoholu te običnom, octenom i petrolejskom eteru. Neutralnoga je ili slabo kiseloga karaktera. Dolazi u nekim dijelovima bakpa (*Lytta vesicatoria*, vrsta *Meloe, Mylabris*), a najviše u muškim i ženskim spolnim organima. Topi se u kalijevu ili natrijevom lugu i tvori soli, kantari-date. U bapcima ga ima po našoj farmakopeji najmanje 0,60%. Sada uzimaju k. mjesto babaka, jer im je količina kantaridina vrlo različita. Od k. se upali koža i pocrveni, te nastaju mjehuri (lat. vesica). Zato i sredstvo, koje pro-uzrokuje mjehure, nazivaju vesicatorium ili vesicans. K. se upotrebljava kod upale pluća, bronhija i pleure, kod neuralgije, protiv išijasa, sušice, ljuskavog lišaja, lepre, kod upale zubi, ušiju, žila, zglobova, reumatizma i t. d. K. je vrlo otrovno sredstvo. Uzimaju li se doze jače od maksimalne (pol miligrama), nastaje upala mjehura, koji-

put i krvava (t. zv. hematurija), upale bubrega, želuca, crijeva i smrt. Prije su se upotrebljavali kantaridin i bapci mnogo više negoli danas. Mislilo se naime, da treba kod bolesti nutarnjih organa izvući na površinu »uzrok bolesti«. Neki prave t. zv. fontanellu, t. j. naprave s pomoću kantaridina mjehur, koji otvori, ispusti vodu iz mjehura i mladu kožu na mjehuru izjedaju kaustikama; poradi toga nastaje umjetni čir (fontanella), kojim »odvode tvari, koje pro-uzrokuju bolest«. K. podražuje kožu tako, da raste kosa, kopito, a liječi i svrab. Dobiva se iz babaka ekstrakcijom s pomoću običnoga, octenoga i petrolejskoga etera ili s pomoću kloroforma. Propisuju ga kao kolodij, mast, kalijevu sol za injekcije (Liebreich), tinkturu. U Mandžuriji kantaridinom liječe gonoreju. A. V.

CANTICA (lat. pjesme, »hvalospjevi«). Tri su t. zv. *Cantica maiora* s tekstovima iz knjiga Novoga Zavjeta: *Canticum Mariae* (kod Blagovijesti): »Magnificat anima mea« (najčešće kratko nazivan »Magnificat«), *C. Zachariae*: »Benedictus dominus Deus Izrael (ne smije se zamijeniti s liturgijskim tekstom »Benedictus, qui venit«) i *C. Simeonis*: »Nunc dimittis servum tuum«. — *Cantica minora* imaju tekstove uzete iz Staroga Zavjeta; to su *C. Mosis* (iz Exod. 15), *C. Mosis* (iz Deuter. 32), *C. Annae*, *C. Habacuc*, *C. Jesaiae*, *C. Jonae*, *C. Trium puerorum* i drugi *C. Jesaiae*. Cantica su postojala već u najstarijem kršćanskom liturgijskom pjevanju. U pravilima reda sv. Benedikta uvrštena su u samostanski oficij, kako i danas postoje. Sva su c. crkvene popijevke na način psalama, pa se psalmodiranjem i pjevaju, jer i psalmi su zapravo *Cantica Davidis*. — *C. anticorum* → Pjesma nad pjesmama. B. Š.

CANTI CARNASCIALESCHI je naziv talijanskih pokladnih pjesama (prijedjev od nekadašnje imenice *carne-sciale*, danas *carnevale*, izvedene iz glagola *carne-sciale* za *carne-lasciare* od lat. *carne-m laxare* »prestati jesti meso, postiti«). Tako se nazivlju u Italiji pjesme, koje su se od 15. st. pa dalje pjevale uz pokladne zabave. Osobita se njihova vrsta razvila u Firenci za pokladnih priredaba u doba rinascimenta. Te su fiorentinske maskarade prikazivale različite stvari, koje su pratile odgovarajuće pokladne pjesme, t. zv. *trionfi* za mitološka božanstva i za personifikacije kreposti, *carri* za različite zanate i običnu čeljad. Izraz su ondašnjeg raspojasana i lakoumna života. Glavni im je začetnik pjesnik Lorenzo de' Medici, il Magnifico (v.), koji je tu vrstu poezije iz pučke pjesme uzvisio do umjetne. Pjevali su takve pjesme mnogi, i skromni anonimni pučani i veliki književnici (i Poliziano i Machiavelli i Varchi). Brzo je pokladna pjesma tako omiljela u Italiji, da je postala svojina cijeloga puka, ali je pritom izgubila na pjesničkoj vrijednosti, težeći samo za površnim efektima. Glavni je motiv: poziv na uživanje i na zaborav moralnih ograda; zato su često u svojoj prostoti nepjesničke. U hrvatskim je primorskim gradovima, osobito u Dubrovniku, ta vrsta pjesama našla brzo odjeka, ali pokladne pjesme (v.) hrvatskih pisaca nijesu toliko raspuštene ni razuzdane.

BIBL.: C. c., con prefazione di O. Guerrini, Milan 1883; *Lirica ital. antica i Lirica ital. nel 500 e nel 600*, con note di E. Levi, Firenca 1905 i 1909; C. c. di Lorenzo de' Medici e di altri, con prefaz. di M. Bontempelli, Milan 1913; P. M. Masson, *Chants de carnaval florentins*, Pariz 1913; Lorenzo de' Medici, *Opere*, a cura di A. Simioni, sv. II., Bari 1914; C. c. del Rinascimento, Bari 1936, i *Nuovi c. c. del Rinascimento*, a cura di Ch. S. Singleton, Modena 1940.

LIT.: G. Melilo, *Intorno ai c. c.*, Foggia 1920. M. D. ič.

CANTICUM CANTICORUM → Pjesma nad pjesmama.

CANTILLON, Richard de, * 1680 ili 1681, † London 1734, ekonomista, rodom Irac, najprije trgovac u Londonu, od 1716 bankar u Parizu, takmac Lawove čuvene Banque générale, a kad se je u dosta kratko vrijeme obogatio, vratio se u Englesku.

Djelom *Essai sur la nature du commerce en général* (tiskano u Parizu anonimno 1755) stoji na prekretnici između merkantilizma i fiziokratizma. Teorijom trgovinske bilance unosi dinamizam u merkantilističku nauku dokazujući, da se stalnim povećavanjem zlata i srebra u zemlji ne može polučiti odgovarajući porast bogatstva, jer ono nužno dovodi do porasta cijena, a po tome do nazadovanja izvoza i porasta uvoza. Visoke zakupnine zemlje i niske cijene zlata simptomi su povoljnog (aktivnog) stanja trgovinske bilance.

C-ova teorija vrijednosti posve je fiziokratska. On razlikuje normalnu (unutrašnju) i tržišnu (vanjsku) vrijednost i tvrdi, da tržišna vrijednost (cijena) stalno teži, da se što više približi normalnoj. Vrijednost se mjeri količinom zemlje, potrebne za njezino stvaranje, i količinom potrebnoga rada. No kako se i rad može izraziti u količini zemlje, koje se proizvod daje kao plaća radu, to je zemlja osnovni elemenat vrijednosti. Težište, da se postigne aktivna trgovinska bilanca pa time i povećanje bogatstvo svake zemlje, leži u nastojanju, da se iz zemlje izvoze vrije-

dnosti, koje su stvorene što više radom, a što manje prinosom zemlje, dok kod uvoza mora biti obratno. C-ovi su nazori u prvo vrijeme osobito oduševili fiziokrata markiza Mirabeaua. V. L.

CANTILLY, Ljubica → Vraz Stanko.

CANTON, 1. grad u saveznoj državi Illinois, USA. Važno rudarsko središte (ugljen), tržište poljodjelskim proizvodima, a ima i neke grane veleobrta. G. 1930 imao je C. 11.718 stan.

2. Napredan grad u sjeveroistočnom dijelu savezne države Ohio, USA. C. leži jugoistočno od velikog grada Clevelanda i poznat je kao važno željezničko raskršće i napredno gospodarsko središte. U okolici su veliki rudnici ugljena i škriljavca. C. je važno trgovačko središte, a razvoj metalurgijskog veleobrta dao je glavne uvjete za brzi razvoj grada. Dok je C. još 1850 imao samo 2603 stan., 1900 g. ima 30.667, a 1930 već 104.906 stan. J. R.-ć.

CANTON → Kanton.

CANTONI, 1. Alberto, * Pomponesco (Mantova) 16. XI. 1841, † Mantova 11. IV. 1904, talijanski romanopisac, preteča Pirandellova kritičkog humorizma; nije mu uvijek uspjelo organski povezati dvostruki cilj njegova rada: umjetnost i kritiku. Najbolje su mu pripovijesti: *Un re umorista* (1891), *L'altalena delle antipatie* (1893), *L'illustrissimo* (1905).

LIT.: L. Pirandello, *A. C. romanziera*, u *Nuova Antologia* od 16. III. 1905; B. Croce, *La letteratura della nuova Italia*, III., 3. izd., Bari 1929; L. Russo, *I narratori*, Rim 1923. M. D.-ić.

2. **Carlo, *** 1840, † 1906, profesor u Paviji, istaknuti zastupnik kriticizma u Italiji; izdavač časopisa *Rivista filosofica*. Glavna djela: *Emanuele Kant* (1879—84); *Corso elementare di filosofia* (1896).

LIT.: G. Gentile, *Le origini della filosofia contemporanea in Italia*, Messina 1917. A. B.-a.

3. **Ettore, *** Trst 1888, † 1927, autor zanimljivog romana *Quasi una fantasia* (Milan 1926) i zbirke novela *Vita a rovescio* (Milan 1930, sa studijom Silvija Benca), u kojima se odražuje trščanski život prije svjetskog rata još vjernije nego u djelima najboljih talijanskih trščanskih književnika Sc. Slatapera i I. Sveva.

LIT.: P. Pancrazi, *Scrittori italiani del Novecento*, Bari 1939. M. D.-ić.

CANTOR, 1. Georg, * Petrograd 3. III. 1845, † Halle 6. I. 1918, matematičar. Obitelj mu se doselila iz Kopenhagena u Petrograd, a odatle 1856 u Frankfurt na Majni. Učio je matematiku, fiziku i filozofiju u Berlinu. Preko 40 godina bio profesor matematike i filozofije u Halleu.

Baveći se na pobudu E. Heinea trigonometrijskim redovima (teorem jednoznačnosti), došao je 1872 do svoje teorije realnih brojeva i do pojma skupa i derivacije skupa, a poslije do čitave nove nauke, *teorije skupova*, koju je 1874—97 toliko izgradio, da je današnja teorija skupova zapravo razrađivanje njegovih ideja. Od osnovne je važnosti razlikovanje dviju vrsta neizmjernog: prebrojivo i neprebrojivo (1874). Stvorio je teoriju transfinitnih brojeva: kardinalnih (ovamo dolaze i t. zv. *alefi*) i ordinalnih; strogo je matematički analizirao i formulirao kontinuum, uveo uređene i dobro uređene skupove i t. d.

C. je imao mnogo protivnika (osobito Kronacker!), pa je stoga 1884 htio napustiti matematiku i posvetiti se filozofiji. U matematici bio je C. širokih pogleda, pa danas njegove ideje zadiru u znatne dijelove matematike, fizike, logike i filozofije. Bavio se filozofijom i religijom; Bolzano mu je glavni prethodnik. C. je pokrenuo osnivanje *Deutsche Mathem. Vereinigung* (1890), pa mu je i prvi predsjednik; jedan od pokretača međunarodnih matematičkih kongresa (prvi u Zürichu 1897).

BIBL.: Georg Cantor, *Gesammelte Abhandlungen*, izdao E. Zermelo.

2. **Moritz, *** Mannheim 23. VIII. 1829, † Heidelberg 10. IV. 1920, povjesničar matematike. Bio je profesor u Heidelbergu.

BIBL.: Napisao je *Mathematische Beiträge zum Kulturleben der Völker*, Halle 1863, a 1856—98 prikazao u »Zeitschrift für Mathematik u. Physik« brojnu povijesnu građu iz matematike, kao na pr. *Euklid und sein Jahrhundert*, 1867, *Die Römischen Agrimensoren*, 1875. Uredivao 1877—1912 »Abhandlungen zur Geschichte der Math.«, Leipzig. Glavno mu je djelo *Vorlesungen über die Geschichte der Mathematik*, u 4 knjige: I. 1880 (4. izd. Leipzig 1922), II. 1892 (3. izd. 1913), III. 1894—98 (2. izd. 1901), IV. do 1909 (sa suradnicima). D. K.

CANTORIA → Pjevalište.

CANTÙ, Cesare, * Brivio (Como) 5. XII. 1804, † Milan 11. III. 1895, talijanski književnik, historičar i političar. Kompromitiran u pokretu Mazzinijeve »Giovine Italia« piše u austrijskom zatvoru historički patriotski roman *Margherita Pusterla* (1838), s moralnom tendencijom i u duhu romantike, koji je onda postao veoma popularan u Italiji, a svidio se i strancima tako, da ga i prevode. C.

CESARE CANTÙ

aktivno sudjeluje i u političkom životu domovine. Neumoran je radnik također na polju povijesti, ma da je njegov rad više kompilatorski negoli originalan. Osim goleme *Storia Universale* (u 35 knjiga, 1838—46), bogate činjenicama i dokumentima, koju su preveli na više jezika, C. je dao velik broj drugih historičkih djela: *Storia di cento anni* (1851), *Gli eretici d'Italia* (1865—66), *Della indipendenza italiana* (1872 do 1877), *Gli ultimi trent'anni* (1879). Zanimala ga je i talijanska književnost, kojoj također posvećuje više književno-historičkih radova; piše i o Ruđeru Boškoviću,

a njegov brat Ignazio Cantù (1810—77) o drugoj dvojici Dubrovčana, o Ćliu Cervi-Crijeviću i o Sebastijanu Dolci-Slade (*Galleria dei Ragusei illustri*, Dubrovnik 1841; u hrv. prijevodu u *Slovincu* 1884). C. je autor i poučnih djela, između kojih je najpoznatije *Buon senso e buon cuore* (1870); preveo ga je i preradio »za hrvatski svijet« Ivan Despot: *Zdrav razum i pošteno srce*, Pučki razgovori (MH, Zagreb 1881). Kod nas su prevodili i neke manje Cantùove radove, na pr. u *Viencu* (knj. IX.—XI., XIII., XX., XXIII.), a Ivan Fiamin izdaje u posebnim knjižicama svoje prijevode: *Il giovinetto* i *Il galantuomo* (1837) pod natpisom *Mladić upućen na dobrotu, nauk i rad* (Rijeka 1869) i *Poštenjak iliti pravice i dužnosti, ljudsko vladanje pučki raspravljeno* (Rijeka 1869). C. je dopisivao s Fiaminom (1868 do 1870); u nekim neizdanim pismima kaže mu, kako ga veseli, što će preko tih prijevoda moći nekako koristiti i našem radniku i našem mučeničkom narodu, kome želi što skorije oslobođenje; on zna za nas, jer mu Tommaseo, koji djelomično nama pripada (»che tiene in parte a codesta gente«), uvijek govori o nama s mnogo ljubavi i pouzdanja. Zato očekuje, da će ostarjele rase, latinska i germanska, imati što da nauče od mlade rase slavenske, ako ne drugo, a ono barem osjećaj autoriteta, poštovanje vođa, svetinju obiteljske zajednice.

LIT.: *In morte di C. C.*, a cura della famiglia, Milan 1896; P. Manfredi, *C. C.*, Turin 1905; B. Croce, *Storia della storiografia italiana*, II. izd., Bari 1930; G. Casati, *C. C.*, Milan 1927. M. D.-ić.

CANTUS FIRMUS (kratica c. f., lat.), odabrani napjev, koji skladatelju služi za izgrađivanje polifonih skladba. U prvom razdoblju c. f. redovno je uziman iz napjeva grurovskog koral, kasnije (za vrijeme nizozemske škole) poslužila je i po koja svjetovna melodija, po kojoj se onda cijela skladba imenovala, na pr. Misa »L'homme armé« i sl. Danas se tim nazivom označuje napjev (u jednakim notnim vrijednostima, na pr. cijelim notama), koji profesor kontrapunta za izradbu zadaje učenicima kompozicije. B. Š.

CANTUS PLANUS, za razliku od *cantus mensuratus*, naziv za grurovski koral u doba, kad se počinje javljati višeglasje, t. j. iza g. 1000. B. Š.

CANUSIUM → Canosa di Puglia.

CANUTE, ime kraljeva → **Knut.**

CANZONE (tal., franc. chanson) nazivali su trubaduri svoje popijevke. U povijesti glazbe taj se naziv upotrebljavao i za umjetničke tvorbe zamršene konstrukcije, ali i za vrlo jednostavne melodije nalik na pučke popijevke, na pr. c. villanesca. Francuski »chanson« u doba Janequina bio je u konstrukciji sličan madrigalu. Danas talijanska canzone, canzonetta i francuski chanson znači jednostavnu strofnu popijevku za razliku od prokomponirane umjetničke popijevke (njem. Lied). Canzone i chanson većinom se izvode jednoglasno uz jednostavnu instrumentalnu pratnju, na pr. na gitari. B. Š.

CANZONIERE → Kanconijer.

CANJUGA, Anselmo o. (Franjo Ksaver), * Budislavac kod Varaždina 27. XI. 1894, kapucin, skladatelj. Pučku školu svršio u Vidovcu kod Varaždina, a nižu gimnaziju u Varaždinu kao pitomac u konviktu kapucina. Filozofski i bogoslovski studij svršio u Senju, gdje je zareden za svećenika 1917. Zarana se počeo baviti glazbom. Suradivao je kod sastavljanja Hrvatskog crkvenog kantuala. Bio je učitelj glazbe i pjevanja u Varaždinu, vjeroučitelj u Varaždinu, a u Osijeku obavlja orguljašku službu i vodi